

politicke
ZATVORENIK

GODINA XIX. - SIJEĆANJ 2009. CIJENA 15 KN

BROJ **202**

Krug za trg - ponovno protiv imena zločinca Tita / Slika Milana Nedića na počasnome mjestu / Zašto hrvatski politički uznici plaćaju sudske troškove, a birači SDSS-a ne - jednakost pred zakonom u "demokratskoj Hrvatskoj" / Što je s Tihomirovom Dujmovićem? / Dokumenti, sjećanja i svjedočenja

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

ZAR I VI, SLOVENCI?

Posljedice našeg ulaska u višenacionalnu tvorevinu zvanu Jugoslavija osjećat će valjda još generacije Hrvata. Zaboravimo na trenutak sve patnje i sva stradanja koja smo doživjeli u proteklih 90 godina i zaustavimo se u današnjem trenutku i na teritorijalnim pretenzijama nama susjednih država, a sve bivših članica jugoslavenske federacije.

Slovenci su prigrabili dio hrvatskog teritorija (Sv. Gera) u ratnoj gunguli, kad se zbog agresije na istočnim granicama nismo mogli osvrtati na takve «sitnice». No, završetkom rata apetiti su porasli i oni bi još nešto malo kopna i dio mora.

Bosna i Hercegovina ni kriva ni dužna što ima izlaz na more, po uzoru na Slovence, hoće još dio obale (poluotok Klek) i nekoliko otočića, a sve ucjenjujući visinom gradnje Pelješkog mosta kako bi najveći brodovi mogli uplovjavati u poznatu svjetsku luku Neum.

Crna Gora, pritajena zbog krivnje kao agresor, čeka priliku da nam glavna preokupacija postanu Slovenci i da ščepa poluotok Prevlaku ili barem njenu južnu polovicu.

Srbi k'o Srbi. Prisvojili su sav hrvatski teritorij na lijevoj obali Dunava, izmišljajući u bizantinskom stilu razloge zbog čega nam to ne mogu vratiti.

No, zadržat će se na Slovincima, pošto ih nikad u životu nisam doživljavao kao osvajače. Zahvaljujući brzom otjecapljenju od Jugoslavije, relativno dobro provedenoj privatizaciji, sa stanovništvom visoke nacionalne svijesti zbog prvog stvaranja vlastite države, s građanima razvijenih radnih navika, stvorena je moderna europska država, po mnogim mjerilima vodeća od svih bivših komunističkih zemalja. Dakle, imaju sve što se može stvoriti odmah, u jednom životu, ali imaju jedan nedostatak - oni su narod bez vlastite povijesti. U tome vidim razloge njihovih frustracija, bolesnih ambicija i teritorijalnih aspiracija. Razumjem, da zbog spomenutih uspjeha, koje im svatko mora priznati, sami sebe doživljavaju kao iznimno važnu europsku državu. Tu umišljenu veličinu ne mogu dokazivati odnosima s jakim susjedima: Italijom, Austrijom i Mađarskom, pa nastoje to ostvariti prema nama kao najslabijoj kariki u okruženju.

Jasno da je pogrešno, ako bismo iz trenutno zategnutih odnosa zaključivali loše o slovenskom narodu. To nikada! Odmah se sjetim ljudi kao što su dr. Mitja Ferenc, Anton Drobnič, Franc Perme, Tine Velikonja i ostalih slovenskih domoljuba koji su zaslužni za promicanje istine o stradanju slovenskog i hrvatskog naroda u komunističkome totalitarnom režimu. Zao duh slovenske vanjske politike jest svakako Dimitrij Rupel, koji svoj animozitet prema Hrvatskoj njeguje još od svojih beogradskih dana u bivšoj Jugoslaviji. Isto tako treba stalno imati na umu, da je Slovenija nekim europskim državama koje ne mogu prežaliti nestanak bivše države dobrodošao saveznik.

A što je nama činiti, pošto ih Europa ne želi dovesti u red? Staloženo i dostojanstveno, ali striktno i revno primjenjujmo naše zakone i ostale propise u prometu na cestama i moru, turizmu, u prometu nekretninama i ostalom. U teškoj gospodarskoj situaciji pomožimo našoj domovini praktičnom provedbom gesla - kupujmo HRVATSKO, a ne bojkotom slovenskih proizvoda.

Oni pak koji u ime svih nas pregovaraju i odlučuju, moraju znati da ni jedna europska zemlja nije stekla neovisnost i teritorijalnu cjelovitost uz toliko žrtava kao Hrvatska. Stoga nitko nema pravo biti velikodušan prema susjedima i udjelititi im niti milimetar hrvatske zemlje.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

"ANTIFAŠISTIČKI MORAL"

Rasprava o mjestu i ulozi Josipa Broza Tita i njegovih «antifašista» u hrvatskoj povijesti samo je na prvi pogled rasprava o – prošlosti. I oni koji ga napadaju i oni koji ga brane, čine to radi sadašnjosti i, još više, radi budućnosti. Tobožnji «antifašizam» legitimacija je na kojoj počivaju današnje povlastice dojučerašnjih Jugoslavena i komunističkih zagovornika hrvatske i jugoslavenske orijentacije prema Istoku odnosno prema zemljama tzv. Trećega svijeta. Do koje je mjere sezao taj zagriženi prezir vlastitoga naroda i njegove višestoljetne zapadnjačke orijentacije, i do kojeg su stupnja mržnje i straha od vlastitog naroda komunistički vlastodršci htjeli čvrsto držati uzde u rukama, zorno pokazuje i činjenica koja se u pravilu previđa: i Ceaușesuova strahovlada i Berlinski zid srušeni su 1989., a u nizu zemalja Varšavskoga pakta nekomunističke i protukomunističke snage preuzele su vlast krajem te i početkom iduće godine. U Hrvatskoj je trebalo proći još nekoliko mjeseci, sve do svibnja 1990., da komunisti priznaju poraz.

No i kad su ga prividno priznali, faktično su u velikoj mjeri nastavili vladati institucijama. Nove demokratske vlasti nisu znale – a u znatnoj mjeri nisu ni htjele – dirnuti u zatećeno stanje. Dijelom zahvaljujući tomu, a dijelom i uslijed velikosrpske agresije, nositelji jugoslavenskoga političkog poredka su u Hrvatskoj, umjesto moralne i političke osude, doživjeli rehabilitaciju. Nastavivši faktično držati medije i institucije vlasti u svojim rukama, oni i u budućnosti aspiriraju na vodeće pozicije u hrvatskome društvu. Shvaćajući instinkтивno da u vlastitome narodu, oslobođenom stega medijske manipulacije, ne bi mogli dobiti ozbiljnju potporu, oni se oslanjaju na inozemne tehnokrate i bruxellesku birokraciju, kojima su upravo dojučerašnji partijski *aparatčici* najpouzdaniji izvršitelji prohtjeva tzv. međunarodne zajednice. Ljudi bez vlastitih vizija i uvjerenja nemaju ni vlastite volje, pa su već po tome najprikladniji kao – sluge.

Da bi ušutkali svoje političke protivnike, oni ih zabavljaju perifernim problemima i izmišljenim aferama, rastaču njihovu moralnu snagu jeftinim, žutim tiskom ili ih difamiraju ideološkim naljepnicama i diskvalifikacijama. Istodobno svoje ponašanje prikazuju rodoljubnim i moralno superiornim.

No o kakvome se doista moralu radi, zorno pokazuje njihov odnos prema Josipu Brozu i njegovu tzv. antifašizmu. Suočeni s obiljem nepobitnih dokaza o Titovim i partizanskim zločinima – ma koliko ih pokušali minimizirati – ti ideološki nasljedovatelji kumrovečkog bravara postupno počinju priznavati te zločine, ali ih prikazuju kao nekontroliranu osvetu pojedinaca i skupina. U tome – uz predsjednika Republike, čije je znanje i u tome području poslovično oskudno – prednjače neki profesionalni povjesničari, koji su vičniji svjetlima reflektora i televizijskim kamerama nego skrupuloznom ophođenju s povijesnim izvorima. Stazama koje oni utiru, koračaju kolumnisti na jutjecajnijih novina, koji se ne ustručavaju napisati kako nema nikakve sumnje da je Ti-to odgovoran za mnoge zločine, ali je njegova antifašistička legitimacija itekako potrebna Hrvatskoj (J. Lovrić) ili, drugim riječima, Titu u zlo treba upisati «neke od najtežih zločina koji su se ikada dogodili na prostorima bivše države». Iako je bio protivnik «bilo kakve demokracije» te je tijekom skoro polustoljetne vladavine sustavno kršio ljudska prava, zagovarao protudemokratsku vladavinu i stvorio državu koja je bila osuđena na propast, on, «koliko god to bilo moralno dvojbeno, i danas predstavlja hrvatsku antifašističku legitimaciju, što je ovoj zemlji još uvijek potrebno» (D. Butković).

Makar koliko se to činilo iznenađujućim, Titovi apologeti, dakle, priznaju amoralnost vlastite pozicije: njihov se moral svodi na korist, na puki politički pragmatizam prema kojemu cilj opravdava svako sredstvo. Utoliko njihova diskvalifikacija svojih protivnika niti može niti smije imati ikakvu moralnu potku; ona je puki izraz trenutnoga odnosa snaga, koji je – kako nas povijest uči – vječno promjenljiv. I ne mijenja se mirenjem, podilaženjem i kompromisima, nego borborom i otporom.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ZAUSTAVITE DUJMOVIĆA!	2
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
HRVATSKA KAKVU NISAM SANJAO	4
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
UKLONIMO MARŠALA TITA IZ ZAGREBA I HRVATSKE!	9
<i>prof. Maja RUNJE</i>	
KAZALIŠNI TRG	13
<i>Mr. Zorka ZANE</i>	
USUD SAMARIJE I JERUZALEMA – ZORAN ZNAK KAKO OTPAD OD BOGA NIJE SAMO VJERSKO PITANJE	15
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
VRATIŠINEC – PRVI SPOMENIK ŽRTVAMA JUGO-KOMUNISTIČKOG TERORA U MEĐIMURJU	18
<i>Franjo TALAN</i>	
SJEĆANJA NA BOLNE ODLASKE	28
<i>prof. Maja RUNJE</i>	
SVJEDOČANSTVO O KOMUNISTIČKIM ZLOČINIMA POČINJENIMA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI	32
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (II.)	37
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:	42
<i>Anka RUKAVINA</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

ZAUStAVITE DUJMOVIĆA!

Zaustavite ga! Zaustavite ljudе! Zaustavite riječ! Taj zloguki imperativ je tragična povjesna baština čovječanstva. Služio je kao moćni instrument silnika, diktatora i diktatura protiv ljudi koji nisu mogli niti željeli uskladiti svoje mišljenje i djelovanje s njihovim. Formula je bila jednostavna. Najprije se zaustavila javna riječ, a zatim čovjek. Izolacijom ili likvidacijom.

Tihomir Dujmović

Taj opaki instrument ostvario je svoju punu afirmaciju i primjenu u tragičnom XX. stoljeću, kad je bio u „vlasništvu“ zločinačkih sustava fašizma, nacizma i komunizma. Ovaj potonji se najdjelotvornije „iskazao“, jer djeluje u pojedinim djelovima svijeta sve do danas, a to je skoro jedno stoljeće.

Cijenu „drugačijeg“ mišljenja je stravična. Mjeri se u desetinama milijuna ubijenih, prognanih, društveno diskriminiranih kao i milijunima godina robije i društvenom izopćenju ljudi. Ta tragična bilanca čovječanstva nije daleka, već bliska povjesna pamteća i živuća činjenica.

Mi, bivši politički zatvorenici, nismo bili ništa drugo nego žrtve „drugačijeg mišljenja“. Iza naših „nedjela“ nisu stajala teroristička ubojstva, atentati, razaranja, otmice ili druga zlodjela. Naša jedina krivica je bila što smo javno ili tajno izričali neslaganje i sumnju u komunistički

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

sustav. U našim životnim htijenjima i zatvorskim maštanjima sanjali smo demokraciju kao vrhunski domet slobode. Slobode javne riječi, udruživanja, političkog djelovanja, vjere kao i niz drugih oblika ljudskih sloboda. Sanjali smo demokraci-

skoj stvarnosti ostati nijemi i bez upita: Kako je na primjer i zašto „nestao“ **Tihomir Dujmović** i njegova kolumna „Vrijeme apsurda“ u *Večernjem listu*. Pitamo, ne zato što smo kao čitatelji ostali prikraćeni za jednu brillantnu kolumnu, nego jednostavno zato što u javnosti kola informacija da je gospodin Dujmović – otpušten.

Otpušten? Je l' to moguće? Ako je to istina, ta činjenica je graničnik preko kojeg ne možemo prijeći, jer je to echo naših minulih sudbina. Je li moguće da u „demokratskoj raskoši“ koju smo sanjali biva otpušten čovjek jer je, eto, malo drukčiji od ostalih. Obuzima nas slutnja da je otpušten, jer je u svojim tekstovima afirmirao istinu i domoljublje. Istina je da se Dujmović u tome razlikuje od niza novinara koji sustavno demoniziraju svoju državu. No, ako je ta specifična razlika između njih i njega razlog njegova otpuštanja, onda nismo daleko odmakli od ideoloških i stvarnih batina koje smo mi preživjeli.

Stoga, iz nezavidne pozicije u kojoj se nalazimo mi bivši politički zatvorenici bez političke moći i utjecaja, jedino nam preostaje naš mjesecnik „Politički zatvorenik“ u kojem upućujemo poziv svekolikoj domoljubnoj javnosti, a posebice „njemim“ intelektualcima da upitaju javno: «Gdje je Tihomir Dujmović?» Tihomir Dujmović kao metafora slobode javne riječi.

Pozivamo i zastupnicu čitatelja *Večernjeg lista*, gospodu **Ružicu Cigler** da se o sudbini Tihomira Dujmovića javno očituje. Ako se javno razrješi slučaj Tihomira Dujmovića, nema razloga da u totalni zaborav padne „sjeća“ nekadašnjeg uredništva „Slobodne Dalmacije“.

Vrijeme je da se krene...•

P R E T P L A T A!

Podsjećamo da je prosinackom broju bila priložena uplatnica za pretplatu za 2009. Molimo čitatelje da pretplatu podmire i da naš list preporuče svojim priateljima i znancima, jer je to jedini način da opstane u *demokratskoj Hrvatskoj*.

SVE JE DOBRO, SAMO NEKA NIJE HRVATSKO!

U više navrata smo se na ovim stranicama očešali o zanimljivu, patološku potrebu da svoju djecu, ceste, trgovine i hotele nazivamo tuđim imenima. Zato nam je Patrik bliži od Domagoja i Mario od Hrova, Helena od Jelene i Hana od Ivane. Zato u Zagrebu teturamo između blještavih reklama s kojih nam se u brk ruga King Cross, City Center One i Avenue Mall. Zato nam s televizijskih ekrana i iz radijskih mikrofona priopćavaju nešto «by the way». Zato imamo ne samo svjetske hotelske lance koji nose strana imena kao oznaku vlasnika i kao *brand*, nego i male obiteljske hotele koji se zovu – a kako bi drugačije? – Aristos, Arcotel, Astoria, Martini, Melody, Vienna i slično.

A ingenioznu domišljatost u tobožnjem pohrvaćivanju tuđica

pokazuje, evo, i zagrebački («hrvatski») tjednik *Fokus*. Slaveći, s razlogom, otvorenje dionice auto-ceste A1, list nam donosi riječi splitsko-makarskog biskupa mons. **Marina Barišića**, kojemu je nova cesta simbol prevladavanja naših razlika i raznjenosti, novoga spajanja i novoga

jedinstva. Biskupovim se riječima ne bi imalo što dodati. Ali da auto-cestu ipak ne bismo doživjeli upravo takvom (dakle, onakvom kakvom ju treba doživljavati!), *Fokus* se pobrinuo nadnaslovom teksta. U njemu stoji – **«Dalmatica»**. To bi, valjda, trebalo biti ispravno ili «*ispravnije*» od zlosretne, unitarističko-autonomaške «Dalmatine». Sve je dobro, samo nek' nije hrvatsko! A tomu će, dakako, pridonijeti i *narodna vlast*, propuštajući da toj cesti, žili kucavici Hrvatske, nadjene službeno ime. Manje je važno, što bi ju i tada neki zvali drugačije (kao što je *Most dr. Franje Tuđmana* prometnut u «Dubrovački most»), ali bi se bar spriječilo da u budućnosti dobije i službeno nehrvatsko ime, ime koje bi bilo na porugu svakomu od nas i svima nama. Ili se baš na to čeka...? (T. J.)

Dalmatica

Simbol u prevladavanju nesuglasja

■ Ivica Luetić

Novi dijelovi auto-cesta, 40-kilometarska dionica Šestanovac-Zagvozd-Ravča autoseće Zagreb-Split-Dubrovnik, te sedam i pol kilometara duga dionica Karamatići-Celjevija autoseće između granice s BiH i Ploča, pušteni su u pogrednost 22. prosinca u nedjeljak 22. prosinca u promet prigodnom svečanosti u Raščanima. Dionicu Šestanovac-Ravča svečano je otvorio premijer Sabora Luka Bebić, kazavši kako je današnje otvorenje 40 km prometnice

Otvorena dionica autoceste od Šestanovca do Ravče

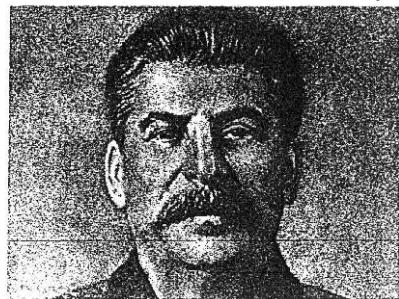

FASCINACIJA ZLOČINCEM

Kako su prenijela naša priopćivala, prije nekoliko je mjeseci jedna ruska TV postaja upriličila elektronički raspit o tome, tko je najveća osoba u ruskoj povijesti. Već nakon nekoliko dana se ustavilo da su sudionici ankete na prvo mjesto stavili **Josifa Visarionoviča Džugašvili - Staljina** (koji, uzgred, uopće nije Rus nego Gruzijac), dok je treće mjesto pripalo **Lenjinu**. I do kraja ankete su ta dvojica masovnih ubojica zadržali svoje «zaslužene» pozicije.

Makar se takva ispitivanja javnoga mnijenja ni po čemu ne smiju smatrati reprezentativnima, svakako je zanimljivo da se veliki broj ljudi ni pred vlastitom savješću ne srami slaviti ljude koji su odgovorni za desetke milijuna pobijenih, među kojima su ne samo komunistički dissidenti i «dissidenti» (samo za njima su žalili tzv. hrvatski marksisti, a samo zločine nad njima je osudio **Nikita Hruščov**; reakcionari su ionako zasluzili da ih se trijebi!), nego i oni koji s komunističkom ideologijom nisu imali ništa, nego su bili

krivi jer su pripadali krivim narodima ili su jednostavno mislili drugačije. Govore li ti rezultati, da ruski narod ima neke neobične sklonosti, pa više voli zlo od dobra, ružno od lijepoga? Nemoguće je takvo što i pomisliti za narod Gogolja i Dostojevskoga, Puškina i Čajkovskoga. Jednako je tako nemoguće pomisliti da bi hrvatski narod mogao smatrati **Josipa Broza** najvećim hrvatskim političarem, kad je on po djelovanju bio sve prije nego Hrvat, i kad se svega jednom ili dvaput, a i tada iz bjelodanih taktičkih pobuda, izjasnio Hrvatom. A ipak slične ankete i u Hrvatskoj dovode do sličnih rezultata. Može to za nas na neki način biti i utješno, jer se Tito, eto, našao tamo gdje mu i jest mjesto, sa Staljinom. No ne može to oslobođiti odgovornosti naše (i svjetske) medije, političare i intelektualce, koji relativiziranjem komunističkih zločina pomažu opstanak mitova o *dobroćudnim diktatorima*. A sve dotle dok se slavi zločinca, ne može se reći da se odaje dužna počast žrtvi: ne može se ista pjesma pjevati u čast žrtvi i na slavu krvniku... (P. R.)

Najveći je Rus u web odabiru zasad - Staljin

TV postaja u Rusiji organizira web glasanje o najvećoj osobi u ruskoj povijesti. Vodi Staljin. Direkcija natjecanja odlučila je produljiti rok glasovanja do rujna. Treći je zasad Lenjin, a prvi vrhu ljestvice su i carevi Nikolaj II., Ivan Grozni i Petar Veliki, pjesnici Jesenjin i Puškin, kozmonaut Gagarin i otac ruskog svemirskog programa Koroljov. ■ VLADO VURUŠIĆ,

HRVATSKA KAKVU NISAM SANJAO

(Domoljubno razmatranje)

Premda je Republika Hrvatska skoro dva desetljeća međunarodno priznata država, u stvarnosti nisu dosegnuti osjetniji pomaci u boljitu njezina državnog i narodnog života. Dapače, naša voljena, lijepa, jedina Hrvatska svakim je danom sve manje hrvatska neovisna država. Hrvatski narod u njoj nije dvoličan i nedostojan države (što promiču neokomunisti i drugi zagriženi neprijatelji svake Hrvatske!), već je naš dobri hrvatski narod izmanipuliran od mahom dvosmislenih medija i prevrtljivih političara, i kao takav zagubljen u europskim slatkoreječivim opsjenama, utopijama, bajkama i maglama. Današnjoj Hrvatskoj nedostaje domoljubno hrvatsko političko vodstvo, a da u hrvatskom narodu itekako imade zdravog rodoljublja i katolištva, pokazuju bjelodano **Thompsonovi** koncerti te zorno stotine tisuća hrvatskih katolika na misama diljem *Lijepa naše* i na Veliku Gospu protekle godine.

O nenaravnim, neetničkim i nepovjesnim granicama suvremene *avnojevske* Hrvatske ne će trošiti riječi, ali se čutim dužan i imadem duhovnu potrebu progovoriti o nizu nepravdi što tiše Republiku Hrvatsku i hrvatski narod.

Duša i srce me bole zbog praktičnog zanemarivanja našega Domovinskog obrambenog, pravednog rata i njegovih sudionika, što je polučilo skoro dvije tisuće samoubojstava hrvatskih branitelja. S druge strane, političari, bez truna stida, uglavnom ne govore istinu kad narodu tek deklarativno kažu da se zalažu za neprolazne stečevine Domovinskog rata. Zar aktualni predsjednik Vlade, **dr. Ivo Sanader**, primjerice, svojedobno kao oporbenjak, na velebnom skupu na Rivi u Splitu, nije **Mirka Norca** verbalno kovao u zvijezde, govoreći: "Da nije bilo generala Norca, Gospić bi doživio sudbinu Vukovara"? A danas je Norac na dugodišnjoj robiji, koju će vjerojatno teško izbjegći i drugi naši nepravedno optuženi generali i velikani Domovinskog rata.

Ne želim nipošto očajavati nad sudbinom ovovremene Hrvatske, skupa s glasovitim hrvatskim domoljubnim pjesnikom **Antunom Gustavom Matošem**, kroz njegove i danas aktualne stihove: - *Domovino moja, Tvoje sunce pada; ni umrijeti za Te Hrvat snage nema, dok nam*

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

stranac, majko, tihu propast sprema! - ali hoću jasno, glasno, odrješito i nedvosmisleno istaknuti osobnu protimbu prema suvremenom zlatnom teletu sakrivenom iza Europske unije, koja je okrenula leđa Bogu, svakom poštenju i čudoređu, bolesno štujući svoj jedini idol: profit! - i to pod svaku cijenu.

Stećak kod Ciste Veliike (Imotski)

Ulaskom u EU, ako se to uopće dogodi, Republika Hrvatska ne će izgubiti samo vlastitu novčanu jedinicu, kunu, već će, uz skokoviti pad životnog standarda uvedbom eura, doživjeti nedvojbeno gubitak velikog dijela svog suvereniteta i identiteta, što će biti, ako se dogodi, plod vrhunca hrvatske podaničke politike. Slobodan sam nadati se kako će rečenu činjenicu i naši dragi hrvatski biskupi ne samo shvatiti, već i prihvati (poput mons. dr. Mile Bogovića), te o njoj javno, hrvatsko šire općinstvo pastirskom riječju dobrohotno češće upozoravati.

Kao iskreni domoljub nipošto nisam sanjao Hrvatsku u kojoj će njezin predsjednik **Stjepan Mesić** skresati ovlasti vlastite časne ustanove predsjednika Republike Hrvatske te veličati partizane, krvnike hrvatskog naroda, kad god za to imade prigodu. Sa žaljenjem sam slobodan ustvrditi kako su Hrvati, koji su svoj glas na izborima za predsjednika Republike dali Mesiću, neintelligentniji od ovaca, jerbo ni ovce nisu toliko neintelligenti

ne da sebi dovode vuka u obor da ih udavi i poždere.

Nisam sanjao ni Hrvatsku u kojoj će se javno i nekažnjeno veličati zvijezda petokraka, pod čijim je znakom u svijetu pobijeno više od sto milijuna nevinih ljudi, samo radi toga što su drukčije mislili i govorili od vladajućih komunista. Nisam slutio ni to da bi se na hrvatskoj državnoj dalekovidnici moglo u neovisnoj Hrvatskoj manje govoriti "po hrvatski", nego u posljednjim godinama nekadane Televizije Zagreb. Našem narodu treba HTV s hrvatskim jezikom i programom, bez suvišnih anglicizama i inih izama.

Nije baš odveć pošteno da u Republici Hrvatskoj često veća prava od matičnoga hrvatskog naroda i od hrvatskih doseljenika iz BiH i dijaspore, imadu Srbi i tzv. srpski povratnici, samo radi toga što "gospođa Europa tako hoće", bez obzira što se spomenuto kosi, ne samo sa zdravim razumom, već i s hrvatskim gorkim uspomenama iz Domovinskog rata. Dostatno se prisjetiti samo Škabrnje, Vukovara ili Dubrovnika. I još k tomu svemu i unatoč svemu, aktualni srbijanski vožd **Tadić** traži od Hrvatske ispriku. Zar se Hrvatska treba ikada nekomu ispričati što se od okupatora oslobođila?

Nisam sanjao Hrvatsku u kojoj će jedan od najljepših zagrebačkih trgovina nositi ime po hrvatskom krvniku **Josipu Brozu Titu**. Koliko je Hrvata još trebao pobiti taj nesmiljeni komunistički silnik, pa da se tog bezprizornog monstruma povjesno osudi i napokon zaslужeno bací u paklenu ropotarnicu grozomore?

S druge strane je otužno da pojedini tzv. hrvatski mediji (kako tiskovni, tako i elektronski) još veličaju *druga Tita*, dok u Republici Hrvatskoj ne postoji domoljubni dnevni list.

Nekoć ni slutio nisam da bi jednom nezavisna, slobodna, tuzemna Hrvatska mogla pokidati gotovo sve sveze s inozemnom Hrvatskom. To se, na žalost, dogodilo u odnosima Republike Hrvatske s po cijelom svijetu raseljenom Hrvatskom. Uistinu, lijep primjer zahvale hrvatskih vlasti u domovini hrvatskoj emigraciji na borbi za slobodu tijekom komunističke Jugoslavije te za nemjerljiv doprinos iseljene Hrvatske - sa svih kontinenata! - u stvaranju samostalne Republike Hrvatske!?

Sanjao sam puno pravedniju, socijalniju Hrvatsku. Srednji sloj hrvatskog društva danomice je sve tanji, što nije u svakom slučaju dobro za jedinstvo hrvatskog naroda. A ako Hrvatska uđe u EU, živi bili pa vidjeli, socijalne razlike u Republici Hrvatskoj će biti još više produbljene. Privatizacija i pretvorba jest hrvatska nacionalna sramota, a naš teški gospodarski uteg ogroman vanjski dug.

Unatoč svemu rečenomu, kao hrvatski idealist i optimist, neću prestati živo vjerovati i sanjati bolju, pravedniju, čovečniju, nacionalističku, ponosniju, dostojanstveniju Hrvatsku. Državu Hrvatsku u kojoj će vladati Bog i Hrvati putem svojega Hrvatskog državnog sabora. Jerbo Hrvatska treba biti svakomu uzoritom, korjenitom hrvatskom sinu najveća njegova ljubav! I doći će bolja Hrvatska, makar je moja malenkost ne dočekala među živima na Zemlji! Doći će uz pomoć Božju i voljom toliko napačenog i izvaranog, ali ponositoga i časnog našega hrvatskog naroda!•

U NJEGOVO IME NISU UBIJANI LJUDI?!?

Jedan od najvećih kršćanskih blagdانا, Božić, proslavljen je i glazbeno-scenskim spektaklom u zagrebačkoj Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog. Kako su izvijestili mediji, glumac **Vedran Milićota** odrecitirao je splet pjesama, u koji su ukomponirani i stihovi iz partizanske «*Ide Tito preko Romanije*». Vrlo je vjerojatno da taj «splet pjesama» nije imao za cilj časiti **Josipa Broza Tita**, nego se radilo o šaljivoj kombinaciji i prepletanju naizgled nespojivih fragmenata različitih pjesama. Ali da je zagovoški glumac u taj splet ukomponirao kakvu ustašku budnicu ili koračnicu (recimo, «*Sjajna zvezdo iznad Metkovića...*»), pa još

na Božić, treba li sumnjati da bi svoje negodovanje izrazili ne samo dežurni egzekutori, nego i predstavnici *narodne vlasti*? No kad je drug *Tito* posrijedi, onda je sve u redu, čak i na Božić, jer – da parafraziramo jednog uglednika – pod njegovim zapovijedanjem i u njegovo ime nisu ubijani ljudi. Kao što, uostalom, vidićemo i po nazivu Kazališnoga trga... (L. T.)

Koncert 'Božić s glumcima u Lisinskom'

U božićni splet ušla i 'Ide Tito preko Romanije'

ZA ZAPADNI BALKAN – SPREMNI!

Kad športski navijači skandiraju «*Ubij, ubij Srbina!*», ili kad hukanjem žele rasistički povrijediti tamnopute igrače, riječ je o pojavi koja zasluzuje svaku osudu. Nije nepotrebno moraliziranje niti suvišno pozivanje na općeljudske i kršćanske vrijednosti, kad se ističe da ni u jednoj situaciji nije dopušteno pozivanje na nasilje nad drugačijima ili onima koji drugačije misle. Tu uopće nije riječ o tome što je «*za Hrvatsku štetno*», nego su posrijedi elementarne vrijednosti koje se ne mijere političkim oportunitetom. Jednakost ljudi, pravda i sloboda za sve nemaju cijenu.

S pozdravom «*Za dom spremni!*» stvari stoje bitno drugačije (i upravo radi toga se taj pozdrav nasilno dovodi u isti kontekst s proturspskim pokličima, kukastim križevima i rasističkim ispadima). Iako on nesumnjivo ima dulju povijest od ustaškog pokreta i Nezavisne Države Hrvatske, s velikom se vjerojatnošću može kazati da oni koji se tim pozdravom služe, ne teže pritom demonstriraju svoje knjiške izobrazbe niti glazbenog ukusa. Ponajčešće znaju malo o **Ivanu Zajcu**, a još manje o **Hugu Badaliću**. Nije im, očito, ni do vojničkih pozdrava iz Tridesetogodišnjeg rata, niti misle na

geslo angažiranih katolika iz razdoblja između dva svjetska rata.

Ne, oni očito žele izazvati asocijaciju na ustaštvu i NDH. O tome ne treba dvojiti niti se treba praviti nevježom i graditi se «mudrim». Također ne treba zatvarati oči pred činjenicom da velika većina tih – mahom mladih – ljudi, o ustaštvu i njegovu državnopravnom postignuću nema jasne predodžbe. Da danas, umjesto privida države, doista imamo hrvatsku državu, imali bismo i školu, koja bi ih o tome nešto poučila, pa se ne bi upuštali ni u diviniziranje niti u nekritičko ocrnjivanje skupina i ljudi koji su u jednome teškom povijesnom trenutku pokušavali stvoriti hrvatsku državu i u tome – doživjeli neuspjeh. Dijelom tuđom, a dijelom i svojom krivicom.

A povijest će sve nas, prije ili kasnije, sve staviti na zasluženo mjesto. Pritom ne treba sumnjati da će smiješnom i nedostojnom ocijeniti tvrdnju visokog predstavnika međunarodne zajednice za ovaj

dio «zapadnog Balkana», **dr. Ive Sanderu**, kako je pozdrav «*Za dom spremni!*» apsolutno neprihvatljiv, jer su «*pod tim pokličem ubijani ljudi*». Baš kao što je točno da su pod tim istim pokličem neki, čak mnogi ljudi (i neki narodi) oslobođeni nasilja i klanja, i to je, nažalost, točno. No jednako je tako točno, da su i pod znakom križa i u ime križa ubijani ljudi (i više njih nego pod pokličem «*Za dom spremni!*»). Treba li radi toga odbaciti križ i kažnjavati one koji ga ističu? Ili Dom (slično križu) ipak simbolizira neke više i trajnije vrijednosti, one pod kojima su još prije nekoliko stoljeća ginuli hrvatski vojnici, one na koje je prisearao Zajčev *Zrinski*, kojima su prije sedam-osam desetljeća htjeli služiti mladi križari i križarice, one koje veličaju Amerikanci i Kanađani kad pjevaju svoju himnu, one na kojima su se kao *crvenoarmejeti* napajali ruski borci protiv hitlerovskog okupatora, one koju na svoj barjak stavljaju baskijski nacionalisti... i svi oni diljem svijeta, kojima nešto znače stihovi poput onih: «...*Sveti moj praže, / Ništa mi od tebe draže / Ni svjetje nije...*» Svima njima Dom nešto znači, i svi bi s prezirom odmahnuli na protuhe, uvijek spremne na to da sve, pa čak i Dom, žrtvuju puzanjem pred tuđim interesima... (T. J.)

JUTARNJI LIST
PEĆAT S ULAGAČEM 2009.

Navijači Sanader osudio koristenje ustaškog pozdrava:

'Za dom spremni' nije domoljublje

Pod tim su pokličem ubijani drugi ljudi

SLIKA MILANA NEDIĆA U SLUŽBENIM PROSTORIJAMA VLADE REPUBLIKE SRBIJE

Za hrvatske rasprave o simbolima i poklicima, pjevačima i političarima, više je nego poučan primjer vlade Republike Srbije. Ona je nedavno u svojim službenim prostorijama čitav jedan zid prekrila velikim slikama i fotografijama svojih bivših predsjednika. Našli su se među njima, naravno, ne samo mezimac «međunarodne zajednice» **Zoran Đindić**, nego i predsjednici vlade komunističke («socijalističke republike») Srbije. I time se jasno hoće naglasiti stajalište da je Srbija, i onda kad je njezina državnost bila ograničena, htjela biti državom i bila je državom, neovisno o režimu koji je njome tada dominirao.

Po istoj se logici na istome zidu, dosljedno, našla i slika – **Milana Nedića**.

Izazvalo je to nekoliko ograničenih polemika u srpskim medijima i – ništa više. Pretežnom dijelu srpske javnosti ništa ne smeta što je Nedić za predsjednika vlade okupirane Srbije – čija je državnost, inače, više nego prijeporna – formalno postavio **Hitlerov Berlin**, utjelovljen u zapovijedajućemu njemačkom generalu **Heinrichu Danckelmannu**. Ništa ne smeta ni to, što je srpska politička rascijeplenost u Drugome svjetskom ratu imala i dramatičnije oblike čak i od hrvatske. Srbi su imali «pokret otpora» odnosno «Jugoslovensku vojsku u otadžbini», kojoj je na čelu bio general **Dragoslav Draža Mihailović** kao predstavnik ili opunomoćenik, a kasnije i član jugoslavenske izbjegličke vlade; imali su predstavnike u vrhu Komunističke partije Jugoslavije koja se borila za obnovu jugoslavenske države u formalno federativnom obliku, imali su razne marginalne sku-

pine koje su tjerale svoju politiku te su, napokon, imali i stanovitu administraciju postavljenu po nalogu njemačke vojne uprave.

Aćimovićovo komesarsko vijeće ("Savet komesara") djelovalo je od 1. svibnja 1941. do rujna iste godine, kad je njegovu ulogu, s nešto proširenim kompetencijama i vladinim atributima, preuzeo umirovljeni jugoslavenski general **Milan Nedić**. Iako je posve jasno da među Srbima prije Drugoga svjetskog rata (pa ni poslije njega) nije postojala ni jedna politička stranka ili grupacija koja bi se zalagala za rješenje koje je utjelovljivao Nedić, nego je ta vlada postavljena isključivo Hitlerovom voljom, najnoviji potez srpske vlade s Nedićevom fotografijom pokazuje zreo i ideoloških kalupa oslobođeni pristup.

Utoliko ne treba previše predbacivati ni hrvatskim gastarbeiterima u Srbiji, od **Gorana Babića** preko **Pere Zlatara** i **Denisa Kuljiša** do **Borisa Dežulovića**, da našu javnost o ovoj zanimljivoj pojavi – slučajno? – nisu izvijestili ni jednom jedincatom riječju, dok istodobno neki od njih na svakom koraku denunciraju Hrvatsku zbog *reakcionarnih* tendencija. Ponašajući se dosljedno (i učeći bar od Srba, kad nismo kadri naučiti od drugih), moramo shvatiti da u hrvatsku povijest – voljeli mi to ili ne voljeli – spadaju ne samo velikani poput **Ante Starčevića** i **Eugena Kvaternika**, nego i protuhе poput **Khuena** i **Šubašića**, ili kvislinci poput **Smoldlake** i **Bakarića**. I svakomu od njih valja dati primjereno mjesto; samo su komunisti retuširanjem slika htjeli prebrisati povijest... (R. P.)

Milan Nedić s drugim predsjednicima u službenim prostorijama vlade Republike Srbije

PISMA

ZAŠTO MRZITE SANADERA?

Čim sam dobio naše glasilo za prosinac, odmah sam nazvao gospodu **Runje**, jer je samo kod nje naveden fiksni broj telefona. Stavio sam primjedbu: zašto niste dali fiksne brojeve HDPZ-a, Hrvatskog domobrana, ZBUDRGZ-a i drugih, da ih se može nazvati u određeno vrijeme?

Podupirem akciju *Krug za trg* i svakako će se na mome telefonskom računu za prosinac osjetiti da sam prijatelje, rođake i poznanike podsjećao na 13. prosinac, a Vi pripremite obilje pšenice da domoljubi za Božić imaju simboličnu pšenicu s trga koji nosi ime po krvniku hrvatskog naroda!

Svjestan sam, nažalost, da su moji dopisi-članci u komunističkom razdoblju išli u koš, a tako se na svakom koraku događa i danas. I u našem je glasilu zatvoren krug suradnika, iako se zaklinjete da je drugačije. Ja pišem puno, i što mogu - to podijelim na ulici, pred crkvom i poštom pošaljem crkvenim velikodostojnicima i drugim časnim Hrvatima. Njihova zahvala u mome skromnom životu puno znači. A količina mržnje koja iz pisanja našega glavnog urednika izbija prema **Sanaderu** i HDZ-u je ogromna. Zato bih pitao gospodina **Jonjića**: «Ako ne želite da glasujemo za HDZ, molim da nam decidno (sic!) kažete, tko je bolji odnosno tko je manje loš?»

Ja sam izbjeglica iz Vareša i mene mogu istjerati iz Hrvatske, ali Hrvatsku iz mene, to ne!

Zdravko PEJČINOVIĆ-IŠIJAS

"ANTIFAŠIZAM" U RIJEČI I SLICI (I.)

ADROGA
88. godine
t E B
ica br. 11, I.
o r. 22-592
aznovrsne
DOVE
na: štednju,
i zadružne
lite pobliže
27790-(5)

6

vodnju soda
ravnom staj-
ljen. ponude
vina. Juriši-
26920-6

ne stvari —
ine, odijela,
radio-apar-
at. Trgo Ina
ovićeva 12.
27357-6

društvena
internat. —
nskih). Clij-
enim slati hit-
od broj
27143-6

blijeni pisaci
veliki. Pomo-
ći

ska rad. 27665-6 | Drevnišek. 27532-7

KNJIŽARA »VJESNIK«, ZAGREB
PREOBRĀŽENSKA 6

imade na skladištu i šalje na sve strane i u najudaljenija
mesta:

**SLIKE NAŠIH
RUKOVODILACA**

najljepše izradbe u bakrotisku vel. 35×50: GENERALIS-
SIMUSA STALJINA, MARŠALA TITA, DRA IVANA
RIBARA, EDVARDA KARDELJA, LOLE RIBARA,
VLADIMIRA NAZORA, KOĆE POPOVIĆA, PEKE DAP-
ČEVIĆA, IVANA GOŠNJAKA, RADICA, TITA i GUBCA
(zajednička u boji) po 15 dinara komad.

Najbolja snimka Stjepana Radića u bakrotisku 35×50
20 dinara komad

**DRŽAVNI GRB DEMOKRATSKE, FEDERATIVNE JU-
GOSLAVIJE** u boji, veličina 40×50, po komadu 10 dinara

Sva djela Matice Hrvatske, Nakladnog zavoda Hrvatske
kao i ostale razne knjige beletrističnog, naučnog i pouč-
nog karaktera.

Saljemo najbrže i najpogodnije. Šaljite nam novac na
naš čekovni račun br. 49.642 Kod dostave novca dodajte
još 10% za troškove otpreme i manipulacije. Inače ša-
ljemo pouzećem. Preprodavaci imaju uobičajeni popust!

TRAŽITE CJENIKE ZA KNJIGE!

Lijevo: Generalissimus
Staljin među "našim
rukovodiocima" (Vjesnik,
5./1945., br. 187,
25.XI.1945., str. 9.).

Dolje: hvalospjevi Staljinovu
SSSR-u iz pera dr. Zlatana
Sremca, ministra savezne
vlade (Vjesnik, 5./1945., br.
63, 2.VII.1945., str. 5)

Broj 63.

ŽIVOT U SOVJETSKOM SAVEZU
MOĆNOJ ZEMLJI SOCIJALIZMA, DOMOVINI NOVOG SRETNOG ČOVJEKA

PREDAVANJE Dra ZLATANA SREMCA, MINISTRA SAVEZNE VLADE

ZAGREB, 1. srpnja. — Izvršni odbor Hrvatske seljačke stranke zamolio je dra Zlatana Sremca, tajnika Izvršnog odbora HSS-a i savezne ministre na-
rodnozdravstvenog ministarstva da izjavlja Demokratske Federativne Jugoslavije, da iznese svoje doj-
move i utiske s puta u Moskvu, grodu prijestolnicu Sovjetskog Saveza. Pred-
avanje je održano 30. lipnja u 7 sati na većer u velikoj dvorani Radničkog doma. Dr. Sremec je veoma slikevit, sa preoblikom detalja iznio sve što je vi-
deo u Rusiji, gdje je proboravio puna dva mjeseca i upoznao tamošnji život u njegovim najraznovrsnijim pojavama.

Velika dvorana Radničkog doma bila je krcata kao nikada, što piće čudo, ka-
da znamo žed našeg čovjeka da sazna-
čimo o Sovjetskoj Uniji.

Jedne noći u jesen 1944. digla se s aerodroma u Bariju čitava eskadrila aviona, koja je prevozila štab tenkovske partizanske brigade i cijelu brigadu. Brigada je nakon svršenog kursa isla u Sovjetski Savez po tenkove. Predavač dr. Sremec je otputovao s ciljem, da upozna sovjetsku medicinu i zaštitu narodnog zdravlja. Preko Karpati letili su na visini od 5.000 metara; nepriljekoviti lovcici ih nisu primijetili, ali ih je progona zima. Pred zoru im se pružila nezaboravna slika: kao da gor i cijela istočna strana zemaljske kugle — svila-
to je. Oko 6 sati u jutro spuštali su se na ogroman aerodrom Vinica, u ko-
mu je gradu nekada bio Hitlerov štab. Dođešao ih je general Sokolov, koman-
dant aerodroma. Tu je predavač prvi put zapazio i osjetio ono što će kasnije morati da konstatira na svakom koraku: u Sovjetskom Savezu sve je bazirano
na radu, a po radu se ljudi i sejenju.

Mnogo radnika, a naročito žena po-
pravljalo je sasvim unisene ceste. Uzuto oko 4 sati krenuli su dalje. Pi-
štoljub je general Sokolov, drug slavnog
staljinskog letača Grumova. Sokolov,
vrstan pilot, isto je jednom neprekidno
letio i bilo je vrlo dobro. Što je on

Velikom Lenjinu, osnivaču moćne domovine socijalizma, narod je podigao spomenike širom cijelog Sovjetskog Saveza — Lenjinov spomenik u Oreljinsku u Sibiru

guranja. Vožnja je jeftina i veoma praktično organizirana.

Pređao je ono vrijeme, kada je Maksim Gorki rekao, da je Moskva veliko selo. Te se selo nalazi danas na periferiji.

Staru su zgrade srušene i stvoreni z-
tavi novi prospetri. Jednu su palče-
prorezali pri danu i zaokrenuli za 60 metara u drugu ulicu!

Po ulicama vidjaš zdrave, jakе i od-
lično obvezane krasnoarmejce, a nije nikakav izuzetak da stene sovjetskog pukovnika i kapetana-ženu ispod ruže, a oboje nose odlikovanja. Žene su ured-
ne i čisto obučene, veoma paže na vanjštinu i njegu, ali ne poznaju modu

sto napravi, to se u cijeloj sovjetskoj javnosti citira, propričava i preradiju. Kombinat „Pravda“ je grad za sebe, a najvećim mašinama i potpunim električnim uređenjem. Organizacija rada i kontrole je fantastična; tako, na primjer, direkcija kontrolira rad iz svoje pomoćne optičkih signala.

U Sovjetskom Savezu u istinu nema analfabetata.

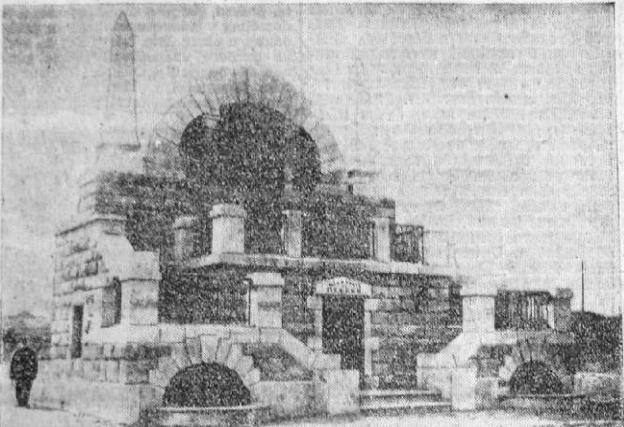
Galerije slika su prekrasne. Tko se bavi slikarstvom, mora bezuvjetno da posodi Tretjakovsku galeriju. Za vrije-
me boravka dr. Sremca u Moskvi baš je tražljala izložba slike Ilya Rjeplina.

Sovjetska vlast brine se mnogo za osnovnu, kojoj stavlja sve na raspola-
ganje — od škole do zavoda. Predavač je izabrao nasumice jedan razred te je upao u sedmi razred i tamo našao samo odlikave. Kod sovjetskih dječaka postoji prava utrka, tko će biti bolji. Na-
stava je besplatna i čitavu zemlju pro-
žima mreža kurseva, dopisnih škola, radničkih fakulteta, a svatko može da pedje na više škole.

Svaki predio grada imade veliki park, svaki rajon manje parkove, koji su pluta ovog džinovskog grada. U parku Gorki posjetio je predavač neobičnu izložbu trofeja. Tu je vido sve proizvo-
đene njemačke ratne tehniku: „tigrove“, „pancerce“, topove „Ferdinande“, i ogro-
mne hrpe teljezinskih krstova njemačkih übermenscha. Sovjetska tehnika i so-
vjetski čovjek bili su ipak nadmoćni. Staljinov park jest toliko ogroman, da ga dr. Sremec nije mogao cijeloga preći.

Omladina imade svoja igrališta, ve-
selia je, vedra, energična, bilo da uči,
bilo da stupa, bilo da se igra.

Predavač je prisustvovao na igralištu Dinamo, nogometnom utakmici klubova Šparta i Dinamo. Ovo igralište prima preko 100.000 gledalaca. Zimi su razvijeni skijaški sport i klizanje, a lje-
ti vođeni sportovi. Kod posjetje riječnih stanice zapazio je, da hoteli na vodi,

UKLONIMO MARŠALA TITA IZ ZAGREBA I HRVATSKE!

Javno okupljanje Građanske inicijative „Krug za trg“ pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu, 13. 12. 2008.

U subotu, 13. prosinca 2008. pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu okupilo se veliko mnoštvo ljudi, prosvjedujući protiv **Josipa Broza Tita** i njegova imena na našim javnim prostorima te zahtijevajući da se trgu vrati staro ime - „Kazališni trg“.

Teško je reći koliko je točno bilo ljudi, mada je vjerojatno u pravu bila policija koja je procjenjivala da nas je na trgu bilo oko tri i pol tisuće. No, sigurno je da se radilo o ozbilnjim i odgovornim ljudima! A bilo nas je najrazličitijih! Mladih i starih,

"Tito je bio Hrvat!" (S. Mesić)

radnika i liječnika ili znanstvenika, ljudi iz starih građanskih zagrebačkih obitelji ili povratnika iz Australije!

Nosili su se veliki transparenti: „Komunistički zločini nisu antifašizam“, „Tito – zločinac u ratu i miru“, „Što je s Deklaracijom Hrvatskog sabora o osudi komunizma?“, „Tri tisuće političkih zatvorenica u Titovim zatvorima“, i mnogi drugi. Organizatori su prosvjednicima dijelili knjižice s važnim izvornim tekstovima o komunističkim zločinima – podijeljeno je preko tri tisuće knjižica! – a svi smo, u znak zajedništva, nosili svjetlosmeđe šalove s natpisom „Kazališni trg“.

Na okupljanje je pozvala Građanska inicijativa „Krug za trg“, i to po drugi put - prvi je javni prosvjed bio održan 7. veljače 2008. - „Krug za trg“ neformalna je građanska skupina, u kojoj djeluju predstavnici niza udruga te mnogi pojedinci. Tu je npr. Hrvatsko društvo poli-

Piše:

prof. Maja RUNJE

tičkih zatvorenika, HVIDR-a Zagreb, Hrvatski informativni centar, Udruga žena „Krug“, te mnogi drugi. U Organizacionom odboru ovaj put su radili: **Zdravka Bušić, Ante Beljo, Biserka Cetinić, Josip Miljak, Branimir Petener, Maja Runje, Tomislav Stockinger, Željko Tomasević i Zorka Zane**. Organizacija prosvjeda djelo je mnogih ljudi, a to je ujedno i osobita vrijednost ovog događaja. Razgovaralo se i dogovaralo naime u nizu timova, na raznim mjestima, a uvijek skladno i produktivno. Ova će suradnja zato organizatorima ostati u sjećanju kao rijetko i dragocjeno iskustvo.

Opterećivala i frustrirala nas je zapravo jedino nemogućnost da vijest o prosvjedu prosljedimo u javnost - tiskovna je konferencija imala tek skroman učinak Morali smo još jednom prihvatići činjenicu da su Tito i medijska blokada u istom paketu - da imamo odgovarajući pristup televiziji, Tita ni bi ni bilo. Ovako, na televiziju smo dospjeli tek kada su *antifašisti* najavili svoj protuprosvjed! Izuzetak je bio program **Vesne Kljajić**, u kojem smo sudjelovali uoči okupljanja, i radi čega joj dugujemo zahvalnost.

Povod okupljanju bio je Međunarodni dan ljudskih prava, koji se obilježava 10. prosinca, jer Tita se sigurno može smatrati masovnim zatirateljem ljudskih prava. U zahtjevu kojim se traži promjena imena trga, upućenom za toj mjerodavnoj Skupštini grada Zagreba, isticali smo da je veličanje komunističkog diktatora Tita, a time i totalitarnog sustava kojemu je

bio na čelu, u suprotnosti s bitnim demokratskim vrijednostima. Pozivali smo se na Rezoluciju vijeća Europe o međunarodnoj osudi totalitarnih komunističkih režima te na Deklaraciju Hrvatskog sabora o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog poretka.

Središnji program održan je na pozornici postavljenoj ispred Zdenca života, a vodili su ga članovi Inicijative **Eva Kirchmayer** i Željko Tomašević. U programu je sudjelovalo desetak ljudi, članova, interpretirajući dijelove iz pisanih sjećanja žrtava Titova režima ili interpretirajući po koji izvadak iz brojnih poznatih komunističkih dokumenata, u kojima sami počinitelji, uz pečate i potpise, bilježe počinjena ubijanja i druga zlodjela.

Josip Miljak čitao je npr. kratki izvadak iz svjedočenja jednog od tisuća naših dragih s Bleiburga, fočanskog seljaka **Mije Gavrana**, koga je Križni put u svibnju 1945. doveo u logor u Karlovcu: ...Već prvog dana odvedeni su i strijeljani moji zemljaci Adam Tolić, Stipo i Ivan Perić te Anto Madnić. Od početnih četiri i pol tisuće ostalo je sedamsto ljudi. Tada je među nas došao neki kapetan, Srbijanac, s njemačkim samokresom u ruci i smješteći se, počeo je ubijati. Svakog drugog ili trećeg. Stajali smo i čekali da na nas dođe red...

Mira Vrbanović interpretirala je sjećanja fra **Josipa Viskovića** na zatvor u Staroj Gradiški: ... Svećenici su bili obućeni u takve prnje i tako ispijeni da sam, kada

Prof. Maja Runje

Mnoštvo ispred HNK

sam prvi put stigao prepoznao tek jednoga. A sjećam se i prve premetačine, nakon mog dolaska. Iz stroja su izvukli svećenika Šalića, tajnika nadbiskupa Stepinca, i nemilosrdno ga počeli mlatiti...

Gimnazijalac **Frano Čirko** čitao je djelić iz knjige sjećanja **Savke Dabčević-Kučar** „Hrvatski snovi i stvarnost, 71.“:Milicijske patrole, pendrečenje studenata, odvođenja u zatvor, kazne. U nekim milicijskim automobilima sjede i politički potporni gnusne rabote, neki članovi Izvršnog komiteta Komunističke partije. Stotine je studenata isprebijano, drugi su pohapšeni, njih 67. Žestina reakcije zagrebačkih studenata, usprkos teroru, osvjetlala je lice Zagrebu ...

A Zdravka Bušić plačući je interpretirala svjedočenje **Svetke Miljanić** o događajima u Škabrnji 1991.: ... Svi maskirani, a isprid nji' ide pješadija s oznakama JNA ... Ubili su mi mog muža Čavu, ubili su mi oca Josipa, ubili su mi majku Katu, ubili su mi svekra Josu, ubili su strica Ljubana... Skupa sa Zdravkom Bušić u srcima su plakali mnogi prisutni - dok se s pozornice trgom polako i tiho razlijegala klap-ska pjesma: *Kroacio, iz duše te ljubim...*

No, suze su bile dopuštene samo na čas. Žalili smo i žalovat ćemo, no iznad svega smo željeli pokazati snagu ...! Svi su prisutni osjećali da su u pravu, da brane nešto dragocjeno i važno te da nas samo potpuni uspjeh može zadovoljiti.

Bilo je na tom trgu snage...!

U jednom sam trenutku, stojeći sa strane, čula jedan zanimljivi razgovor... Skupina studenata, po govoru su mogli biti Spličani, polako se kretala, s barjakom u svojoj sredini, s istočne strane trga prema

zapadnoj, da se uključe u žalobnu povorku u kojoj se poslije programa četveroredima išlo u obilazak trga - u znak sjećanja na ljudе koje je Tito poslao u smrt. Studenti su snažnim glasovima skandirali „Zlo-činac, zlo-či-nac, zlo-či-nac ...! A onda se, u trenutku predaha, moglo čuti *Platit će nam Borna, nije došao, te odgovor prijatelja Rekao mi je da ne želi da mu boca doleti u glavu!* Na kraju i glas trećega *Boji se on one svoje crvene cure ...!*

Na trgu je naravno sve bilo mirno i skladno – daleko od bacanje boca. Ali ona cura...!

A na drugoj strani ulice, ispred Muzeja za umjetnost i obrt, stajali su *antifašisti*, predvođeni studentom kemije na PMF-u u Zagrebu **Aleksandrom Musicem**, potpomognutim **Zoranom Pusićem** i **Ivanom Ninićem**, a u fazi priprave i **Ivom Goldsteinom** (na svojim su se stranicama kasnije žalili da ih je iznevjerio te da, usuprot dogovoru, nije došao na sam prosvjed). Ispred sebe su držali Titove fotografije, no onaj put i veliku hrvatsku zastavu (!). *Jer oni su hrvatski antifašisti!*

A ovako je glasio proglaš koji su uoči 13. prosinca dijelili građanima i medijima, a uz to i predali policiji: „Moj Zagreb, 13. prosinca Tvojim najljepšim trgom stupat će ljudi koji notorne ustaške ratne zločince smatraju herojima. Tvojim trgom stupat će ljudi koji tvrde da Jasenovac nije bio logor smrti. Tvojim trgom stupat će ljudi koji misle da je bacanje ljudi u jame na temelju njihovog imena, na temelju

njihove rase, na temelju njihove vjere, opravdano i prirodno. Jesu li to uopće ljudi? Djjestotinjak frustriranih ustaških emigranata (nosioци takozvane tvorevine Nezavisne Države Hrvatske) koji su sve druge osim sebe krivili za svoje osobne životne neuspjehi i zbog kojih je umalo cijeli hrvatski narod dobio epitet genocidnog, nisu nikada te neće predstavljati naš narod...“

Uoči okupljanja također su Policijskoj upravi javili da znaju da iz Zadra stiže velika grupa ustaša – 800 ustaša! - radi čega nas je policija više puta zvala da kažemo što mi o tome znamo!

Za tu grupu mirno možemo reći da su jad i *klatež* (**Hrvoje Hitrec**, u Hrvatskom slovu). *Klatež* zato jer promiču nevaljale koncepte i zlo. Pri tome je nevažno to što su bili malobrojni – i male skupine mogu iznositi pravedne zahtjeve – već je važno to da bi smakli i Hrvatsku i nas da mogu.

Uostalom, znamo da *klatež* i nije tako malobrojna. U hrvatskom društvu ima dosta sličnih njima, koji nisu došli pred Muzej, ali koji se krvavog Tita jednako tako čvrsto drže.

U predsjedniku **Mesiću**, kako je već poznato, imaju velikog zaštitnika! Uoči demonstracija te prvih dana u novom tjednu, nije se s Pantovčaka doduše ništa čulo, no samo zato jer je Predsjednik bio na putu po Kini. Već 17. prosinca Hina je javila da je dan ranije u Predsjedničkim dvorima primio izaslanstvo Društva „Josip Broz Tito“, na čelu s predsjednikom **Tomislavom Badovincem** te pod-predsjednicima **Dragomirovom Vojnićem** i **Ivanom Teodorovićem**. Gosti su predsjedniku Republike predali nedavno izašli zbornik „Titovo doba – Hrvatska prije, za vrijeme i poslije“ u kojem se iznose egzaktni podaci i analize o razvoju Hrvatske u razdoblju od godine 1918 do 2006. U razgovoru je naglašeno kako je sigurno da je Hrvatska najveći razvoj i procvat doživjela u razdoblju između 1950. i 1990....

Dan kasnije, 18. prosinca, predsjednik Mesić bio je gost okruglog stola „Antifašistička Hrvatska 1941. – 1945. u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima“, u organizaciji Savjeta antifašista RH. Tom se prilikom slikao uz Titovu bistu i izjavio da *ustašonostalgičari nameću lažni prikaz nedavne povijesti, a da je samo petokraka zvi-*

"Komunistički zločini nisu antifašizam"

jezda bila simbol borbe za slobodu. Naglasio je da ne treba zabraniti da je legendarni vođa antifašističkog pokreta Josip Broz Tito, i danas cijenjen širom svijeta, bio Hrvat. Novine su o ovim susretima naravno donijele prilično velike članke.

A javna televizija! Uoči okupljanja u teletekstu je najavljujala *Prosvjed antifašista*, a u subotu je donijela prilog pod nazivom *Crveni i crni*. Stalno se relativiziralo, sve u veselom tonu (*opet se bave s onim čiji je djed bio na kojoj strani u Drugome svjetskom ratu!*) ili se uspostavljala *profesionalna ravnoteža* i dopušтало da Aleksandar Musić Bleiburg i Križne putove uspoređuje s Olujom. Itd. itd.

Ipak, najgore od svega bila je šutnja! Gdje je Matica hrvatska? Gdje je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti? Gdje je Sveučilište (kojem je sjedište i adresa upravo na tome nesretnom trgu!)? Gdje su odgovorni ljudi iz velikih stranaka, osobito iz HDZ-a?

Ne boji se samo Borna svoje crvene cure!

Unatoč svemu, Tita će prije ili kasnije zauvijek nestati! Mnoge će činjenice doći na pravo mjesto! Na daljnja nas nastojanja obvezuju Mijo Gavran, Adam Tolić, Stipo i Ivan Perić, Anto Madnić, fra Josip Visković, hrvatske žene koje su u prnjama, gladne i promrzle kopale u Lonjskom polju, studenti iz 1971., Svetka Miljančić...

Nadahnuću, s njihove strane, nema kraja ... •

Titovi apologeti s hrvatskom zastavom:
zaslužena kazna kvislinzima

KRUG ZA TRG

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom Trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora maršala Tita

Skupštini Grada Zagreba
10 000 Zagreb

Z A H T J E V

Mi, ovdje okupljeni građani, a povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, zahtijevamo da Skupština Grada Zagreba neodložno provede postupak kojim će se Trgu maršala Tita vratiti ime Kazališni trg.

Maršal Tito komunistički je diktator odgovoran za najteža kršenja ljudskih prava.

Pozivamo se na Rezoluciju Ujedinjenih naroda o pravima čovjeka, na Rezoluciju Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima od 25. siječnja 2006. te na Deklaraciju Hrvatskog sabora o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog poretka u Hrvatskoj od 30. lipnja 2006.

Navedeni, te i drugi dokumenti i zakoni, zahtijevaju uklanjanje nasljeđa bivših komunističkih režima. Ti su režimi, a Titov režim na osobit način, masovno i pojedinačno ubijali, u logorima mučili ljudi do smrti, fizički terorizirali, progonili zbog nacionalne ili vjerske pripadnosti, te kršili slobodu savjesti, mišljenja i izražavanja.

Hrvatska se država obvezala da će poticati jasnu društvenu osudu počinjenih zločina te da će se brinuti o edukaciji mladih o tome teškom i tragičnom razdoblju.

U tom je smislu potpuno neprihvatljivo da se trg – na kojem je sjedište Sveučilišta u Zagrebu i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uz Hrvatsko narodno kazalište, KUD Lado i druge ugledne znanstvene i kulturne institucije – zove imenom komunističkog diktatora.

Povrh toga, svi dokumenti o osudi komunizma, pa tako i Deklaracija Hrvatskog sabora, ističu da žrtve i njihove obitelji zaslžuju suosjećanje, razumijevanje i priznanje za patnje. Umjesto da se građanima pokušaju osigurati takva prava, žrtve se u Zagrebu, vozeći se tramvajem, suočavaju s postajom koja se najavljuje imenom zločinca.

Veličanje komunističkog diktatora Tita, a time i totalitar-nog sustava kojemu je bio na čelu, u sukobu je s bitnim demokratskim vrijednostima i teška je zapreka demokrat-skom napretku hrvatskog društva.

Stoga zahtijevamo da odmah promijenite ime ovoga trga!

Na javnom okupljanju Građanske inicijative Krug za trg pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu
13. prosinca 2008.

U ime sudionika javnog okupljanja
Maja Runje, članica Koordinacijskog
odbora Kruga za trg
10 000 Zagreb, Jurjevska 47a

KOGA SE BOJI «GLAS KONCILA»?

Gradanska inicijativa KRUG ZA TRG, u kojoj aktivno sudjeluju mnogi članovi naše udruge, ponovno je uspješno – još bolje nego prije godinu dana – organizirala pred Hrvatskim narodnim kazalištem prosvjedni skup za vraćanje imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom zločinca maršala Tita.

Zastava HDPZ-a u povorci

U želji da što veći broj građana dozna za inicijativu, organizatorice skupa «Krug za trg» kontaktirale su glavnog urednika «Glasa Koncila», gospodina **Ivana Miklenića**, kako bi se putem tog tjednika uputio poziv građanima. Razumljivo da je to učinjeno iz dva razloga: računajući na domoljubnu orientaciju čitatelja «Glasa Koncila» i radi toga što ostali dnevničari i tjednici to ne bi objavili osim kao skupo plaćeni oglasi.

kovi vjerojatno smo 13. prosinca na prosvjednom skupu bili najbrojnija skupina. To činimo zbog vlastitih patnji tijekom komunističkog režima, a još više zbog tisuća nevinih žrtava stradalih od ruke zločinačkog sustava kojim je zapovijedao Tito. Prema dokazanim činjenicama, objavljenim u životnom djelu **don Ante Bakovića**, «Hrvatski mortirologij XX. stoljeća», među žrtvama su 4 biskupa, 523 svećenika, 50 bogoslova, 39 sjemeništaraca, 17 laika i 31 časnica sestra.

Zar ti mučenici ne zaslužuju, da se građani pozovu na prosvjedni skup protiv sadašnjeg naziva trga, tekstom napisanim najvećim slovima koja postoje i to na prvoj stranici «Glasa Koncila», a ne nekakvim diskretnim oglasom?

Alfred OBRANIĆ

Zar zaista mi Zagrebčani, Hrvati, građani cijelokupne Lijepa naše ne možemo ostvariti svoje nacionalno pravo, da svoj najljepši trg zovemo po prijelijepoj zgradiji, sjedištu važne nacionalne ustanove, koja mora svakomu izmamiti osjećaje divljenja, zanosa i topline, po čarobnoj, reprezentativnoj zgradi Hrvatskog narodnog kazališta! To je tragičan vapaj naše stvarnosti.

Pogledajmo i proučimo našu, povijest, povijest grada Zagreba, ovog trga, i nastanka njegovih zgrada. Treba vrlo savjesno proučiti radove naših povjesničara; oni objašnjavaju mnogo toga.

Priča i povijest trga počinje (prema S. Knežević, *Zagrebačka zelena potkova*, Zagreb, Školska knjiga, 1998.) 1856. godinom, kada saborska komisija nepoznata sastava donosi odluku o novoj zgradi buduće zemaljske bolnice: gotovo zapravo kao južno krilo samostana sestara milosrdnica, položena uza nj pod pravim kutem, tvoreći s njim skoro pravilan prostorni lik u obliku velikog latinskog slova "L", okrenut oranicama i sjenokošama, gdje je bilo i Sajmište. Projekt gradnje povjeren je bečkom arhitektu **Ludwigu Zettlu**, koji je u Beču stekao ugled i priznanje uglavnom projektima palača. Najraniji nacrt pročelja zgrade potječe iz 1859. Javljale su se teškoće i nesuglasja oko namjene zgrade, no bez obzira na to, zgrada je tada svojom monumentalnošću i stilom bila bez prema u Donjem gradu. Njezina jednostavna i ozbiljna fasada predodredila je ovdje zasvagda trg, a ne možebitnu ulicu; to je fasada što zahtijeva razmak i obraća se široku prostoru. Ona je najavila i ujedno potvrdila novo urbano pravilo.

Još prije predstavljanja regulatorne osnove, i zgrada i prostor pred njim iskušani su kao javni: ljetnih mjeseci godine 1864., od 18. kolovoza do 14. listopada, tu je održana Prva dalmatinsko-hrvatsko-slavonska gospodarska izložba. Ugledna zgrada privlačila je svojom neospornom građevnom kakvoćom i perspektivom "vele lipog novog terga" pred sobom ponude najrazličitijih sadržaja: da se adaptira za realku; da se u nju prenese tvornica duhana upravo zatvorena u Varaždinu. I jedan i drugi sadržaj smjestit će se u njoj: realka zakratko, 1864, a tvornica duhana zadu-

KAZALIŠNI TRG

Povijest najljepšega zagrebačkog trga

go, od 1869. do 1882. Za rata, u godini 1866., zgrada je poslužila i za smještaj ranjenika. Godine 1866. **Ivan Kukuljević Sakcinski** preporučuje zgradu za smještaj muzeja i Jugoslavenska akademije, "jer se pokazalo da bi ta veličanstvena zgrada doista jedina dolikovala našim narodnim zavodom tako dobro glede svojega položaja, kao i gleda svojih prostorijah i unutarnjeg ustroja".

No prijedlog da se trg i cijeli predio urbanizira reprezentativnim kulturnim sadržajem zgrade osuđetila je sama vlada. Ona je iznajmila zgradu zajedničkomu ugarskom i hrvatskom ministarstvu finančija na deset godina za tvornicu duhana.

"Poliepšavanje" počinje uistinu pratiti planove "razširenja" Zagreba tek nastupom sedamdesetih godina, kad utemeljitelji kulture historicizma planovima uređenja grada počinju iskazivati svoju potrebu za estetizacijom, što je uvjet nove funkcije gradskog prostora. Međutim sam proces preobrazbe stočnog sajmišta potrajao je gotovo tri godine, ponajprije zbog otpora, navika i tradicije malogradskog duha koji se u Zagrebu uporno održavao. Ipak se na južnom rubu trga pojavljuje godine 1874. prvo zagrebačko klizalište, jedno od prvih športskih poprišta u gradu, koje je postalo društveno okupljalište, a koje je organizirao mladi gradski inženjer **Milan Lenuci**.

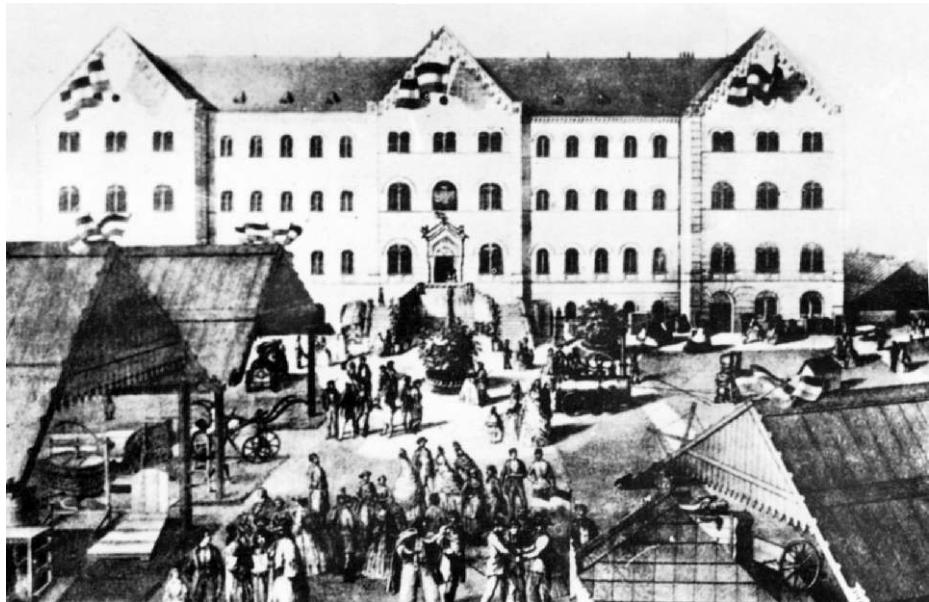
1874. na istočnoj strani, prema projektu **Janka Jambrišaka**, podignuta je zgrada koja je danas sjedište izdavačke kuće

Piše:

Mr. Zorka ZANE

Školska knjiga. Također na istočnoj strani od 1876. do 1878. podignuta je zgrada Hrvatskoga gospodarskog društva, arhitekta **Franje Kleina** (dan je dio Pravnog fakulteta).

uređenje i konačno oblikovanje Sajmišta bit će opet odgođeno za tri godine. Konačno je vlada odredila da ta zgrada od 1. listopada 1882. postane sjedištem Sveučilišta. Tako je nastala zgrada Pravnog fakulteta (dan je i Rektorata), manjkavo opisivana i zaobilazeća, pa je tek u knjizi Snješke Knežević otkriven njezin autor, bečki arhitekt Ludwig Zettl. Zgrada podignuta na ruralnom prostoru 1856.-1859.

Iz kataloga Prve gospodarske izložbe u Zagrebu (1864.), današnji Pravni fakultet i Rektorat Sveučilišta

Osjeća se sve veća potreba za društvenim i kulturnim promjenama. Godine 1879. Sabor poziva vladu da razmotri mogućnost preseljenja Sveučilišta u donjogradsku zgradu. Povezano sa sudbinom tvornice duhana, odnosno Sveučilišta,

vrlo je posebna i zanimljiva, i na toj zgradi i na njezinoj sudbini promatrali smo arhitekturu 19. stoljeća, u prijelaznom vremenu na nejasnim granicama između klasicizma i historicizma. Tako je zgrada, prvotno namijenjena za bolnicu, pa tvornicu duhana, godine 1882. namijenjena Sveučilištu. Te je godine i glavno stubište stilski preoblikованo, pa u zgradu useljava Sveučilište sa svojim fakultetima: pravni i državoslovni fakultet je 1874. naslijedio Pravoslovnu akademiju te se te 1882. smjestio u tu zgradu.

Koncem 1882. započela je gradnja "Hrvatskog Sokola" i pjevačkog društva "Kolo", s povremenim zastojima zbog skupih projekata, ali je dio doma "Sokola" dovršen 1883., a 1884. svoj dio izgradilo je i "Kolo", u čijoj su izgradnji sudjelovali kao članovi društava ili prijatelji: **Matija Antolić**, Milan Lenuci, **Aleksandar Seća**, **Rupert Melkus**, Janko Jambrišak i drugi.

Bolléova zgrada Obrtne škole i muzeja (1888.)

Zagreb u vrijeme gradnje zgrade HNK, u prvom planu današnja "Školska knjiga", u pozadini obnova i gradnja katedrale

Herman Bollé zajedno s Isom Kršnjavijem osniva 1880. Muzej za umjetnost i obrt i Obrtničku školu, 1887. izdana je građevna dozvola, a 1888. Herman Bollé realizirao je svoj projekt i ovom reprezentativnom zgradom iskazao punu svijest o urbanoj i kulturnoj važnosti trga.

Razmatranja o lokaciji kazališta započinju 1885. pa postoji nekoliko inačica. Do konkretne akcije došlo je 1893. i projekt za kazalište izradili su poznati bečki arhitekti Ferdinand Feller i Hermann Heller, a gradnja je započela u svibnju 1894. Nova je zgrada bila dovršena 1895. Svečano otvorenje izvršilo se po protokolu što ga je Khuen Héderváry dogovorio s bečkim dvorom. Car i kralj Franjo Josip doputovao je u Zagreb 14. listopada 1895. i u dva sata svečano je obavljen otvaranje novog kazališta. Preljepa zgrada prema trodijelnoj shemi: neoklasicističko pročelje s neobaroknom unutrašnjosti.

Godine 1889. na istočnoj je strani podignut Učiteljski dom arhitekta Lea Hoenigsberga, 1891. na sjeverozapadnom kutu trga ugaona dvokatnica prema projektu Kuna Wiadmana, a na istočnoj strani trga podignuta je 1899. dvokatnica po projektu Martina Pilara, nadograđena trećim katom i mansardom prema Otonu Goldscheideru. Danas je u njoj poznata Kazališna kavana. Te je godine održana na ovom prostoru velika Jubilarna gospodarsko-šumska izložba.

Secesionska građevina poznata kao Trgovačko-obrtnička komora podignuta je 1903. prema projektima Lea Hönigsberga i Julija Deutscha, a pet godina kasnije, 1908. postavljen je spomenik sv. Juriju, rad kipara Antona Dominika Fernkorna iz 1853. Meštrovićev Zdenac života je kao gipsani model prikazan na izložbi secesije u Beču 1905., a 1910. je brončani odljev otkupljen na izložbi u Umjetničkom paviljonu i prema projektu arhitekta Ignjata Fischera smješten između Hrvatskoga narodnog kazališta i zgrade Rektorata te svečano otkriven 1912. I, na kraju, 1964. je podignuta zgrada Željpoha (kasnije Ferimport), prema projektu Stanka Fabrisa.

Kako se trg zvao tijekom čitava tog razdoblja? Prvi su zapisi iz 1872. s tadašnjim nazivom Marvinski trg, do 1878. kada je nazvan Sajmišnim trgom. Godine 1890. dobio je službeni naziv Sveučilišni trg koji je nosio do 1919. Tada je nazvan Wilsonovim trgom (od 1919. do 1927.). Od 1927. do 1941. nazivao

se Trgom kralja Aleksandra I. Od 1941. do 1945. nosio je naziv Trg I., a 1945. konačno je nazvan jedinim pravim i odgovarajućim imenom: Kazališni trg. Nažlost, najprikladnije, jedino pravedno i prihvatljivo ime, s obzirom na jednu od najljepših zgrada, zgradu Hrvatskoga narodnoga kazališta, ponosa i ljepote Zagreba, nije bilo duga vijeka! Već 1946. dobiva za veći dio Zagrebčana, a naravno i svih Hrvata, omraženo ime - Trg maršala Tita. Čije je to bilo nedjelo, koje se do današnjih dana nije uspjelo ispraviti?! Uza svu predloženu dokumentaciju o Maršalovim zlodjelima, njegovu visokom položaju među najzlokobnijim diktatorima (a sada se pojavila i knjiga Silvina Elieta: Titove tajanstvene godine u Moskvi 1935.-1940., sa šokantnim otkrićima o njegovu zločinačkom djelovanju). No "naši gradski očevi" ili "krotka admnistracija" ne obaziru se na zahtjeve građana za istinom i pravdom. •

TRG HRVATSKE SRAMOTE

Probode kroz srce,
ne samo mene,
u tramvaju,
u Zagrebu, u Zagrebu:
„Sljedeća postaja Trg maršala Tita.“
I svaki put, svaki put
sjetim se oca, koga nam maršal i njegovi
na Uskrs tisućudevetstočeterdesetiosme
isporučiše mrtva nakon šest mjeseci samice.
Jamačno još nekom u istom tramvaju
na te rijeći
srce zazebe.
Izađe i vidim:
srami se hrvatski hram kulture,
srami se moja Alma mater croatica,
srami se ponos-muzej, srami Sveznanje,
zaplače Povijest Hrvata, sahne Izvor Života,
jer stoje na ploštini mrskog imena.
No ne zastade i ne snebi se
nijedan Hrvat!
Hrvati, braćo junačka,
zar ne vidite?

Marijan KEREKOVIĆ

USUD SAMARIJE I JERUZALEMA – ZORAN ZNAK KAKO OTPAD OD BOGA NIJE SAMO VJERSKO PITANJE

Podjela židovskog kraljevstva 931. prije Krista, nakon smrti kralja Salomona, unatoč postojanju nesuglasica i napetosti od samoga početka uspostave kraljevske vlasti, izazvala je uznemirenost u narodu na obje strane. Jedno se pitanje isticalo: je li odista moralno do toga doći, a zatim: što je glavni pokretač te podjele? Tijekom nadnih zbivanja postajalo je sve jasnije kako ta podjela nije nikomu donijela ništa dobra niti u sebi nosi neku nadu kako bi to moglo uopće biti dobro. Time je postavljeno pitanje dobivalo na važnosti i, očito, tražilo odgovor.

Nije onda nikakvo iznenađenje ako se pokaže kako se i u novonastalim ili novo oblikovanim biblijskim tekstovima sve više prostora daje upravo tomu za narod i vjeru odsudnom pitanju. U tim tekstovima jasno dolazi do izražaja uvjerenje kako i pitanje i odgovor stoje u tjesnoj povezanosti sa stavom odgovornih ljudi u narodu prema Bogu i njegovim smjernicama za život naroda – onim što su dani u Mojsijevu zakonu, kao i onim što ih objavljaju proroci, ali i s raspoloženjem naroda koji slijedi ili odbacuje odluke svojih društveno-političkih vođa ili pak puta sacrtana Božjom voljom.

Naše promatranje počinje pogledom na stanje u Jeruzalemu nakon podjele židovskoga kraljevstva na dva dijela – na Sjeverno ili Izraelovo i Južno ili Judino kraljevstvo, na Samariju (tako kasnije nazvana po glavnom gradu toga kraljevstva) i Judeju sa sjedištem u Jeruzalemu. Nedvojbeno je Salomonov sin Roboam – koji je trebao naslijediti oca kao kralj obaju dijelova jednoga kraljevstva, svojom baha-tošću dolio ulje na vatru i pospješio odluku o razdvajaju kraljevstva. Našavši se tako u nezavidnu položaju – uz njega je pri odlučivanju stalo samo Judino pleme i (donekle) Benjaminovo pleme, a drugih je 10 plemena predstavljalo jedinstvenu s Jeroboamom na čelu oporbu – on je brzo-

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

pleto pomislio kako će oružanom silom zavesti red i održati jedinstvo države.

Na svu sreću, iznenada se pojавio Šemaja, Božji čovjek s Božjom porukom koja je glasila: «Kaži Salomonovu sinu Roboamu... Ovako govori Gospod: «Ne idite se tući s braćom! Neka se svatko vrati svojoj kući, jer je ovo poteklo od mene!» I oni poslušaše riječ Gospodnju, vratiše se i ne udariše na Jeroboama. Roboam je tada imao spremnu vojsku i vjerojatno bi dobio bitku, ali je otvoreno pitanje što bi onda uslijedilo? Građanski rat koji on ne bi mogao dobiti, jer je postojao velik opći nerazmjer raspoloživih snaga? Je li toga kralj Roboam postao svjestan, nije posve sigurno, ali je ovaj put poslušao Božju poruku i prošao dobro. Nu stanje je bilo očevidno: Južno kraljevstvo u odnosu na Sjeverno zauzima mali dio nekadašnjega kraljevstva i s obzirom na posjed zemlje kao i s obzirom na broj stanovnika. K tome, pleme Benjaminovo, koje je ostalo u savezu s Judinim, većim svojim djelom prostiralo se na području koje pripada sjevernom kraljevstvu, a glavni grad prema tomu je u nezgodnu položaju – tik uz granicu. Upitno je ponašanje onih pripadnika Benjaminova plemena koji ostaju na prostoru što pripada Sjevernom kraljevstvu, kao što je upitan i usud Jeruzalema, jer ga ljudi Benjaminova plemena svojataju. A kakve tek želje i planove imaju susjedni (poganski) narodi, najvećma Filistejci!!! Spremni su iskoristiti svaku priliku i napasti svoje susjede Židove!

Neosporna je još činjenica koju treba dobro istaknuti: Od povijesnoga razlaza 931. i Božje poruke koja je tada stigla preko proroka Šamaje «Ne idite se tući s braćom!» pa sve do propasti Sjevernoga kraljevstva 721. nije bilo ni u jednom dijelu namisli kako bi međusobno ratovali

za državno jedinstvo i izvojevali pobjedu. Bilo je nesporazuma i trzavica, posebice pojedinačnih na graničnim područjima, bilo je i većih pojedinačnih sukoba, ali u cjelini gledano vladali su dobri međusobni odnosi i nerijetko uspješna suradnja. Pritom se sve jače preko proroka budila i širila misao «Mi smo braća! U oba dijela, na Sjeveru i na Jugu, živi jedan narod, is tovjetan po vjeri i nacionalnosti!»

U jednom pak ozbiljnog sukobu, čije se izvješće teško uklapa u svoj biblijski kontekst, stoji napisano kako je vojska Sjevernoga kraljevstva porazila vojsku Južnoga kraljevstva. Nu kada se slavodobitno vraćala s bogatim plijenom u Samariju, presreo ju je prorok Oded i progovorio: «Gle, Gospod, Bog vaših otaca razjario se na Judejce i zato ih je predao u vaše ruke... A sada još mislite podjarmiti Judejce i Jeruzalemce da vam budu robovi i robinje; a ipak, niste li i vi puni krivice prema Gospodu, svome Bogu? Zato me poslušajte i vratite to roblje, jer će se izliti na vas Gospodnji gnjev!». Nastao je silan preokret. Pobjednici su priznali svoju krivicu, a zatim »obukli, obuli, nahranili, napojili, namazali i poveli na magarcima sve iznemogle, odveli ih u palmov grad Jerihon do njihove braće, a potom se vratili u Samariju» (2 Ljet 28, 9-15). To se dogodilo malo prije propasti Sjevernoga kraljevstva godine 721.

Napustivši namisao o ratu s braćom, Roboam je razradio plan o učvršćenju granica svoje države. Utvrđena su izuzetno važna mjesta, naselja, gradovi, utvrde te izabrana ona najpogodnija i za obranu najbolja – ukupno 15 gradova. Trebalо je neke utvrditi, a neke iz temelja nanovo sagraditi. Bijahu to veliki i skupi zahvati. Nije sigurno jesu li svi ti poslovi završeni za vladavine kralja Roboama; vjerojatnije je kako su nastavljeni i dovršavani za vladavine drugih kraljeva, posebice u kasnijem razdoblju kad ih je trebalo dodatno popravljati, kao za vladavine kralja Hiskije (725.-697.) i Jošije (639.-609.). Me-

đu znamenitijim utvrdama bijahu svakako Bet-Sur na sjeveroistoku od Betlehema – tvrđava na gori visokoj 1.000 metara nadmorske visine koja je predstavljala najvišu vojnu utvrdu u cijeloj Palestini; na jugu bijaše Hebron, stari grad i u početku Davidova prijestolnica, južno od Jeruzalema, a najstarije bijaše naselje iz 2500 godina prije Krista – Lakiš, grad nanovo utvrđen po uzoru na glavni grad moćne Asirije Ninivu; utvrda je imala dva prstena obranbenih zidova, unutarnji bijahu široki 6 metara. Te obranbene tvrđave bijahu mudro postavljene na teško pristupačnim mjestima i dobro raspoređene – ni jedna nije bila posve osamljena nego je do nje na razdaljini od najviše 5 km morala biti druga kako ni jednu ne bi neprijatelj mogao olako opkoliti i lišiti pomoći druge.

Znatnu pomoć predstavljali su svećenici i leviti koji su nakon podjele kraljevstva sa sjevera došli u Jeruzalem; oni bijahu vođeni željom da služe u hramu – središnjem svetištu svih Židova na svijetu, ali i potaknuti sve većim utjecajem poganske religije poznate pod nazivom Baali, božanstva komu su se u čast prinosile i ljudske žrtve i vršila prostitucija, čemu je pogodovala vlast u Sjevernom kraljevstvu.

Sretna okolnost Južnoga kraljevstva bijaše činjenica što se u njemu na neki način ozakonilo naslijedstvo Davidove loze na vlasti. Tu nije bilo kobnih sukoba oko naslijedstva što se često događalo u Sjevernom kraljevstvu. Nu dogodilo se jednom i u Južnom. Židovskoga kralja Ahazju pogubio je osvajač vlasti u Sjevernom kraljevstvu vojskovođa Jehu; Ahazja bijaše sin kralja Jorama i Atalije iz kraljevske kuće Omri u Sjevernom kraljevstvu, kćerke kralja Ahaba, što se shvaćalo kao jedan primjer međusobnih dobrih odnosa. Međutim, nakon pogibije mladoga kralja, njegova majka domogla se vlasti – način na koji je u tom uspjela i što je sve osvojivši vlast poduzimala, nije u povijesti pouzdano zajamčen, ali se zadrgala na vlasti šest godina (845.-840.). Tada je na pozornicu stupio veliki svećenik Jojada koji bijaše oženjen sestrom kralja Ahazje Jošebom. On je s njom zajedno skrivao Ahazjeva sina Joaša i pripremao pogodne okolnosti za njegovo ustoličenje. Sve je mudro uradio i na vlast do-

Pogled na Benjaminovu grobnicu, u blizini Kfar Sabe u Izraelu

veo dječaka Joaša komu je bilo tek sedam godina, što je narod prihvatio s oduševljenjem. Sve je prošlo mirno, samo je kraljica Atalija bila ubijena. Dok je Joaš bio malodoban, Jojada je vršio ulogu kraljevskog namjesnika i skrbitnika. Činio je to veoma dobro pa je nakon smrti pokopan u kraljevsku grobnicu u znak priznanja i zahvalnosti.

Umorstvu Atalije pridonijelo je i njezinouzimanje za proširenje štovanja poganskoga božanstva Baali. Njemu u čast ona je u Jeruzalemu dala sagraditi hram.

Poslije smrti velikoga svećenika Jojade, kralj pade pod utjecaj loših savjetnika te se priklonio štovateljima poganskih kumira. Uzalud su dolazili Božji ljudi proroci i zaklinjali ga da se vrati vjeri svojih otaca, ostao je tvrdokoran. Došao je i Jojadin sin svećenik Zaharija i govorio otpadnicima od vjere: «Ovako veli Bog: Zašto kršite Gospodnje zapovijedi? Zašto nećete da budete sretni? Kako ste vi ostavili Gospoda i on će vas ostaviti!» (2 Ljet 24, 20). Nažalost, ne samo da ga nisu poslušali nego su ga *na kraljevu zapovijed* pogubili. Pisac ovog izvješća dodaje: «Ni kralj Joaš ne sjeti se ljubavi koju njemu učini otac Jojada, nego mu ubi sina.» (2 Ljet 24, 22). Nakon tih događaja Aramejci provale u Jeruzalem, potuku kraljevsku vojsku i oplijene grad. To je narod shvatio kao kaznu što su napustili Gospoda Boga svoga. Kralj je Joaš preži-

vio naježdu Aramejaca, ali su ga ubili njegovi časnici, jer je on ubio Jojadina sina. I nisu ga pokopali u kraljevsku grobnicu.

Probuđene nade kako će kralj Joaš biti odan Bogu i njegovim moralnim zasadama nisu se ispunile. Počeo je dobro, a završio loše. U smrt je poslao sina svoga velikoga dobročinitelja samo zato što je javno izrekao plemenitu opomenu kako kršenje Božjih zapovijedi vodi u nesreću.

Dobro je bio započeo i kralj Roboam. Prve tri godine njegove vladavine bijahu dobre, ali kad se osjetio sigurnim na svome prijestolju, napustio je Boga i njegove zakone: «Oponašao je sve grozote naroda što ih je Gospod otjerao ispred sinova Izraelovih.» (2 Kr 14, 24). Godinu dana kasnije, iznenada se pred Jeruzalemom nađe egipatska vojska na čelu s kraljem Šišakom: «Opljačka sve blago iz Doma Gospodnjeg i riznice kraljevskog dvora; sve je uzeo; uze i sve zlatne štitove!» (2 Kr 14, 25-26).

Tri velesile onoga vremena: Babilonija, Asirija i Egipat smjenjivale su se koja će i gdje će iskaliti svoju premoć ubojstvima, pljenidbom i paljenjem. Egipat je u odnosu na Palestinu bio neko vrijeme tiho. Sada se oglasio u jeku očite premoći Asirije. Dao je vidljiv znak kako je i on moćan čimbenik na tom dijelu svijeta.

Ni kralj Roboam, a ni njegovi naslijednici nisu bili svjesni koliko im u tim

okolnostima znači vedro pouzdanje što izvire iz vjere u Boga i glasi se budnošću duha u uzajamnoj slozi i bezrezervnoj podršci.

Uzalud su se gromko glasili Božji proroci Hošea, Mihej, Izaja upravo u to kritično doba! Svračali su pozornost na očite nepravde u narodu: izrabljivanje siromaša i razvratan život viših slojeva društva; razvijanje svečana izvanjskoga bogoslužja, a kršenje njegovih temeljnih životnih smjernica učinilo ih je sličnim stanovnicima Sodome i Gomore. Stoga im prorok dovikuje: «Čujte riječ Gospodnju glavari sodomski, poslušaj Zakon Boga našega, narode gomorski... Kad na molitvu ruke šrite, ja od vas oči odvraćam... Uklonite mi s očiju djela opaka, prestanite zlo činiti... pravdi težite, ugnjetenom pritecite u pomoć, siroti pomozite do pravde... Jao opakomu... na nj će pasti djela ru-

ku njegovih!» (Iz 1, 10 15-17); i onda slijedi zaključna Božja riječ: «*Ako se na me ne oslonite, održat se ne ćete!*» (Iz 7, 9).

Kako to izgleda u zbilji, pokazuje sljedeći primjer: Asirski kralj Tiglat-Pilesar III. (745.-727.) krenuo je u osvajački pochod. Aramejski kralj Resin shvatio je kakva pogibelj može iz toga nastati. Zajedno s izraelskim kraljem Pekahom pokušao je pridobiti judejskoga kralja Ahaza kako bi se zajednički suprotstavili asirskoj nazezdi. Ahaz je taj prijedlog odbio, a njih su dvojica krenuli na Jeruzalem. Bijahu spremni: ako im se Ahaz ne pridruži, svrgnuti ga s prijestolja i postaviti svoga čovjeka. Nastala je opća zaprepaštenost u Jeruzalemu, a kralj je izgubio prisebnost od straha za svoj položaj. Prorok Izaja došao je kralju na Božji poticaj i sa svom mu odlučnošću rekao: «Pazi, smiri se, ne boj se!» Što su nakanili ne će se dogoditi. Ahazu je nedostajalo upravo ono što je prorok stalno isticao: *pouzdanje u Boga*. Uzalud je i sam Bog nukao kralja na provjeru jamstva koje mu daje. Uzalud je i prorok ponovno dolazio i dao mu zoran znak kako će Bog biti uza nj (Iz 7, 10-12) Ahaz nije povjerovao i nije se smirio. Učinio je najgori potez koji je u tom trenutku mogao učiniti: pozvao je u pomoć asirskoga kralja. Napisao mu je: «Ja sam tvoj sluga i sin tvoj. Dođi i izbavi me iz ruku aramejskog kralja i kralja Izraela, koji su se digli protiv mene!»

Asirski je kralj to jedva dočekao. Kako bi bio sigurniji u svoj uspjeh, Ahaz je «uzeo srebro i zlato što se nalazilo u Domu Gospodnjem i u riznicama kraljevskog dvora i sve je poslao na dar asirskom kralju!» (2 Kr 16, 8) Na to je Tiglat-Pilesar osvojio Damask i stanovništvo odveo u sužanstvo, a njihova kralja Resina pogubio. Dok je on bio u Damasku, došao mu se pokloniti judejski kralj Ahaz osobno. U Damasku je na poganskom žrtveniku prinio žrtve i poslao u Jeruzalem mjere žrtvenika s nelogom neka se za hram u Jeruzalemu izradi isti takav žrtvenik. U čast poganskog božanstvu za žrtvu je prinošio i svoga sina; tako stoji u jednom izvori: «sam je proveo svoga sina kroz organj po gnušnom običaju» (2 Kr 16, 3), a u drugom piše: «Sam je prinosio kâd u dolini Hinomova sina (=dolina Hinom blizu

Jeruzalema na kojoj su prinošene ljudske žrtve poganskim božanstvima!) i proveo vlastite *sinove* kroz organj po gnušnom običaju krivobožačkih naroda» (2 Ljet 28, 3).

Sve je to spremno učinio kralj Ahaz kako bi se zadržao na prijestolju judejskoga kralja. I zadržao se! Asirci su 721. osvojili Sjeverno židovsko kraljevstvo i narod odveli u sužanstvo, a poštedili su Ahaza nametnuvši mu obvezu plaćanja danka. •

U SUSRET 2009.

*Na klaviru
starom
mala jela
blistu.*

*Kapi svježe
Krv
na bijelome
Snijegu.*

*Porušene
kuće
u pustoši
čuče.*

*A nad njima
Vjetar
zavija i huče.*

*Gdjekoji
zvuci.
Crkvica
na brijezug...*

*Porazbacane
mine
prekrile
su polje.*

*Bit će bolje
Bit će bolje!*

*Zlatno je tele
ušlo već
u modu.*

*A Hrvatska
želi: Pravdu i
Slobodu!*

Višnja SEVER

MOŽDA SAM UGLEDALO PTICU

*nakon obilne kiše
postah hladan i pribran
možda sam ugledao pticu
pričalicu
i ona me mjeri pokisla
i ljutita
i smije se onako usput
da se ruga
meni koji nisam utekao kiši
preko stakala naočala
gledam njezine oči
a ona me prati
stražari pred mojim korakom
i ne da da krenem dalje
možda je ptica htjela nešto reći
možda je htjela sjesti na mome rukavu
možda me prepoznaje odnekuda
ja stojim tako i ptica me gleda
ja ne mogu krenuti dalje
ja gledam pticu i ona gleda mene
i tako stojimo ukopani.*

Bruno ZORIĆ

VRATIŠINEC – PRVI SPOMENIK ŽRTVAMA JUGO-KOMUNISTIČKOG TERORA U MEĐIMURJU

Ostat će zapisano da je na Dan neovisnosti Republike Hrvatske, u srijedu 8. listopada 2008. godine, u Vratišincu u gornjem Međimurju varaždinski biskup **Josip Mrzljak** blagoslovio spomen-obi-

Spomen-obilježje u Vratišincu dostojan je spomen žrtvama komunističkog terora i hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata

lježe poginulim hrvatskim braniteljima i žrtvama poratnoga komunističkog terora s područja istoimene župe posvećene Uzvišenju Svetoga križa, a tom je prilikom komemoracije, blagoslovu i misi zadušniči prisustvovalo više stotina ljudi koji su se došli pokloniti žrtvama, stradalim i pogubljenim vjernicima, likvidiranim u slijepoj mržnji jugo-komunističkog terora prema Katoličkoj crkvi i međimurskim hrvatskim seljacima.

Naravno da se podizanje spomen-obilježja žrtvama komunističkog terora župe Vratišinec moglo ostvariti tek uspostavom samostalne hrvatske države i uvođenjem demokracije, što se ostvarilo tek nakon provedenih prvih demokratskih izbora 1990. Propašću Jugoslavije slobodnije se počelo govoriti i pisati o zlodjelima komunističkog sustava koji je u Hrvatskoj došao na vlast u ratnim i poratnim danima Drugoga svjetskog rata, nakon sloma

Piše:

Franjo TALAN

Nezavisne Države Hrvatske i propasti nacističke Njemačke i njениh saveznika.

Zemljište darovalo hrvatski branitelj

Pripreme za podizanje spomen-obilježja žrtvama komunističkog terora trajale su od osamostaljenja, a na inicijativu mještana, općina Vratišinec dala je suglasnost još 1997. godine. Kako se u kasnijem razdoblju na općinskom terenu nije mogla pronaći lokacija za podizanje spomen-obilježja, ono je sagrađeno na privatnoj parceli koju je za tu svrhu darovalo **Mijo Matoš** iz Zagreba. Ona se nalazi nasuprot parkirališta i ulaza u groblje u Vratišincu, s lijeve strane županijske ceste koja povezuje Čakovec, Vratišinec i Peklenicu.

Kako je bilo i najavljeni, komemoracija je započela hrvatskom himnom koju je otpjevao zbor župa Vratišinec, a nakon toga okupljene, goste i uzvanike pozdravio je **vlč. Pavao Mesarić**, domaći župnik,

koji je sudionicima komemoracije naglasio da smo se okupili kako bismo potvrđili stajalište **bl. Alojzija Stepinca**, koji je kao žrtva jednog režima osudio sve totalitarizme i bio ustrajan u ljubavi prema svom narodu i domovini. U ime organizatora, Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, okupljene je pozdravio **Franjo Talan**, predsjednik udruge, a u svom izlaganju je rekao:

«Danas, 8. listopada 2008. godine, na Dan neovisnosti Republike Hrvatske, pozdravljam Vas u ime suorganizatora, Društva za obilježavanje grobišta i Matice Hrvatske ogrankak Čakovec. Pozdravljam Vas u ovome prelijepom kutku Međimurja, gdje se danas sjećamo tragičnih događaja koji su se u ovom kraju zbili nakon završetka Drugoga svjetskog rata, u komunističkim progonima stanovništva.

Posebno na dolasku zahvaljujem našem biskupu, mons. Josipu Mrzljaku, a pozdravljam i ostale svećenike naznačene kao i predstavnike vlasti, općinske, županijske i državne. Iz Vlade su se ispričali da ne mogu doći, a ispraka je došla i iz Ministarstva kulture. Čast mi je pozdraviti **prof. dr. Zvonimira Šeparovića**, predsjednika Hrvatskog žrtvoslovnog društva i ostale

Gовор prof. dr. Zvonimira Bartolića, hrvatskoga književnika i predsjednika Matice hrvatske Čakovec

*Prof. dr. Zvonimir Šeparović
govori na komemoraciji*

članove društva. Ovdje s nama su i **prof. dr. Zvonimir Bartolić** i članovi Matice hrvatske. Pozdravljam i prisutne predstavnike Udruge branitelja HOS-a „Mijo Modrić“, koji je bio hrvatski branitelj i član našeg Društva, a pozdravljam i članove Udruge branitelja kluba Petrijanec. Također pozdravljam **Alfreda Obranića**, predsjednika Hrvatskog društva političkih zatvorenika, kao i sve uznike koji su zbog svojih uvjerenja u komunističkim zatvorima Jugoslavije sanjali slobodu koju su u Domovinskom ratu hrvatski branitelji i ostvarili. Pozdravljam i sve pripadnike udruge Hrvatski domobran, iz Koprivnice, Slatine i ostalih mjesta, i članove udruge Macelj, članove Društva iz Virovitice, a posebno pozdravljam izaslanstvo iz Dubrovniku, koje sačinjavaju **Mate Račević**, predsjednik Udruge Daksa 1944/45, gđu **Mariju Obad**, tajnicu udruge Udovica Hrvatski branitelja Domovinskog rata – Dubrovnik te članove udruge Hrvatski domobran ogrank Dubrovnik».

Obilježavanje grobišta prešućivanih hrvatskih žrtava

Nakon što je ukratko opisao povijest Društva i nabrojio njegove najvažnije pothvate, Talan je riječ prepustio **Josipu Kolarić**, koji je do ukidanja Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava bio voditelj Istraživačkog središta Čakovec koje je djelovalo za područje Međimurja, te je kao takav obavio naj-

sveobuhvatnije istraživanje žrtava poratnih stradanja u Međimurju. Kolarić je istaknuo: «Naše današnje okupljanje pred ovim spomen obilježjem jest prije svega odavanje sućuti ljudima koji su poratnih godina Drugoga svjetskog rata, mučki ubijeni i o kojima se desetljećima nije smjelo govoriti. Što su zgrijesili, nije pred sudom dokazano, a život su izgubili zbog neslaganja s jugo-komunističkim režimom ili jednostavno zbog drugačijeg mišljenja. Teške su bile te poratne godine za sve slojeve ondašnjeg društva. Jednako su stradavali, seljaci, radnici, službenici, svećenici. I za spomen hrvatske samostalnosti skidala se glava. Brojne su žrtve poratnog razdoblja u Međimurju. Tri masovne grobnice ni danas nisu u potpunosti istražene. Ljudi u kožnim kaputima dolazili su noću, lupali po prozorima i odvodili odabранe. I tu svaki trag o žrtvi jednostavno nestaje. Ova župa jedna je od onih s najviše stradalih, a doživjela je i ne tako davnju smrt sirotoga seoskog veseljaka Rudija Mutvara podmuklo ubijenog 1987. godine. Ovo spomen obilježje prvo je u Međimurju s imenima nevinih žrtava komunističke diktature i prvo obilježje hrvatskim braniteljima Domovinskog rata s istaknutim križem, simbolom naše patnje i vjere s kojim smo, s krunicom u ruci, krenuli u boj za Domovinu.

Ovim činom pridružili smo se europskoj i saborskoj deklaraciji o osudi zločina totalitarnoga komunističkog poretka u svijetu i u Hrvatskoj od 1945 do 1990. god, koja između ostalog kaže: 'Žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima i njihove obitelji zaslужuju sućut, razumijevanje i priznanje za svoje patnje'. Stoga danas s posebnim štovanjem suočamo s rođbinom davno nestalih žrtava ljudskog bezumlja i vjerom kako se slično nikada ne će ponoviti. Ovo spomen obilježje nije podignuto da osuđuje one koji su zločine počinili, nego da bude podsjećanje živima kako je pravda jedini izvor na kojemu se valja

napojati. Okuplaj nas oko tog izvora, Gospodine!»

Voditelj programa zahvalio je J. Kolariću, te riječ gospodi **Barbara Turk**, bez čijeg nesebičnog i samoprijegornog rada vjerojatno ne bi došlo do podizanja ovog spomen-obilježja. U svom izlaganju gospođa Turk je, između ostalog, rekla kako tijekom priprema i gradnje bilo različitih poteškoća, nerazumijevanja, pa i protivljenja. Ipak, uspjelo se, usprkos svemu, poštujući zakonske odredbe i zahvaljujući dobrim ljudima, a posebno zahvaljujući hrvatskom branitelju Miji Matošu – vratinskom sinu koji je darovao zemljiste za gradnju spomen-obilježja, moralnoj i materijalnoj podršci biskupa i župnika **Pavla Mesarića** te Županije međimurske, Matice hrvatske i njezinog predsjednika prof. Bartolića, privatnog poduzetnika **Damira Frančića**, koji je darovao sav građevinski materijal za gradnju spomen obilježja.

Potom je B. Turk pobrojala žrtve jugo-komunističkog terora iz župe Vratišinec koje su nositelji poratne vlasti u Međimurju poubijiali. Među žrtvama je i župnik **Hinko Kroder**, župnik u Vratišincu. Mučenik Kroder, iako Bavarac, jako je zavolio Hrvatsku i izvrsno je govorio hrvatski jezik. Osjećao se Hrvatom i borio se za dobrobit Hrvatske, osobito protiv mađarizacije u Međimurju. Nije se bavio politikom. Bio je dobar pastir svoga stada. Kao župnik proveo je 24 godine u Vratišincu i

*Barbara Turk je svoj iznimni doprinos
dala i govorom u Vratišincu*

Domaći župnik, vlč. Pavao Mesarić,
pozdravio je nazočne

uzorno vodio svoju župu. Sve optužbe koje su protiv njega naveli komunisti, bezočne su laži. Vlč. Kroder bio je uzoran svećenik, o čemu govore brojna svjedočanstva župljana. Izgarao je za svoje vjernike - Hrvate. To je bilo dovoljno da ga ondašnja partija stavi na listu nepoželjnih i da ga strijelja. Čim su komunisti došli na vlast, nakon Drugoga svjetskog rata, zatvorili su župnika Krodera u stari grad u Čakovcu, a zatim su ga odveli u Varaždin i strijeljali.

Nakon Drugoga svjetskog rata ubijeni su i ostali mještani Vratišinca: **Josip Mađarić** i tadašnji poštar **Roko Cimbola**. Godine 1947 i naselje Peklenica je u jednom danu ostalo bez četvorice mladića, dvadesetogodišnjaka. Uhićeni, odvedeni i ubijeni su bili **Josip Razlek**, **Roko Novinić**, **Vid Zadravec** i **Antun Horvat**. Podanici zločinačkog komunizma našli su povod za uništenje još desetak Hrvata iz Peklenice, od kojih se danas znaju imena **Valenta Tarandeka**, **Rudija Saboa**, **Valenta Škvorce**, **Mije Jambrošića** i **Valenta Mundara**. U Gornjem Kraljevcu na stravičan način ubijen je hrvatski domoljub, intelektualac i vjernik **Valent Tuksar**. Za vrijeme mađarske okupacije Međimurja, Valent je zastupao međimurske Hrvate u Varaždinu gdje je bio u izbjeglištvu do kraja rata. Na blagdan Velike Gospe 1947., nakon povratka s

hodočašća iz Marije Bistrice, uhićen je i odmah strijeljan ispred kuće, pred ženom i djecom, dok su mu braća bila uhićena i mučena. **Ivan Tuksar** dva je tjedna prije toga odveden u nepovrat i ubijen, kao i djevojka **Cecilija Varošanec**. Na sličan način nestali su još i **Jakob Šimunić**, **Tomo Tkalec** i **Slavo Sršan**, kao i **Antun Turk** iz Križovca. Posljednja žrtva polustoljetnoga jugo-komunističkog terora bio je **Rudi Mutvar** iz Križovca, uhićen 1987., u pritvoru mučen i na smrt pretučen zbog pjevanja hrvatskih domoljubnih pjesama. Većini navedenih mučenika ne zna se za grob pa im je ovo spomen obilježje i mjesto gdje se za njih mogu zapaliti svjeće.

Hrvatska šutnja pred zločinima

Potom se nazočnim obratio prof. dr. Zvonimir Bartolić, hrvatski književnik i predsjednik ogranka Matice hrvatske Čakovec, koji je, između ostalog, naglasio: «Istraživanja totalitarnih ideologija, fašizma, nacizma i komunizma, i na njima zasnovanih totalitarnih režima, tema je koja ne prestaje fascinirati pronalaženjem sve veće količine zla. Totalitarni režimi bez neprijatelja nisu mogli živjeti, ako ga nisu imali, onda su ga pro-

izvodili. Kao paradigma takve totalitarne zločinačke države, koja je sudila i Stepinca, od samih početaka svojega postojanja, Jugoslavija je vjeran primjer za to. Je li tu istodobno demonskom silom buknula pomahnitala ljudska destrukcija, protiv koje, po Frommu, nema lijeka ili je u pitanju antičko Eshilovo proročanstvo u Orestiji, da zločin rađa zločin, još uvjek pred tim pitanjem stojimo bez pravoga odgovora. Filozofi, politolozi, sociolozi, povjesničari, književnici manje-više su jednodušni u njihovo osudi. Ipak, kad god se osuda komunizma i njegovih stravičnih zločina stavi na dnevni red, u Hrvatskoj se gotovo uvjek postuliraju bezbrojni izgovori za amnestiju tih zločina. To je fenomen pred kojim se svaki istraživač, svaki pisac, svaki moralan pravoljubiv čovjek, koji se suočava s tim, htio to ili ne, mora zamisliti. Moramo se i zapitati što se to događa s nama? Odjednom kao nekakva fatamorgana iz zemlje niču aveti eskadrona smrti, koji tutnje u našim glavama, tutnje aveti straha, da, aveti straha, pred kojima se reterira. Kamo? U šutnju! Tu ništa ne pomažu Rezolucije parlamenta Europe od 25. siječnja 2006., a Bleiburg, križni putovi, bezbrojna stratišta, njih oko 1300, logori, logori za ratne zarobljenike, logori za ratne „profiter“ logori za Hrvate, logori za Nijemce, Stara Gradiška, Lepoglava, Goli otok, Grgur, reaktivirani Jasenovac, bezbrojni logori, godina 1971., umorstva političkih protivnika demagoški se relativiziraju tobožnjim **Brozovim Ne Staljinu**. Na po-

Molitvu je predvodio varaždinski biskup mons. Josip Mrzljak

Izaslanstvo udruge Daksa 1944.-1945., predvođeno Matom Rončevićem, polaže vijenac

seban demagoški način svi ti zločini relativiziraju se i jeftinim diktatorskim brijunskim razglednicama s filmskim divama i Brozovim admiralskim pozama u adoraciji velikoga mirotvorca na Galebu.

Naravno, više je nego normalno da ostatke bivše partijske i medijske nomenklature te razglednice, taj agitpropovski kič – uz srce drapetne arije – *Drugarice, posadimo cvijeće kud se vojska druga Tita kreće* – i danas iznuđuju uzdahe. A nitko nikad od tatarsko-turskih vremena Hrvatsku nije tako zavio u crno kao upravo ta vojska, na žalost. Ulazeći u hrvatske gradove i sela umjesto radosti oslobođenja, ona je donosila strepnju i crne egzekutorske liste za strijeljanje. Za Hrvate kao narod i za Hrvatsku kao državu to je više nego groteskno, na pragu ludila. Kao što je nakon Prvoga svjetskoga rata Hrvatska bila komadana, još je više bila komadana nakon Drugoga svjetskoga rata.

Bivša komunistička nomenklatura, koja sada navlači antifašističke kostime, zasigurno je puna uzdaha i žudnje „za dobrim

starim vremenima“. Srbija i Crna Gora izravno su oružano napale Hrvatsku, počinivši velike zločine i nanijevši ogromne materijalne štete, ali nikada nisu platile ratnu odštetu. Iz BiH su srpske četničke para vojske mjesecima razarale hrvatske gradove – ubijajući dječcu, žene, starce – dok Slovenija držeći pod okupacijom Sv. Geru i oduvezši hrvatskim štedišama novac, još uvijek atakira na hrvatsku Savudrijsku valu i hrvatsko područje na lijevoj strani Mure pokraj Sv. Martina na Muri.

Stara i pomlađena partijska i medijska nomenklatura koja je pola stoljeća bila gluga i slijepa na sve ono što su Hrvati u Hrvatskoj, Jugoslaviji i u svijetu doživljivali, ta stara nomenklatura na sirenske zvukove starih jugokomunističkih vergleca i danas dobiva sentimentalne ospice, ne mareći što su iza sebe na sve strane ostavili olovne utege svoje vlasti i pune ormare kostura nedužnih žrtava.

Kad se prije nešto manje od deset godina pojavila *Crna knjiga komunizma (Zločini, teror, represije)* hrvatska neokomunistička elita, koja se od svojega poraza – bolje rečeno od gubitka vlasti – 1990. još nije bila dovoljno oporavila, ipak je smogla

toliko snage da preko svojih medijskih ekspozitura, u tisku i HTV-u ta knjiga, jedno od ključnih djela za poznavanje razmjera, geneze i anatomijske zločina komunizma, dobije što manji publicitet, zapravo da se ne dozna stravična istina o više desetina milijuna žrtava koje je komunizam od Gibraltara do Vladivostoka i od Rta Dobre nade do Baltika ostavio iza sebe.

Na temelju ove stravične bilance nije vidljivo koliki je udio Hrvata u istočnoeuroropskoj stavci, pa su oni koji su poubijani u bleiburškim i križnoputim okrutnim pokoljima u ovim statistikama izgubljeni, premda se ne bi moglo reći da radova o tim genocidnim pokoljima nije bilo.

Hraneći svjetske novinske agencije, enciklopedije i leksikone, informativne biltene, velikosrpski agitprop Srpske akademije nauka zajedno s cjelokupnim državnim jugoaparatom, desetljećima je o Hrvatima producirao i širio najcrnje i najnegativnije vijesti, što je velikim dijelom u međunarodnoj javnosti uspijevalo stvoriti stereotip o Hrvatima kao genocidnom narodu. Hrvati su od žrtve – što su u prvoj i drugoj Jugoslaviji odista bili – proglašeni generatorom zločina pa je već unaprijed svaki zločin nad Hrvatima bio amnestiran.

Pitanje Bleiburga, i nakon više od šezdeset godina, za Hrvate nije samo pitanje povijesti – u stilu „neka struka veli svoje,

Članovi udruge HOS-a

sve drugo znamo“ – nego je to još uvijek i vruće političko, jer se u to upela reanimirana jugokomunistička recidiva (srbočetnički ustank 27. srpnja), koja najveću tragediju hrvatskoga naroda – licitirajući pitanje krivnje – konstantno vraća na početke, što ujedno i predstavlja pokušaj skidanja krivnje za zločine s jugoslavenskoga komunističkog vrha. Pitanje Bleiburga – i svih zločina koji se pod tim pojmom podrazumijevaju – istodobno je i eminentno moralno, etičko pitanje. Rješavajući to pitanje, trebali bismo pokazati sposobnost u prevladavanju dnevnih političkih interesa. Neki aspekti najveće tragedije u povijesti hrvatskoga naroda pokazuju da brojne aporije – raspuštanje saborske Komisije za istraživanje ratnih i poratnih žrtava (2002.) – još nisu prevla-

Izaslanstvo branitelja iz Petrijanca

A. Obranić i Lj. Brdar polažu vijenac u ime HDPZ-a

dane, što hrvatsko demokratsku intelektualnu javnost dodatno obvezuje da ne posustane i da se ne obeshrabri u radu na privođenju kraju zacjeljivanja te najveće i najstrašnije hrvatske rane. Nakon vjekova ropstva i bezbrojnih tragedija, Hrvatska još nije podigla niti spomenik neznanom junaku u Zagrebu, a nije podigla niti spomenik neznanoj hrvatskoj žrtvi. Sve dотle dok to ne učinimo, na Hrvatskom saboru bi uz hrvatsku trobojnicu trebao trajno visjeti i traurni crni flag – kao znak neopljake hrvatske nacionalne tragedije.

Nakon *Crne knjige komunizma* (1999.), nakon *Jurčevićeve* knjige *Bleiburg, jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima* (2005.), nakon *Marčinkove* knjige *Mučenička Hrvatska* (2008.), nakon *Dokumenata, Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj (1944.-1946.)*, nakon *Mijatovićeve* knjige *Bleiburška tragedija i križni put hrvatskoga naroda godine 1945.*, nakon *Hrvatskog žrtvoslova* (1998.) dr. Šeparovića, *Petrinjskog žrtvoslova* i konačno nakon 1300 do sada nađenih grobišta, nakon agresije koju je Hrvatska doživjela od povampirenoga režima te iste Jugoslavije, Hrvatska nema više pravo na zatvaranje očiju pred monstruoznim zločinima, njihovim razmjerima, kakve svijet i Europa ne pamti. Pristati na to značilo bi pristati da nad pravdom i životom trijumfira izopačeni um zločina. Stojeci danas pred jednim od stotine tisuća kenotafa razasutih po Hrvatskoj i čitavom svijetu, mogu samo na koncu reći neka im se Bog umilostivi i neka im je la-

ka hrvatska i bilo čija zemlja gdje njihove nesretne kosti počivaju».

Na kraju prvog dijela komemoracije prisutnima se obratio prof. dr. Zvonimir Šeparović, predsjednik Hrvatskog žrtvoslovnog društva, koji je rekao: «Čast mijе pribivati ovdje na ovoj tužnoj svečanosti, u ime Hrvatskog žrtvoslovnog društva, koje u svom programu ima istraživanje stradanja ljudi po načelu: svaka žrtva ima ime, svaka žrtva ima svoju vrijednost. Iza svake žrtve ostali su povrijedjeni, neposredno pogođeni, bliski, majke koje su ih

oplakale, očevi, braća i sestre, djeca njihova koja su ostala iza njih. Naš je dug prema njima - čuvati uspomenu na njih, održavati sjećanje, ne radi osvete već zbog njih samih, njihova mučeništva, njihove osobne žrtve. Znakovito je da upravo na današnji dan - Dan nezavisnosti Republike Hrvatske - obilježavamo i sjećamo se naših žrtava, i u ovoj se prigodi sjećamo riječi našeg blaženika Alojzija Stepinca, da je "Hrvatska žrtva velikih zala! U temeljima naše Hrvatske su žrtve, brojne žrtve, nebrojene žrtve od kojih mnogima niti imena ne znamo - zna ih samo dragi Bog koji ih je sebi pozvao.

Teška su ova naša vremena. Osporava se naše žrtve. Nepravedno nas se optužuje i sudi zbog nekoga tobožnjeg 'zločinačkog pothvata. A htjeli smo samo oslobođiti, imati svoju cjelovitu, slobodnu Hrvatsku. Branili smo se od zločinačkog napada, a ne ugrožavali druge. Na putu do slobode imali smo žrtve koje se sada obezvređuju. To je njihova druga smrt, kad im se ne priznaje pravednost stvari za koju su položili svoje živote.

Ovdje se sjećamo i žrtava komunizma. Veliki naš papa **Ivan Pavao Drugi**, isticao je pri kraju svoga života, na kraju prošlog stoljeća. Ovo naše stoljeće koje se bliži kraju iznjedrilo je prije svega bezbrojne mučenike kao posljedice odnosno plodove nacizma, komunizma te rasnih i plemenskih sukoba. To su bili ljudi raznih društvenih slojeva, koji su trpjeli zbog svoje vjere, koji su svojim životom platili svoju vjernost Kristu i njegovoj Crkvi, ili

Dubrovčani su obišli i grobište Pancerica

Gosti iz Dubrovnika u crkvi sv. Barbare u Nadkrižovljanu, s vlc. Jankom Bunićem

su zbog te vjernosti odvažno podnosili zatvorske torture i zapostavljanja raznih vrste; nisu pokleknuli pred ideologijama koje su se bile pretvorile u režime strašnih diktatura". Papa je naglasio da uspomenu na svoje mučenike pažljivo branimo i njegujemo. " Tako je govorio veliki papa, sluga Božji Ivan Pavao II.

Smatra se daje u prošlom stoljeću od nacizma i komunizma stradalo više od 150 milijuna ljudi. Komunizam je osudila i Europa, rezolucijom broj 1481 od 25. siječnja 2006. u kojoj je naglašeno: „Totalitarni komunistički režimi koji su vladali u Srednjoj i Istočnoj Europi bili su, bez iznimke, označeni masovnim povredama ljudskih prava. Pojedinačna i kolektivna ubojstva, i smaknuća, smrti u koncentracionim logorima, deportacije, mučenja, progone na etničkoj i vjerskoj osnovi, povrijedu slobode savjesti, misli i izražavanja. Počinitelji tih zločina nisu izvedeni pred sud. Parlamentarna skupština osuđuje te zločine i izražava sućut, razumijevanje i priznanje žrtvama tih zločina.“

I Hrvatski je sabor osudio te zločine, ali je to učinio jednom mlakom rezolucijom i poslije toga ništa se nije dogodilo. Niti jedna osoba nije osuđena za svoja komunistička zlodjela. Hrvatsko žrtvoslovno društvo je ove godine podnijelo apel hrvatskim vlastima da primijenimo europske standarde na komunističke zločine u Hrvatskoj. Ali za sada bez učinka.

U ovoj prigodi želim istaći vrijedan rad gospođe Barbare Turk i našeg člana Franje Talana, predsjednika Društva za

remi ove tužne prigode i ovdje gdje danas obilježavamo žrtve župe Vratišinec. U svom je radu dobio podršku sada pokojnog, nama dragog biskupa **Culeja**, prvo ga varaždinskog biskupa, a sada i mons. biskupa Josipa Mrzljaka. Na kraju utješimo se - žrtve poginulih nisu zaboravljene i nisu bile uzaludne. Svi oni koji u Krista vjeruju bivaju ispunjeni njegovim neuništivim životom, plodovima njegove muke, smrti i slavnog uskrsnuća. Recimo sa Sv. Ivanom Apostolom: „Blaženi koji umiru u Gospodinu - neka otpočinu od svojih napora, jer ih prate djela njihova“. Njihova su djela ova naša slobodna nezavisna mučenička Hrvatska!»

Blagoslov, vijenci i svijeće

Nakon riječi prof. Šeparovića, uslijedio je blagoslov spomen-obilježja. Blagoslovio ga je mons Josip Mrzljak, varaždinski biskup, a tom prilikom okupljenima je čestito Dan neovisnosti te pozvao na molitvu i spomen na sve stradalnike. Kazavši kako ovih dana građane potresa smrt nevinih ljudi, a istražna tijela ulažu velike napore u njihovo rješavanje, biskup je istaknuo kako je obveza istražiti i smrt brojnih nevinih ljudi iz ne tako davne hrvatske prošlosti za koje nije nitko odgovarao. Dekan Gornjomeđimurskog dekanata i župnik u Štrigovi, **mons. Leonard Logozar**, pročitao je svjedočanstva o pokojnom župniku iz knjige "Hrvatski martirologij".

Nakon blagoslova, vijence su položili i svijeće zapalili predstavnici više udruga iz različitih dijelova Hrvatske. Poslije

Josip Kolarić s gostima iz Dubrovnika

Biskup Mrzljak predvodi misu za ubijene svećenike Mađarića i Kroderu

molitve i polaganja vjenaca i paljenja svjeća, predsjednik Društva pozvao je okupljene na misno slavlje u crkvu u Vratišincu.

Sudionici komemoracije zatim su se okupili u župnoj crkvi na misi zadušnici za sve poginule mučenike i branitelje te na molitvi za domovinu. S biskupom su suslavili župnik Pavao Mesarić, prijašnji župnik i kanonik preč. Josip Horvat i ostali svećenici. U posjet župi Vratišinec došao je i vlč. **Vjekoslav Pavlović**, župnik župe Sv. Ivana Nepomuka iz Stupnika, koji je sudjelovao kod blagoslova i molitve te u misnom slavlju. Rekao je da je htio vidjeti rodnu župu ubijenoga križovljanskog župnika, vlč. Ivana Mađarića, kojeg su u Križovljanu 10. travnja 1941. godine ubili Nijemci. Pod misom propovijed je održao biskup mons. Josip Mrzljak, a dekan gornjemedimurskog dekanata mons. Leonard Logožar, župnik župe Sv. Marije Magdalene pročitao je iz "Hrvatskog martirologija" svjedočanstvo o smrti još jednog mučenika, vlč. Ivana Mađarića, župnika župe Križovljan, rodom iz župe Vratišinec, kojeg su na početku rata ubili nacisti. On je bio prva svećenička žrtva u II. svjetskom ratu na tim prostorima. Misi su nazočili i predstavnici Međimurske županije, predsjednik Županijske skupštine **Vladimir Ivković** i zamjenik župana **Mladen Kržaić**.

Druženjeiza mise

Nakon mise uslijedilo je druženje, a o radu na očuvanju uspomene na hrvatske

predsjednik Udruge Hrvatskih katoličkih liječnika u Bjelovaru, mr. Ivan Biršić, Ivan Levar, Damir Borovčak, Vlatko Ljubičić, Pavao Kancijan i dr.)

Druženje je završeno oko 16 sati, a nakon toga gosti iz Dubrovnika i predsjednik Društva posjetili su crkvu Svetе Barbare u Natkrižovljanu. Domaćin je bio vlč. Janko Bunić, a za posjeta općini Cesatica zapalili su svjeće na grobištu Pancerica u Otok Virju. Nakon razgledavanja crkve, uz pratnju na orguljama vlč. Bunića, gosti iz Dubrovnika zapjevali su najljepšu marijansku pjesmu, *Rajska djevo, kraljice Hrvata*, autora oca Petra Perice, koji je posljednje godine svog stvaralačkog svećeničkog života proveo u Dubrovniku s kojeg je nakon ulaska partizana u grad odveden i ubijen na otočiću Daksa. Pokoj mu vječni kao i tolikim hrvatskim mučenicima i žrtvama stradalim i poginulima u višestoljetnoj borbi za očuvanje sna o hrvatskoj samostalnosti i slobodi. Posljednji dan posjeta Varaždinskoj županiji goste iz Dubrovnika primio je u gradskoj vijećnici u Varaždinu zamjenik grada donačelnika Ivan Mesek, a nakon prijama u Varaždinskoj biskupiji razgledana je i varaždinska katedrala. Kako je zbog zauzetosti župana i ostalih dužnosnika županije otpao već dogovoren prijam, gosti iz najudaljenije, Dubrovačke županije iskoristili su za obilazak grada i grobišta Dravska šuma Varaždin, gdje su zapaljene svjeće..

Rodbina i poštovatelji stradalih na misi u župnoj crkvi

PLAVA KUVERTA

Bio sam kod prijatelja Franje u Selcu. U njegovoju kući za odmor. Ljetna noć, ali svježa. Naložili vatru i sjeli uz nju. I dvolitra je pravog domaćeg vina s nama. Franjo se raspričao. Čitajte, pa ćete vidjeti o čemu. Uz napomenu: Franjo je bio odvjetnik.

Zdenka se vesela vraćala kući. Muž joj leži na srčanom odjelu jedne od zagrebačkih bolnica. Šef tog odjela je doktor Serčetić, inače na glasu kao vrlo poznat kardiolog, zapravo kao liječnik koji izvršno vrši operacije na srecu. Ali neće bez "plavih koverata". Najniža tarifa: tri tisuće njemačkih maraka, i to ako imas "dobru vezu". Bez te tri tisuće ne ide. Može pacijent ležati na odjelu mjesecima, ili neka ga operira neki početnik, ma može i umrijeti, ali bez onih barem tri tisuće maraka doktor Serčetić neće ga ni pipnuti.

Zdenka vesela, jer danas je obišla nekolicu prijatelja, rođaka, znanaca i uspjela je nekako te tri tisuće maraka skupiti. Netko joj pozajmio tristo, netko dvjesto, netko petsto maraka, vjenčani kum čak tisuću i nekako je tih tri tisuće skupila. Tu su joj u tašni. Zbog toga je vesela. Glavno je da joj suprug bude uspješno operiran, pa će oni već nekako taj dug vratiti.

Bilo je devet sati i dvadeset minuta navečer kad se Zdenka Vlaškom ulicom vraćala vesela kući. Prolaznici su bili rijetki. Najedanput, iza jednog ugla pojaviše se dva muškarca, nekakvim palicama ju nekoliko puta udariše po glavi, srušiše ju, uzeše joj torbicu i nestadoše u mraku.

PJESMA O ANĐELIMA

*U sanjivom gaju, onkraj nebesa,
ptice se javljaju blaženim pjevom.
Jutro je. S tijelom mi od krvi i mesa
prošeta Isus s blaženom Djecom.*

*Prate ih anđeli stidljivo, tajno,
pokritih očiju i čela velom,
da ne bi otajstvo njihovo rajno
odali svojim mističnim tijelom.*

*Tu teče potok bisernih kapi,
gdje anđeli grabe rukama vodu.
U njem se umij ili se napij
dok Isus i Gospa iz gaja ne odu.*

*Sumrak se hvata, orgulje bruje;
velike note - nema im kraja.
Anđeli, ko pčelete, nemirno zuje.
Nema im počinka. Nema im raja.*

Mario BILIĆ

Piše:

Stipo TADIĆ

"Vragovi" kao da su znali da toliki novac ima kod sebe. Pisalo je u novinama, u rubrici Crna kronika, o tome.

- Nisi to čitao? - upitao me je Franjo.
- Nisam, ali sjećam se. Žena mi je nešto o tome pričala. Ona je čitala.

Kad je došla k sebi, odmah je otisla na policiju i to je prijavila. Sumnjam da će ikad policija tu dvojicu kriminalaca otkriti. Pun je Zagreb takvih.

Zdenki se to, da su ju orobili, dogodilo kao danas. Kao sutra trebala je odnijeti novac doktoru Serčetiću. Kao preksutra, njen suprug je trebao biti operiran. Toliko je bila ispretučena, da nije mogla otići do doktora. Zamolila je šogora, suprugova brata, da on ode do njega. On je otišao i rekao mu što se dogodilo. Rekao mu da su Zdenku pretukli i orobili. Idući dan Zdenkin muž nije operiran. Serčetić nije dobio novac i operacija je otpala. Muž Zdenkin stavljen je na sporedni "kološijek". Tog dana operiran je drugi. Za njega je liječnik Serčetić dobio plavu kovertu i u njoj pet tisuća maraka. Zdenkinu mužu stanje se pogoršalo i umro je dvadeseti dan u odnosu na onaj, kada je trebao biti operiran.

Jedan od one dvojice što su Zdenku presreli, pretukli i tašnu joj oteli, nakon što je s onim drugim novac podijelio, a da za Zdenku stvar bude gora, u torbici se osim onih tri tisuće maraka, nalazilo još i sedamsto kuna, prvo što je taj od tog otetog novca kupio, bilo je pola kilograma kave za majku i "štuka" cigareta za oca. Majka se po susjedstvu hvalila kako ima dobroga sina. Onaj drugi kupio je svojoj djevojci, koja je tih dana proslavljala rođendan, kupio joj je zlatni lančić sa zlatnim križićem. Čuj, s križićem! Kakva ironija! S otetim novcem kupuje križić.

Što se tiče doktora Serčetića, on je primao stipendiju i studirao medicinu. Po završenom studiju otišao je na specijalizaciju. Primao plaću i specijalizirao. Znači država ga iskolovala. Onda se zaposlio. Brzo se "probio" i za njega se brzo pročulo kao vrsnog kardiologa, odnosno liječnika koji srčane greške operativnim putem izvršno otlanja. Kao takav dospio je i na medicinski fakultet. U prvo vrijeme kao honorarni predavač. Za naše prilike prihodi su mu bili dosta visoki. Mora se prizna-

ti, da takvi kao što je doktor Serčetić u inozemstvu, zapravo u Americi i Zapadnoj Europi znatno više zarađuju. Ali, on se snašao. Zahvaljujući "instituciji "plave kuverte", njegova su primanja postala veća od njegovih kolega na Zapadu. Doktor Serčetić je imao dvije reprezentativne vile. Jednu u Zagrebu, drugu na moru i to nigdje drugdje nego u Dubrovniku. Njegova obitelj živjela je na "visokoj nozi". Djeca su mu redovno odlazila na mondene skijališta po švicarskim brdima. On je planirao da mu ta ista djeca studiraju na Sorbonni. Novac nije bio u pitanju. Novac se u švicarskim bankama nalazio. Znatan dio tog novca i od hrvatske "sirotinje" je potjecao. Od usta "otkidali". I za njega u plave kuverte stavljali. Da spase život svoga najvoljenijeg. Oca, majke, brata, sina, kćeri, supruga i supruge. Svoata iz dana u dan se povećavala. Pa i kroz kamate. Zna se. Na kardiologovu kontu jedne od banaka u Švicarskoj.

Priča se - govorio mi je moj prijatelj Franjo, nabacujući "drvce" na vatru - da je doktor Serčetić plave kuverte primao u "četiri oka", da ne bude svjedoka. Primajući ih, da je obvezno gledao koliko u njima novaca ima. Kad je jednom zgodom ustanovio, da se u kuverti nalazi tisuća maraka, kćeri, čiju je mater trebao operativi, navodno je rekao:

- "Zar vama život vaše majke samo tisuću maraka vrijedi?!"

Doktor potječe iz jedne vrlo siromašne obitelji, tamo iz onih naših pasivnih kraljeva - govorio je Franjo. Država ga iskolala, za start stan mu i kredite dala. Po operaciji, uz redovne prihode, najmanje još tri tisuće maraka zaradi, što je, nota bene, jednako mjesečnoj plaći dvojice radnika, odnosno službenika. Dobro - nastavljao je Franjo - neka mu bude. Ni sam mu na tom zavidan. Ali da u Zdenkinu slučaju, ili onom gdje je kći za majčinu operaciju jedva smogla tisuću maraka, ili da mjesečno za sirotinju, iz koje je i sam ponikao, barem jednu operaciju bavala ne obavi, nego pusti da sirotinjski pacijenti umiru, e vidiš, to mi, tolika gramzljivost, to mi ne ide u glavu. To ne mogu shvatiti. Pa kakav je to čovjek?! (Odlomak iz zbirke pripovjedaka: "MOJ PRIJATELJ FRANJO")•

O ATENTATU NA DR. ANTU PAVELIĆA I DJELOVANJU PROF. KRUNOSLAVA DRAGANOVIĆA

U zadarskome tjedniku *Hrvatski list* (br. 222 od 25. prosinca 2008., str. 23.-33. i br. 223 od 1. siječnja 2009., str. 41.-46.) objavljen je tekst gospođe **Višnje Pavelić** «*Put mogu oca Ante Pavelića od Austrije i Italije do Argentine i Španjolske*». U njemu ona, kako kaže, odgovara na brojne i sve učestalije neistine i izmišljotine o

ma. Iz njih se daju nazrijeti i okolnosti nastanka Pavelićevih uspomena («Doživljaji»), čiji je treći svezak u Hrvatskoj objavljen nedavno, kao i njegove veze s nekim hrvatskim i talijanskim političkim ljudima.

Iako nije u cijelosti nova i nepoznata, domaću će stručnu, a i laičku javnost nesumnjivo zanimati tvrdnja V. Pavelić

da je Draganovićeva uloga upravo suprotna od one koja se redovito promiče, tj. da je on želio Pavelića izručiti **Titu** i komunističkoj Jugoslaviji. Šteta je što nije opširnije i s više pojedinstvima izložila svoje gledište o Draganovićevim motivima i razlozima, niti je navela u kojim bi još slučajevima Draganović

pomogao jugoslavenskim vlastima da se dokopaju hrvatskih izbjeglica. Kad bi se znala imena nekih kojima je Draganović onemogućio bijeg, i još kad bi to bilo provjerljivo i dokumentirano, njezina bi tvrdnja da je Pavelićevim odlaskom u Argentinu «profesoru

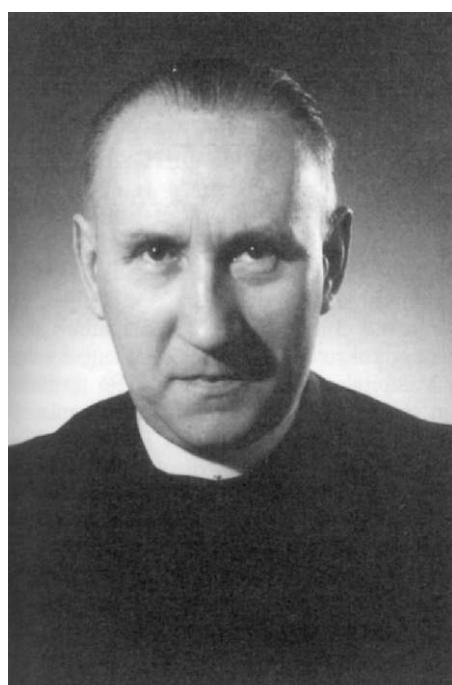
umakla 'velika riba'» nesumnjivo dobila na uvjerljivosti. U svakom slučaju, i ovakav će njezin članak poduprijeti stajalište onih publicista koji Draganovićev povratak u Jugoslaviju 1967. ne promatraju samo u kontekstu otopljavanja odnosa između Vatikana i SFRJ («Protokol»), nego u njemu vide logičan završetak navodnoga ranijega Draganovićeva pristanka na suradnju s jugoslavenskim obavještajnim službama. Te dosadašnje teze, bar zasad, i nemaju previše čvrsta uporišta, osim notorne činjenice da je UDB-a svoga agenta, **prof. Miroslava Varoša**, podmetnula Draganoviću za jednoga od najbližih suradnika (što je, samo po sebi, okolnost ko-

ja ratuje protiv postavke o Draganovićevu udabaškom angažmanu, jer nema previše logike u tvrdnji da bi UDB-a zadužila svoga vrlo sposobnog pouzdanika da prati – njezina agenta).

Kako se u članku spominju neke još uvijek žive osobe, a gospodin **Josip Jozo Ivković** iz Buenos Airesa je čak označen «navodnim atentatorom» na A. Pavelića, zamoljeni smo da – kao publikacija koja će budućim naraštajima nesumnjivo biti jedan od važnih izvora za poratnu hrvatsku borbu – objavimo dva svjedočenja odnosno dvije reakcije, koje će njihovi potpisnici dostaviti i *Hrvatskomu listu* odnosno *Steklišu*. Ivković dokumentira svoj dolazak u Argentinu dugo nakon atentata, dok sin ministra I. Frkovića sugerira neke druge zanimljive veze. Toj se molbi rado odazivamo, čuvajući svačije pravo na dobar glas i dostojanstvo, i želeći da se razbistre nejasnoće i nedoumice iz života značajnih osoba iz naše nedavne povijesti. (Ur.)

Svjedočanstvo Vladimira Frkovića

«Ja, Vladimir Frković, sin sam bivšeg ministra Nezavisne Države Hrvatske, **ing. Ivice Frkovića**. Rođen sam 3. prosinca 1931. u Jezeranama, te sam prigodom propasti NDH imao samo 13 i pol godina.

Prof. Krunoslav Draganović

Višnja Pavelić,
kći ustaškog pogлавnika Ante Pavelića,
prvi put u javnosti

U danasnjem vremenu neistina je previše obilna i previše zabrinjavajuća. Ne odnosimo se na pogreške, koje se očito u principu mogu izbjeći, nego na nanjeru lažnosti traženu i proširenu s velikim sredstvima. Što može prouzročiti otvaranje občeg društva koje škodi kolektivnom zdravstvu.

Laže se svjesno, programirano, i to postaje jedno oružje, što je u svakom slučaju vjerolostivo i vrlo opasno. Velika razširenost i djelotvornost razglasnih sredstava omogućuje da se socialno-društveno tloči okazi - lažima.

JULIAN MARÍAS učenik Ortege y Gassetá

PUT MOGA OCA

TE PAVELIĆA

**OD AUSTRIJE I ITALIJE
DO ARGENTINE
I ŠPANJOLSKE**

HRVATSKI LIST - 25. PROSINCA 2008. | 27

svom ocu, te opisuje njegovo kretanje nakon dolaska u Austriju u svibnju 1945. Posebno zanimljivo je njezino žestoko poravanje poznatih tvrdnji, da je Paveliću na odlasku iz Italije u Argentinu (13. listopada 1948.) presudno pomogao **prof. Krunoslav Draganović** i uopće rimski Zavod sv. Jeronima. (Napominjemo da je prije nekoliko mjeseci izišao načrt monografije ili, bolje rečeno, zbirka tekstova o tadašnjemu zavodskom rektoru **mons. Jurju Magjercu**, u kojoj se problem spašavanja hrvatskih izbjeglica uopće ne spominje.) Gospođa Pavelić ustraje u tome da se radi o izmišljotini te iznosi neke dosad nepoznate podatke o tim dani-

Ing. Ivica Frković

Ja i dvije moje sestre (jedna od 18, a druga od 20 godina) bili smo u skupini hrvatske državne vlade kada je ova bila izručena jugoslavenskim vlastima u Rosenbachu. U toj je skupini bio i prof. Djebić, tajnik predsjednika vlade dr. Nikole Mandića.

Nakon izručenja svi su članovi vlade prije ili kasnije ubijeni, a ubijeni su čak i neki članovi njihovih obitelji, između ostalog i obje moje sestre. U skladu s time mislio sam da je bio ubijen i prof. Djebić. Zato sam se veoma iznenadio, pa i zaprepastio, kad sam iz slike koja je objavljena uz članak Višnje Pavelić "Krunoslav Draganić mog otca je namjeravao izručiti Titu!", ustanovio da se njemu ne samo nije ništa dogodilo, nego da je prezivio i čak djelovao u hrvatskoj nacionalističkoj emigraciji.»•

Izjava Josipa Ivkovića

«U svezi s tvrdnjama gospode Višnje Pavelić, koje je objavio *Stekliš*, časopis za politiku, povijest i kulturu, br. 7 od 1. prosinca 2008., te *Hrvatski list*, br. od 2008., a u kojima se Josip Ivković spo-

minje kao «navodni» ubojica odnosno «atentator» na Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske, dr. Antu Pavelića 10. travnja 1957. u Buenos Airesu, Argentine, izjavljujem da sam ja, Josip Ivković, u to vrijeme bio na odsluženju vojnog roka u Dubrovniku, i to od 10. veljače 1957. do 10. veljace 1959.

Vojna izobrazba («obuka») je trajala devet mjeseci. Tijekom tih 9 mjeseci vojnici novaci nisu imali pravo na izlaz iz vojarni, niti u grad subotom i nedjeljom. Radi cijelovitosti napominjem da mi je zapovjednik («komandir») bio Josip Mršić, poručnik, rodom s otoka Krka. Komandant brigade bio je Jere Šupe, podpukovnik iz Šibenika, komandant odreda Janko Bobetko, general-major, rodom iz Siska.

U Argentinu sam prvi put došao 14. siječnja 1963., što se može ustanoviti i iz mojih osobnih dokumenata. Time se može vidjeti u kojoj je mjeri u tom dijelu vjerodostojno svjedočenje Višnje Pavelić. Naglašavam da sam kod argentinske policije provjerio i ustanovio, da sam upravo ja, potpisnik ove izjave, jedini Josip Ivković koji živi u Buenos Airesu. Broj moje *librete de enrolamiento* je 7598186, a izdana je 12. rujna 1965. u Buenos Airesu. Također posjedujem originalnu *cedula de identidad* od mjeseca siječnja 1963.»•

POVIJEST

Dok su se u Rimu poduzimali daljnji koraci za promjenu boravišta i definitivnog rješenja druge putnice, 15. listopada 1948. pojavio se iznenadno na vratima tavanskog stana jedan gospodin, mladi teolog, iz Posilipija, kao prijatelj otca, te je uručio obitelji pismo i paketi. U tom pismu javlja otac da se 13. listopada ukraeo u Napulju na talijanski brod "SESTRIERE," te da ne javlja o tome potaknuli. Traži da se brzojavno vrati u tancine, kako se ovo proteklo. On je sime i mladijeg kćerkir Mirjanu, koji su bili u Argentini, njegov dolazak, kako bi ga oni mogli dočekati kod izkrcavanju u Buenos

Airesu. U pismu nadodaje da će se ovaj javiti s Kanarskim otokom, jer je na Kanarima bilo obvezno zaustavljanje prije prelaska Atlantika. Otac je razumjeće se, progledao sve trikove prof. Draganića. Stvorio je odlučno svoj plan i bez znanja obitelji preko svojih bliskih prijatelja ukraeo se na brod u Argentinu iz samog grada Napulja. Mladi, domaći teolog, s kojim se otevreno vidjao i razgovarao, izpratio je u tancine, kako je ovo proteklo. On se, naime, spremio odazvati da se otemi ovede u Napulj, da jednog svog prijatelja, vlastinu jedne putničke agencije. U putničkoj agenciji kuplje-

na je karta uz predočenu putnicu, za koju je prof. Draganić tražio da mu se vrati, kao "nevrijam i opasnu", te se ukreao na brod, bez ikavki potekuća i bez najmanje smjetnje. Paketi, koji je mladi teolog predao obitelji, sadržavao je Poglavnikov samokres. U gore spomenutom članku Hrvatske revije "Diktatorom" po prof. Draganiću, i zatim javno tiskanom stoji, "da je Poglavnika kod ukraćivanja na brodu u Napulju pratila njegova gospodja." Tvrđim da je najobičnija laž jer nikto od obitelji nije bio prisutan, kako to Vinko Nikolić u svojoj "povijesnoj dokumentaciji" predstavlja, a još manje je točno da je

IZ PISMA VELEČASNOG JOSIPO BOROŠAKA (RIM) GOSPODINU GADJU U ARGENTINU OD 15.11.1983.

Draganović je govorio: Zašto da cijeli jedan narod strada radi Pavelića, zločinca i krvnika hrvatskoga naroda!

On svjedočivo u dogovoru sa sarajevskim vlastima, bježio u Imotsku, iz Trešta, 3km od granice s Bosnom i Hercegovinom, kako je dobio službenu izjavu, da je "nasa sloboda" ... Dakle on nije kritizirao, kako se još danas piše i misli, dolaskom je i zapisano na Ministarstvu unutrašnjih, kako se odvrio njegov ulaz u Jugu. Vama je poznato da je Vorošilov njegov tajnik. Poznat Vam je sigurno, da je jedan koferic ih (Draganovićevih op. HLA) izjava i drugih dokumenta, još prije 20 godina, bio odnesen iz Voroševa stana. Tom zgodom stradao je Mažina u Zadru i drugi, a s tim se dopisivao. Za Voroša znate da ga je on sigurno naprijes spremio njega (Draganovića), a onda i nakon godine dana s obitelji otišao. I bio profesor Udbine škole u Splitu, gdje je i umro kasnije. Pisao je dok je bio u Italiji i imao gotov rukopis o Bleiburgu. S tim rukopisom o Bleiburgu zadovoljni su titovi, jer prema Drag. za Bleiburg svu odgovornost snasi u redu poglavnik (to tom je bio trudno na sva usta i Italiju), i u II. reda Amerikanci i Englezzi, a onda tek "nevrijam Titovi partizani" ... Tvorbu im je činio! Da se vratim na pok. prof. Draganovića. Da je on titu izručiti pok. poglavnik Englezima i potom Titu. I da je titko tko je poznavao prof. Draganovića i njegovu mržnju na poglavnika, ne sumnja. Znao je govoriti, „zašto da cijeli jedan narod strada radi jednog zločinca i krvnika hrv. naroda“. Poglavnik nije imao povjerenje u Draganovića. Dan prije nego je pok. poglavnik imao uploviti u brod iz Napulja prema Argentini, Drag. dođe u logor Bagno, gdje sam ja onda bio kapelan, te mi reče „sutra ukreavam veliku ribu“. Ja mu kažem, profesor bilo Vam sretno. On meni... on je krijeo katastrofu. Ja njuem, dakle svi su nevini i Tito, i Englezzi i Srbi i Amerikanici, jedino Pavelić je krim samo zato što je stvorio državu. On mi reče: Vi i Cecaš ste nepopravljivi ustaše... Ja njuem odgovorim, profesore, ja nisam nikada bio ustaša, niti nisam nikada nosio ustašku uniformu kao Vi, a da ne dam reći da je Pavelić najveći krvnik hrv. naroda, to mi je sveta hrv. dužnost, a Vi me s Vašim vladanjem i rizvanom ka profesor, intelektualac i Hrvat upravo sablažnjuješte. On mi reče: ustašku uniformu sam morao nositi, inače bi me ustaše ubili! To je bilo godine 1948., nekako u jesen. Dragi dan, na večer, evo prof. Draganovića optu u logor, te mi reče, a bio je ljud ko riti, evo kog je hrvatski narod streljao i krenuo. Što je desnilo, ne mogu vam reći. Oni su znau da Pavelić je pok. poglavnik, preko vlastnih vezu, on je i judec odgovoran. Ja njuem, imao je pravo, jer u Vas njuje se mogao pouzdati, vi bi ga izručili Englezima... Sutinje je i još ljeći otišao, jer mu je „velika riba“ umakla!

HRVATSKI LIST - 1. Siječnja 2009.

OCU

Oče!

Ovo je molitva za lipu što je posjećena,

za travu što je nepokošena,

ovo je molitva za ognjišta snena
i vatru što je utrnjena.

Kako se teško sjećati oblaka na svodu

što su nosili kišu -

blagoslov tvom plodu.

Kako je mučno živjeti od sjećanja -
na zemlju što je orana.

Oče!

Sjećanje je molitva.

Oblaci ne nose više kišu.

Sažegla trava je usahla.

Zemlja je ispucana - zjapi.

Traži k' oko suzu našu.

Plaćimo, plaćimo, da ne ishlapi.

Ivan DUJMOVIĆ

IZ DALJINE (1940.)

Sve što je bilo – prošlo je.
I ništa nije ostalo.

Samo skrivena suza
i čežnja za tobom,

samo niema tuga
i misao na tebe.

I kad dođe dan,
da stanem pred tobom,
ništa ne će reći.

Samo će pasti jedna suza,
jedna kristalna suza
na tebe.

Al sad što je bilo – prošlo je
i ništa nije ostalo.

Jedino skrivena suza
i čežnja za tobom,
i vrela čežnja za tobom,
more!

Dražen PANJKOTA

SJEĆANJA NA BOLNE ODLASKE

Crtice iz života hrvatskih iseljenika u Europi

Sjećam se da je bila kasna jesen, mislim da je bila 1959., kad sam, kao dijete, s rođacima putovala u Gospic. Dok smo se na Glavnom kolodvoru u Zagrebu gurali u vlak, odjednom smo pred jednim od vagona opazili milicionare kako prate kolonu mlađih ljudi - od kojih smo dvojicu od njih, iz sela Trnovca kraj Gospica, odmah prepoznali. Mladići i mlađi muškarci stajali su čvrsto svezani po trojica, pognutih glava, u tišini, bez riječi. – Među putnicima se odmah pronjelo objašnjenje da su *vraćeni s granice*.

Susret sa svezanim ljudima bio je sam po sebi bolan doživljaj, mada se znalo da im slijedi *samo jednomjesečna zatvorska kazna*. No, što sve takva kazna može uključivati, uskoro će se pokazati pred našim očima. Kad smo se naime u rano poslijepodne iskrcali u Gospicu, milicionari više nisu bili šutljivi pratitelji, već su od jednom počeli glasno i grubo psovati, tjerajući svezane mladiće da brže krenu niz Bilajsku cestu, koja vodi prema gradu i kaznionici. U jednom se času onda jedan od milicionara naglo izdvojio te, potpuno bezrazložno, počeo pendrekom snažno zamahivati prema nekome u sredini svezane skupine ljudi. Začuo se jauk. Putnici su ukopani stajali pred kolodvorskog zgradom, uz kola koja su bila pred njih pristigla, i svi šutjeli. Bilo je jasno da se ta milicia tu, na toj gospičkoj cesti, *Ulici Šeste ličke proleterske divizije*, u kojoj su tada živjeli uglavnom Srbi, na osobit način osjeća kod kuće.

Sljedećih će godina u Gospicu, kao i drugdje, započeti izdavanje legalnih putnih isprava te će se mladići iz ove tužne povorke priključiti tisućama dotadašnjih iseljenika i izbjeglica. Jugoslavija će se tako na jednostavniji način oslobođiti cijelih sela, gotovo cijelih krajeva, najčešće onih u kojima su živjeli njezini najvitalniji protivnici.

Te velike dijelove novijega hrvatskog iseljeništva, u Njemačkoj i u drugim europskim zemljama obično ćemo smatrati i zvati ekonomskim iseljeništvom - iako

Piše:

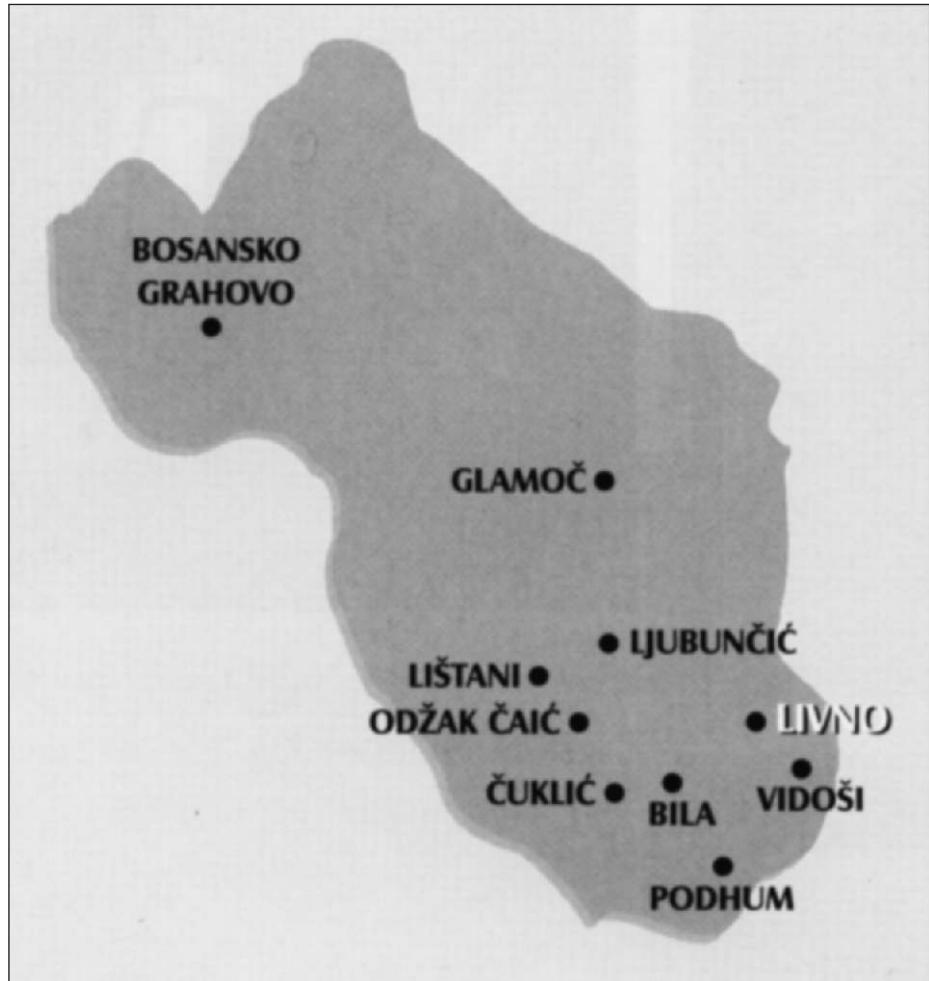
prof. Maja RUNJE

slika iz Gospica podsjeća da to i nije točno. Jugoslavenski je komunizam, kao svaki komunizam, generirao siromaštvo i nasilje, u paru, osobito na našim selima, te je i jedno i drugo poticalo hrabrije i poduzetnije da nastoje otići.

Ostaviti dom je boljelo. Duboki je nutarnji lom oprostiti se od obitelji, prijatelja, jezika, kuće i krajolika, te morati poći u nepoznati svijet. Veliki, vidljivi i opipljivi oblak gorčine uvijek je lebdio nad rijekom hrvatskih radnika na izlazu iz minhenske crkve Sv. Pavla na Teresienwiese! A često bi njemačka policija zaustavljala promet da Hrvati prođu - jer znalo je krajem šezdesetih tu odjednom

biti i po dvije tisuće ljudi, uglavnom mlađih muškaraca, u naponu snage! Svaki je u toj povorci zbrajao svoje dnevnice i plaće, mislio koliko mu još treba za prvu deku u Solinu, Zaprešiću ili Vinkovcima, i kako se vratiti kući.

Osamljenima, hrvatske su im župe bile pribježište i sklonište. Eto, u Münchenu su prve stalne mise i prvi oblici pastoralnog rada bili ustanovaljeni već 1948. – jer su već tada počeli dolaziti prvi novi emigranti! – Ovdje možda treba spomenuti da je misiju, a malo kasnije i naddušobrišništvo hrvatskih misija cijele Njemačke, puno godina vodio naš veliki, nedovoljno spominjani svećenik **fra Dominik Šušnjara** (Jasensko kraj Sinja, 1913. – München, 1991.). Fra Dominik je bio gorar od čovjeka, u svakom smislu. Kada bi on viknuo *Vidit ćete, bit će opet 'Rvatske*, tresli su se zidovi.

Župe Livanjskoga dekanata

Sama sam od 1972. do 1995., dakle dvadeset i tri godine živjela u Njemačkoj, u Wiesbadenu pokraj Frankfurta. U gradu u kojem je bilo oko 250.000 stanovnika živjelo je oko dvije tisuće Hrvata, iz različitijih krajeva. Dvije najveće zavičajne skupine činili su Livnjaci i Duvnjaci. Iz livanjskog su kraja bile obitelji **Ive Mamuze** (Lipa), **Slavka Vrdoljaka** (Lipa), **Joze Novokmeta** (Prolog), **Nike Barbarića** (Čelebić), **Andelka, Ante i Jakova Rimca** (Čelebić), **Ivana Pašalića** (Čelebić), **Mije Rožića** (Kovačić), **Bože Sučića** (Ljubunčić), **Mile Jelčića** (Rujani), **Ivana Kujundžije** (Struknići), **Ivana Gelo** (Struknići), **Mije Dalića** (Prisap), **Andelka Bralo** (Zabrišće), **Drage Bilića** (Kablići), **Ive i Mate Rubića** (Kablići), **Joze Grebenara** (Bila), **Ante Brčića** (Lištani), te drugih.

Evo nekoliko osobnih crtica iz života Stipe Duvnjaka:

Stipe Duvnjak

«Rođen sam 1946. u Čukliću, selu koje se nalazi na južnoj strani Livanjskog polja, ispod Kamešnice, 12 kilometara od Livna. U mom je djetinjstvu u selu živjelo oko osamdesetak obitelji. Čuklić je nakon sela Vidoši najstarija župa u Livanjskom polju, a imao je prvu seosku pučku školu, koju je izgradila Austro-Ugarska, 1907.

Čuklić i gotova sva livanjska sela nastanjena su isključivo Hrvatima, a tek u nekoliko sela sjeverozapadno od crte Čaprazlige – Čelebić, u smjeru Grahova, žive Srbi. Muslimana ima u samom gradu Livnu te u nekoliko sela oko grada. Ipak, svi natpsi na javnim zgradama bili su prvo na srpskom, na cirilici. Na svim važnim mjestima u općini bili su Srbi. Nastavnici su također bili Srbi. Program je nalagao da djeca prvo uče cirilicu, i da je kasnije rabe ravnopravno s latinicom. U višim razredima obično se tako tjedan dana koristio srpski na cirilici, a onda tjedan dana srpski na latinici.

Takva je ravnopravnost Livnjake tjerala iz zavičaja. Samo ih u Zagrebu i njegovoj okolini danas živi preko četrdeset tisuća. A koliko nas je u Splitu, u Slavoniji ili u iseljeništvu! Sudbina iseljenika duboko prati i moju obitelj. Moj je otac s četrnaest godina otišao na rad u Francusku, kasnije u Belgiju, a pred rat je osam godina bio u

Njemačkoj. Od 1959., čim se moglo izići iz Jugoslavije, radio je u Austriji i u Njemačkoj. Od 1966. naslijedio sam ga ja.

Ipak, u Livnjacima je uvijek tinjala velika snaga i nisu se lako predavalii. Sav protuhrvatski teror nije uništilo naše sa-mopoštovanje, ni našu privrženost hrvatsku. U naporima da opstanemo puno su nam pomagali naši svećenici, fratri Bosne Srebrenе, koji su poslije rata gotovo svili izloženi progonima. Brat moga oca fra **Hrvoje** bio je tako 1947. uhićen i

Stipe Duvnjak (Wiesbaden, 1995.)

strpan u Zenicu, gdje je proveo pet godina. Sam je malo pričao o mučenjima i poniznjima koja je prošao. No, jedne sam godine na nekom putovanju vlakom došao u razgovor s jednim rođakom **Ante Đapića** – Đapići su iz Čaprazlja – koji je sa stricem Hrvojem bio u Zenici, a taj mi je čovjek pričao da je puno puta njegova ruka utrnula pod stričevom glavom, pomažući mu nakon mučenja. Pričao mi je da su fra Hrvoja izvodili pred sve robijaše i silila ga da javno prizna da je *narodni parazit*, a da je on hrabro izjavljivao da će on uvijek slijediti svoje ideale i Kristov nauk.

Livnjaci su iskreni vjernici. Sva su djeca išla na vjeronauk, a cijela su sela hodočastila Sinjskoj Gospo, bosi preko Kamešnice. A milicija je, osobito s bosanske strane tadašnje republičke granice, na

svaki način nastojala terorizirali hodočasnike. Na Cetini bi ih dočekivali i kontrolirali osobne karte. Sjećam se jednog slučaja iz moga djetinjstva kada je jedna žena, koju su s mosta u Trilju vratili jer nije imala osobne karte, pokušala nekoliko stotina metara nizvodno preplivati rijeku te se pri tome utopila.

Nigdje nije bilo radnih mjesta i svi smo se morali odlučiti na odlazak u druge zemlje. Zatim je slijedila i izgradnja akumulacijskog jezera u Buškom blatu, 1966., kada je potopljeno više sela, a seljacima nije bilo dopušteno zamijeniti oranice za brdovite državne pašnjake, što su pojedine obitelji tražile, nadajući se da će se tako moći zadržati u svom kraju. Slično je kasnije bilo i s otkupom zemlje u Prološkom polju, gdje je vlast odlučila graditi površinski rudnik te je seljacima isplaćivala krajnje niske naknade za plodnu zemlju.

Ta neprestana mržnja prema Livnjacima još jednom je kulminirala 1992., kada su Srbi uz pomoć Jugoslavenske armije namjeravali uništiti cijeli naš kraj. – Na početku tog sukoba moja se obitelj našla u veoma opasnoj situaciji. Naš najstariji sin **Ivica** – supruga i ja imamo troje djece – morao je u studenom 1990. u tadašnju vojsku, i to u Šabac. Srećom je skupa s još dvojicom mladića sredinom 1991. uspio pobjeći i stići do poznanika u Derventi, provaliti u njihov stan – jer nikoga nije bilo kod kuće – i domoći se civilne odjeće. Ukrzo se priključio Hrvatskoj vojsci i kasnije sudjelovao u obrani Livna.

Livanjski kraj sljedećih godina, u slobodi, mora procvjetati! Ja ču se onda s obitelji – nakon dugih godina teškog rada, koje mi se čine kao da sam ih proveo u magli, na robiji, na kojoj me doduše nitko nije tukao i na kojoj nisam bio gladan, ali tijekom kojih nije bilo nikakvog pravog zadovoljstva osim osjećaja da sam od siromaštva zaštitio svoju djecu – vratiti u Čuklić, ili u Zagreb, gdje smo supruga u Remetama sagradili lijepu i prostranu kuću, i započeti punim životom.»

Iz Tomislavgrada su u Wiesbadenu živjele obitelji **Joze Marinčića** (Mrkodol), **Stipe Meštrovića** (Mrkodol), **Stojka, Marka i Ivana Kovča** (Letka), **Ivana Bojkovića** (Donji Brišnik), **Marijana Zdrin-**

nušića (Bukovica), **Slave Marinčića** (Mesihovina), **Mije Radoša** (Kongora), **Paška Radoša** (Roško Polje), te drugi.

Evo nekoliko autobiografskih crtica **Ive Meštrović**:

Iva Meštrović

Rođena sam 1938. u Donjem Brišniku. U mome najranijem djetinjstvu u sjećanje mi se najdublje urezalo tugovanje majki za djecom, brišničkim mladićima koji se poslije rata nisu vratili kući i za koje majke nisu znale jesu li poginuli ili su možda negdje živi.

U školi smo učili o partizanima, o tome kako su se oni borili protiv fašista, o bratstvu i jedinstvu, o tome kako se treba čuvati neprijatelja i kako ćemo izgrađivati našu zemlju. Fratrima smo išli na vjerouak, spremali se za Prvu pričest i Krizmu i prelazeći crkveni prag zaboravljeni smo političku stvarnost. Svako je dijete osjećalo što je istina. U našim se kućama prije večere uvijek molila krunica, a poslije večere bi se ljudi, osobito zimi, skupljali, čitali naš Pismar, te razgovarali. Mi bismo djeca napinjali uši, najviše onda kada bi stariji govorili tiho, pa bismo naučili o partizanskim progonima, o zatvorma, o tome da je u našem kraju *nestalo* stotine i stotine ljudi.

Zemlja moga oca, koji je s bratom i njegovom obitelji živio u zajednici, nije nas mogla prehraniti, a u cijelome našem kraju nigdje za naše ljude nije bilo posla, i moj je otac otkako se ja sjećam uvijek iznova odlazio od kuće u potrazi za sezonskim poslovima. 1952. pronašao je trajniji posao u Indiji, u Srijemu, te se odlučio tamo preseliti.

Mama mi je umrla u mojoj šestoj godini, a poslije nje su umrle i moje dvije mlađe sestrice. Liječnika nije bilo u blizini i mnoga su djeca umirala.

Ubrzo nakon odlaska u Indiju, otac me je pozvao k sebi. Tamo sam išla u 4. razred i radila u

domaćinstvu, no srce me vuklo baki i mojoj neudatoj tetki u rodnu kuću u Brišnik. I one su me sa svoje strane zvali, jer su misile da me kod oca nitko ne će naučiti vesti i plesti, i ja sam se nakon dvije godine vratila.

Kod kuće sam radila ženske poslove, ali i kopala, kupila sijeno i išla u drva. Posao nam je svima bio težak, a oskudica je bila velika, no ipak je bilo i puno veselja. Često smo pjevali, šalili se, a pred crkvom se poslije mise svake nedjelje vrtilo veliko djevojačko i momačko kolo.

Svaki je zaseok imao svoje sijelo na kojem se mladež sastajala. Nakon razlaza mladići bi se vraćali djevojkama koje su im se svidale i kucali im na prozor. Djevojke bi otvarale kućna vrata i primile mladića na razgovor u svoju sobu, ako su to željele. Pri tome ih nitko nije smetao, uvijek bi ostajali sami. Ako bi mladić i djevojka nakon takvih susreta odlučili ostati zajedno, sljedeće bi nedjelje skupa došli pred crkvu i time bi javno potvrdili svoju vezu.

Meni je na prozor kucao **Stipe** iz Mrkodola.

Udala sam se u siječnju 1962., a moj je muž, koji je i do tada, kao momak, išao u druge krajeve na rad, u srpnju dobio papire za Njemačku. Zdravku sam rodila u prosincu, a otac ju je vidio prvi put kad je dijete već hodalo.

S dvoje djece - u međuvremenu nam se 1965. rodio naš sin Dragan - te sa svekrvom i svekrom i zaovama, živjela sam sama šest godina – što je bilo potpuno uobičajeno, jer su muževi svih žena bili na radu. 1965. moj je muž od svoje prve ušteđevine sagradio novu kuću u Mrkodolu. Tome sam se tada veselila, no tada nisam znala da nam to nije zadnja kuća koju gradimo.

1968. sam odlučila suprugu predložiti da bih i ja išla s njim. Bilo mi je jako teško ostaviti djecu, no ipak sam mislila da će Stipi biti lakše ako ne bude uvijek sam, a da ćemo i bolje napredovati ako oboje budemo radili. Tako sam i sama započela teškim radničkim životom u nepoznatoj zemlji.

Radili smo puno, stanovali u tjesnom i skromnom stanu.. A trpjeli smo da djeca nisu s nama i zato smo ih 1970 doveli k sebi u Wiesbaden, U isto smo vrijeme shvatili da za nas i za našu djecu nema budućnosti u Tomislavgradu i odlučili smo pokušati izgraditi kuću u Zagrebu. Za takav je plan trebalo mukotrpno štedjeti te raditi od jutra do večeri. Odricali smo se nekoliko godina i doista, uspjeli sagraditi kuću u Zagrebu, u Vrapču. 1976 rodilo se naše treće dijete, sin Mario, a 1979. suprug i ja smo odlučili kako je trenutak da se s djecom vratim u Zagreb, u našu novu kuću, u nadi da će nam se on uskoro pridružiti.

Ljubuša, planina iznad Duvanjskog polja

ružiti te da ćemo konačno živjeti smireno. Nažalost, taj plan nismo uspjeli ostvariti. Život u Zagrebu postajao je sve skuplji i teži i nije nam preostalo ništa drugo već se 1985. vratiti u Njemačku. No, ni ovaj se put nažalost nismo našli svi na okupu. U Zagrebu je ostala Zdravka, koja je u međuvremenu bila završila srednju školu, te Dragom koji se u tom trenutku nalazio u vojsci.

1989. počeli smo graditi treću kuću u našem životu, ovaj put u Niederhausenu, u Taunusu, kraj Wiesbadena. U njoj sada stanujemo suprug i ja, sa sinovima. Dragom se naime također vratio u Njemačku. Zdravka živi sa svojom obitelji u Zagrebu.

U Niederhausenu nam je doista lijepo i udobno, no suprug i ja neprestalno razmišljamo kako bismo se preselili u Zagreb. Nakon svih obiteljskih rastanaka na koje nas je natjerala tvrda duvanjska zemlja i neprijateljska država, nakon svih trganja i borbi da dignemo obitelj na noge, okupljanje u Zagrebu doživjeli bismo kao da nam je nakon dugog, teškog i nesigurnog puta uspjelo stići na sigurno i poznato mjesto.

Kratke (auto)biografije ovih dvoje ljudi – zabilježene prije nekoliko godina – imaju epilog: Nitko se iz obitelji Duvnjak ili obitelji Mreštović nije vratio u Hrvatsku. Došle su čak i mirovine kao sigurni prihodi, no godine su u međuvremenu radile u prilog novog svijeta, djeca su osnovala svoje obitelji, pristigli su unuci, i jednom je bilo teško napraviti korak o kojem se sanjalo cijeli život.

Na kraju ove bilješke u čest hrvatskih iseljenika u Europi, neka bude sjećanje na prijatelja **Olega Bukulina** (Žman, Dugi otok, 1940. – Pariz, 1985.) iz sela Žmana na Dugom otoku. Dne 3. siječnja 1959. Oleg je, s vršnjacima, **Albertom Frletom, Nevenom Žuvićem** i **Milom Žuvićem** iz Žmana, te s četvoricom mlađića iz susjedne Luke, sa zapadne strane svoga otoka, malenom gajetom isplovio prema talijanskoj obali, žečeći pobjeći iz Jugoslavije. Na otvorenom moru, tri-

Iva Meštović sa Zdravkom, Mrkodol, 1963.

desetak milja od talijanske obale, zahvatili ih je iznenadna oluja te prevrnula brodić. Nevjerojatnim čudom na tom su se mjesta zatekli talijanski kočari i spasili ih. Iz izbjegličkog logora Cremona kraj Milana u treće su zemlje mogli ići oni koji su od rodbine dobili garantne listove, a ostale bi vraćali u Jugoslaviju. Oleg nije u svijetu imao nikoga i stoga se, kako ne bi bio vraćen, s Milom Žuvićem, odlučio na bijeg prema Francuskoj, pješice preko Alpa - na put koji će kasnije opisati težim od onog preko mora.

Zaprepašćujuća u ovoj biografiji je činjenica da su kupnju broda kojim je Oleg s prijateljima bježao u Italiju financirali roditelji bjegunaca! U kakvom je očaju morao biti otac, koji je svog jedva doraslog sina slao u čamac, na otvoreno more! Uz to, bilo je poznato da je vojska vrebala te često čak i pucala i potapala

bjegunce – (zapovijed za pucanje izdavale su jugoslavenske vlasti češće na moru negoli na kopnu)! Mora da su roditelji mislili da je i krajnje izlaganje, s mogućnosti uspjeha, bolje od siromaštva i represije u zloj Jugoslaviji. Inače, Oleg je u Parizu odmah nakon dolaska obolio od šećerne bolesti, od koje je kasnije i prerano umro, ne doživjevši slobodnu Hrvatsku koju je čekao.

Na kraju, dok se žalostimo nad ovim teškim životopisima, moguće je u isti čas danas osjetiti i pouzdanje i zadovoljstvo. Hrvatska država u kojoj sada živimo donijela je novu kvalitetu života i sigurnosti! Radosna mogu posvjedočiti da maturanti škole u kojoj u Zagrebu predajem, više ne spominju da žele otići iz Hrvatske jer ovdje ne bi vidjeli budućnost za sebe. Kada sam krajem devedesetih započinjala raditi, još uvijek su se ponekad čuli životni planovi vezani uz iseljenje. Sljedećih godina sve manje i manje. Danas mladi ljude spominju još samo Kanadu ili Švedsku kao zemlje u kojima bi voljeli kraće vrijeme dodatno studirati, specijalizirati se, učiti. U Hrvatskoj prvi put raste pokoljenje koja ne mora u slovensku šumu, niti u čamac na opasno more, pa čak ni po legalnu putovnicu za rad na njemačkoj baušteli! Hvala svima koji su podnijeli neopisive žrtve da to postane moguće!•

NAPUŠTENA KUĆA

*Okovana u drače i pruća
sama tugeye napuštena kuća.
Ni od kog' do sada pjesmom opjevana
propada ta kuća sve više svakog dana.
Nekoć u kući igraju se djeca
a danas ista kuća tek zlokobno jeca.
Tako stara kuća propada sve više,
zidove joj žderu tuga, snjegovi i kiše.*

Ivica KARAMATIĆ

SVJEDOČanstvo o komunističkim zločinima počinjenima u zadarskoj županiji

Ispitujući svjedoke zločina počinjenih tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, došli smo i do **Slavke Ivke Smolić** iz Debeljaka, u blizini Zadra. Ona nam je iznijela svoju potresnu priču o stradavanju svojih najbližih, navela nam je datume stradavanja te imena počinitelja komunista, koji se danas nazivaju *antifašist*, a koji su i nakon završetka Drugoga svjetskog rata činili različite zločine kao pripadnici tadašnjih komunističkih vlasti. Imenovanoj su duboko urezani u pamćenje zločini koji su počinjeni ne samo članovima njene obitelji, koji su na pravdi Boga ubijeni od komunističkih zločinaca, već opisuje i svoje osobne patnje kao sudionice Križnoga puta, prisjećajući se toga stravičnog vremena u kojem su njoj osobno i članovima njezine obitelji najviše zla činili upravo sumještani iz Debeljaka koji su tada pripadali partizanima.

Mnogi od njih su pomrli ne dočekavši ruku pravde, a neki su još na životu. Stoga, da se ne zaboravi, valjalo je zabilježiti njezin iskaz koji je veoma potresan, a ta priča je svojstvena i drugim sudionicima i žrtvama Križnoga puta i partizanskih zločina. Ovo je životna priča jedne hrvatske obitelji, koja nije počinila nikakvo зло osim što su bili hrvatski domoljubi, ali je doživjela najveće strahote, izdržavši ipak na tome svom životnom križnom putu, nadajući se i vjerujući da će svaka nevina žrtva ovoga napačenog hrvatskog naroda biti zapamćena i barem od Boga osvećena. U toj nadi i Slavka Ivka Smolić dala nam je ovaj iskaz za *Politički zatvorenik*.

Iskaz Slavke Ivke Smolić

«Rođena sam 10. ožujka 1918., od oca **Šime** i majke **Matije Smolić**. Još sam razumna i donekle zdrava, te sam voljna ispričati što su partizani učinili od moje obitelji.

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

Bilo nas je u obitelji četiri sestre i jedan brat, **Frane**, koji je nestao na Križnometu. Nisam smjela tolike godine ništa govoriti o stradanjima svojih najdražih, braća, muža, svekra, svekrve i djevera **Bože**, jer još i dan-danas postoji strah od onih..., ne znam ni sama kojim bih ih imenom zvala, jer mislim da na svijetu ne postoji imena kojim bi se oni mogli zvati. Jednostavno, ljudski otpad. Sinko, ne znam kako bih počela, jer su mi svih ovih godina, sve do 90-ih, stalno zagorčavali život, ne samo meni nego i mome **Rafi**. Hvala Bogu, ja sam to sve preživjela i njih nadživjela. Oni su pocrkali, a nisu kažnjeni za nemili zločin, ne samo meni nego gdjegod su stigli, proganjali su Hrvate. Za njih su Hrvati bili zločinci, a oni su se borili protiv hrvatske države i napačenoga hrvatskog naroda. Nije ih kaznio kotarski sud, ali bit će kažnjeni od glavnoga sudca, Bođa svemogućega. Moje suze i patnju mora netko platiti, a najodgovorniji su naši rođaci. Umjesto da pomognu u patnji, oni su mi nametnuli toliku bol da je malo tko tako nešto preživio. Ali neka, ja sam živa i zdrava, sa svojim sinom, nevestom i unučadima živim u slozi i zadovoljstvu da malo tko ovako sretno živi u ovom kraju. Teško mi pada kad moram o tome pričati i kad odem na spaljeno ognjište koje se nije do dana današnjeg obnovilo. Možda sam tome i ja sama kriva što sam stalno govorila mom Rafi da tamo ne pravi kuće, jer da će ga stalno podsjećati na mučeničku smrt djeda i babe.

Ja sam rođena u siromašnoj obitelji, a moj pokojni **Ante** još siromašniji. Bili smo slaboga imovinskog stanja, imali smo 25 ovaca i jednu steonu kravu, nešto krumpira i malo brašna, 300 litara vina, to su banditi sve odnijeli. Poslije smrti mog

svekra i svekrve, ovce i kravu krvnici su zajedno s NOO-om odveli na otok, u mjesto Neviđani, i тамо ih pojeli. Kako kažem, bili smo siromašni, evo vidite kućica 4 puta 4, pokrivena je bila crijepon, mala kuhinja pokrivena nekim limom, a štala švarom i raževom slamom.

Dite moje, bilo ti je ovako. 15. ožujka 1943., togy tužnog dana, bilo je oko 23 sata, noć je bila vedra i vidjelo se kao danju. Odjednom neka buka. Ja i zaova, sestra moga pokojnog Ante, uvukle se pod krevet, jer je partizanska banda ušla u dvorište. Počeli su lupati po vratima. Kad sam vidila da će ionako provaliti u našu malu kućicu, izvukle smo se ispod kreveta, i ja sam otvorila vrata. U kući je ostao svekar **Joso** i svekra **Stoja**, a ja i zaova **Marija** izašle smo vani. Partizani su počeli vikati i gurati nas, a zaovu su htjeli povesti sa sobom. Rekla sam im da ona ne ide nikuda, jer sam znala da bi je ubili, a čudi me da odmah nisu i mene i nju pobili. Za nekoliko minuta čula sam dva pucnja. Zaova je počela plakati i ja s njom. "Eto, ubiše mi mater i čaću!" -reče Marija. Banditi su nam rekli da ako budemo žalile i stvarale buku, da će i nas pobiti, te su nam naredili da idemo kud god znamo. Prepoznala sam **Branka Smolića**, **Ivu Smolića**, **Antu Strenju (Kamota)**, **Krešu Eškinju** iz Sv. Filipa i Jakova.

Uvjerenja sam da je tu bilo mojih sumještana. Ujedno su krivi za smrt roditelja moga muža, posebno takozvani odbor u kojem su bili: **Branko Smolić**, **Ante Raspopović**, **Šime Pavić**, **Ive Gambiraža**, **Ilija Gambiraža**, **Dane Torbarina**, **Ive Smolić (Gamilov)** i **Frane Rogoznica**, a oni su i poslije rata iskazivali svoje junaštvo nad sirotinjom. Najviše se to odnosi na Ivu Smolića (Gamilova), a nisu ni drugi zaostajali. Bilo je i onih koji su željeli pomoći, kao Ilija Gambiraža i Dane Torbarina. Tada sam poznavala Branka Smo-

lića, Ivu Smolića, Antu Strenju (Kamota) i Krešu Eškinju iz Sv. Filipa i Jakova, a jedan me bandit upitao:

- "Poznaješ li ti mene? Kako i slijedi", reče, bruseći nož.

Odgovorim da ne poznajem. On će na to:

- "Poznaješ ti mene dobro, ja sam ti ubio muža, pa ču i tebe".

Taj se zvao **Ludvig Santini** i bio je iz Turnja. Tako su oni ostavili veliku sramotu za svoje potomke, a meni žalost.

Dok smo ja i zaova odlazile, banditi su spalili našu kuću i tijela roditelja moga muža.

Opet kažem, to zlo napraviše domaći ljudi Debeljačani, iz Gorice, Sikova, Raštana, Turnja, Krmčine. U gluho doba noći otisle smo kod sestre **Anice**, koja je udata za **Antu Smolića**. Ona nije mogla od straha otvoriti vrata, pa smo ušle kroz prozor. Uz njenu pomoć tu smo prenoćile, a po-

tom se uputile u Zemunik. Bile smo тамо sigurnije nego kod "svojih" u mjestu.

U Zemuniku me nisu krivo gledali, ondašnji odbor mi je pomogao, a najviše **Stanko Buljat**. U selu mi nitko nije želio pomoći, već su od mene bježali, tako da mi je svugdje bilo bolje nego u Debeljaku. Živjela sam malo kod roditelja, malo kod sestre, i u Zemuniku gdje sam rodila malog Rafu 29. travnja 1944. Povlačenje hrvatske vojske iz Zemunka je bilo 26. listopada 1944.

Za kratko vrijeme partizanska banda je bila sve opremljenija i naoružanija, posebno nakon talijanske kapitulacije, pa su nas civile odvezli u Zadar, potom brodom u Rijeku, iz Rijeke u Senj, te konačno u Zagreb. Smjestili su nas u Petrinjskoj ulici u Zagrebu, gdje je bio centar za izbjeglice. Tu je bilo puno naroda. Što se tiče samog puta, od Senja do Zagreba smo dugo putovali, jer smo nailazili na četnike i partizane, tako da su se vodile velike

borbe. Najžešće je bilo oko Karlovca i Kapele.

O svom mužu ne znam puno, samo znam da je bio uključen u hrvatsku vojsku početkom 1942. u Vrani. Potom je prešao u Zemunik, čim je formirana jedinica. Zapovjednik mu je bio **Šime Korčulan**, spominjao je i druge časnike i dočasnike, ali se ne sjećam tih imena. Samo se sjećam da su svi bili mladi ljudi i dobro naoružani i odjeveni.

Poslije tragedije ja sam živjela u Zemuniku, tako da se nisam ni vraćala u Debeljak. Pokojni Ante mi je uvijek govorio da se ne treba osvećivati, jer da će im Bog naplatiti. Jednom prilikom je zaštitio neke u Debeljaku kad je bila racija na osobe koje su skupljale hranu za partizane. U jednoj kući su bile četiri kace mesa, a moj Ante je vojnike odvratio da tu ne pogledaju. U toj je akciji poginuo partizanski simpatizer **Bože Strenja**. Sjećam se da mi je jednom prilikom muž rekao, da

Glazb. ostecenja

Konf 167/45

U IME NARODA

P r e s u d a

Kotarski narodni sud u Zadru u vijetu Kucic Ante, kao pretsjednika te Mastrovic Vjekoslava i Delfin Andrije, kao članova u predmetu konfiskacije imovine Smolic Ante pok. Jose iz Debeljaka, povodom prijedloga Kotarskog N.O. u Zadru br. 1324/45 od 10 rujna 1945. a u smislu popisa cl. 28 st. 1 Zakona o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije

P r e s u d i o j e :

Konfiscira se cijelokupna pokretna i nepokretna imovina Smolic Ante pok. Jose iz Debeljaka, kao narodnog neprijatelja.

O b r a z l o z e n j e :

Kotarski N.O. upravni odjel u Zadru svojim prijedlogom od 10 rujna 1945 br. 1324/45 priopcio je popis lica, koji su poslije i tokom rata strijeljani ili pobegli, a koji su bili narodni neprijatelji i ratni zlocinčici. Među njima nalazi se i predmetni kojem uopće imovina nije bila konfiskovana, i ako se presuda glede njegove krivice smatra izravnom, pa tako i glede konfiskacije njegove imovine.

Stoga je sud u smislu cl. 28 st. 1 Zakona o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije odludio kao gore.

S. F. S. N.

Kotarski narodni sud u Zadru
10 listopada 1945
Mastrovic

Ž. tecnost etprvke upravitelj pisarnice:
[Signature]

Konfiskacija imovine Ante Smolića

čuvam sina, a da on neprijatelju ne će živ u ruke te da će sam sebi presuditi ako upadne u "škripac".

Da se opet vratim, kako je bilo dalje. Stalno plačem kad se sjetim tih dana. Cijelim putem banda nas je napadala, naši su nas štitili. Ja maloga nisam ispuštala iz ruku, pa su mi naši branitelji znali reći: "Pusti malog, izginut ćete oboje". Odgovarala sam im da ne ćemo, da nas čuva Bog, a tako je i bilo. Plakala sam i molila se za snagu da moje dijete prezivi i da bude svjedok patnje i hrabrosti žene i majke na tome križnom putu, gdje je razapeta cijela hrvatska država i svi oni koji su se osjećali Hrvatima. Nažlost, to mnogi nisu bili, nego su pomagali srpskom okupatoru, vičući kao razjarene gladne zvijeri: "Pobij sve ustaše!". Za srbokomunitiste svi smo bili ustaše, od najmlađeg do najstarijeg, pa su tako zvali i malog Rafu, a mene "žena koljača ustaše". Teškom mukom stigli smo u Zagreb, a to je bilo negde oko 10. studenoga 1944. Smješteni smo u sabirni centar u Petrinjskoj ulici. Tu su bili stanovi vojske. Nismo imali stvari sa sobom, pa ni odjeće za mene i dijete. Tu smo bili oko šest mjeseci.

Počeli smo se povlačiti prije vojske. Ja i moj sin Rafe išli smo zaprežnim kolima kojima je upravljao moj zet **Ante Petković** iz Vrpolja, muž moje zaove Marije. Više smo išli pješke, nego se vozili. Ante je isto stradao na križnom putu. Počelo se govoriti da će doći Rusi i partizani, a narod se bojao, jer su partizani radili svakakve zločine. Početkom mjeseca svibnja izgledalo mi je da je u Zagreb došao cijeli svijet, toliko je bilo naroda! Narod je govorio da moramo ići prema Austriji i da će nas Englezi i Amerikanci zaštiti. Kao i cijeli narod, tako sam i ja s malim Rafom krenula s kolonom ljudi, vojnicima i civilima. Išlo se automobilima, zaprežnim kolima, a najviše pješke. Naša kolona je krenula iz Zagreba, preko Samobora, Zidanog Mosta, Celja, Dravograda, do Bleiburga. Od samog početka je bilo nevolja. Bilo je dosta starih i nemoćnih ljudi, a ranjenici su umirali na putu. Kolona se sporo kretala, jer je bilo dosta pokvarenih

auta i zaprežnih kola, a banda iz šume je stalno napadala. Pucali su iz pušaka, topova i zrakoplova, tako da smo se više morali kretati kroz šumu ili manjim putevima. Kolonu je štitila naša vojska sa strane, a kad je bila opasnost d neprijatelja, od glasa do glasa javljalo se ljudima.

Najgore je bilo u Sloveniji. Tu su nas stalno napadali i pucali po nesretnom narodu, a uz put su nam se izrugivali kad smo prolazili kroz slovenska sela. Putovali smo i danju i noću, kad god se moglo. Ta mjesta nisam dobro poznavala, ali se sjećam da su u koloni govorili da idemo u Dravograd, pa u Bleiburg. Nakon par dana hoda naišli smo na srušeni most negdje u Sloveniji. Među nama je nastao veliki metež, a bila je velika opasnost od napada bandita koji su stalno pucali po nama. Naša je hrvatska vojska brzo uspostavila vezu s onima koji su mogli napraviti mali most. Napravljen je nekakav most, pa smo počeli prelaziti preko njega.

Ja sam od straha jedva prešla taj most, a jedna mlada žena je prenijela moga sina. Poslije sam saznaла da je to **Ljubica Peljušić** iz Bibinje, udata u Popovićima. Ljubicu su kasnije, zajedno s njezinim djetetom, partizanski krvnici bacili pod vlak.

I tako, uz veliku muku i jad stigli smo na veliko polje, Bleiburško polje. Ja sam mislila da je tamo cijeli svijet, toliko je naroda bilo! Kad smo mislili da je to kraj naših muka, one su tek počele. Nad nama su kružili zrakoplovi, a povremeno je i pučano na nas. Jedan engleski časnik je prišao i govorio na hrvatskom jeziku. Tražio je da svi odlože oružje, pa da onda mogu ići svojim kućama. To se jako dobro čulo jer je Englez vikao preko razglosa.

Počelo je razoružanje hrvatske vojske. Došli su partizani, vičući, psujući, udarajući i ubijajući nesretni narod. Tražili su da na jednu stranu stanu civili, na drugu ustaše, a na treću domobrani. Neki nisu povjerovali Englezima a još manje ušljivim partizanima, pa su se dali u bijeg, misleći da im i tako nema života. Kad su Hrvati podigli bijele zastave za predaju, čim je istaklo vrijeme koje je neprijatelj

dao za predaju, odmah je počelo ubijanje jadnog naroda.

Posebno su stavljali hrvatske časnike, oni su pobijeni među prvim skupinama. Pokolj nad Hrvatima je počeo čim se prošla današnja granica između Austrije i Slovenije. Tu su partizani masovno ubijali, ljudi odvodili nedaleko od puta, po rovvovima, kanalima i bacali ih u rijeku.

Mrtvih je bilo na sve strane. Partizani su pozivali one koji više nisu mogli hodati i govorili im da će ih voziti. Te nesretnike bi ukrcali i za kratko vrijeme ih pobili.

Samim čudom smo mi u koloni ostali na životu. Gonili su nas kao stoku, pucali po koloni, ubijali, klali, udarali svakakvim predmetima. Najgore su bile mlade ušljivice "partizanke". Vidjela sam u više navrata kako bi uhvatile čovjeka za kosu i zaklale ga. Izvijljavalni su se i kad bi nam dali predah za odmor. Ne bi nam dali piti, a kad bi netko od mještana dao hranu ili vodu, i on bi nastradao. I tako stalno, u tom odmoru uvijek bi nekolicinu ubili da mi gledamo, a neke su odvozili pa ih isto pobili. S nas su skidali sav nakit i obuću. Najgore bi prošli oni koji bi se usprotivili, ti su bili odmah ubijeni.

Putovanje je bilo dugo, ja sam bila u onoj koloni koja je išla od Dravograda, preko Maribora do Varaždina. Tu su me razdvojili s dosta žena i djece. Bilo je dosta časnih sestara.

I tu su partizani pobili dosta naroda. Mi smo išli u Zagreb, a druga kolona je otišla Bog dragi zna kud. Išla sam pješke prema Zagrebu i nosila maloga sina. Gdje god bi stali banditi bi pobili nekoliko ljudi. Došli smo u Zagreb, na željeznički kolodvor. Tu je bio logor. Odmah čim smo došli, tu su pobili dosta ljudi. U kamione su ukrcali časne sestre i pobili ih. Najviše su bili kivni na učene ljudi i časnike hrvatske vojske. Tako su svakog dana partizani odvozili nesretnike, koji su toliku patnju prošli od Austrije do Zagreba, i ubijali ih.

Pitate kakav je bio smještaj. Moj sinko, bile su neke barake, tko je u njima bio, bilo mu je dobro, daleko bolje nego onima na otvorenom. Bili su neki poljski zahodi, a sav taj prostor bio je okružen vojskom i

YUGOSLOVENSKI CRVENI KRIŽ
CENTRALNI ODBOR
INFORMATIVNI OTSEK
Br. 8360
7. 2. 1948 god.
Beograd, Simina 19

130/3

N A R O D N O M O D B O R U

Subsan

U prilogu saljemo zaostavštinu ratnog zarobljenika

Turlić Franjo, rođ. 1924

sa molcem da istu uručite naslednicima umrleg zarobljenika.

umrlica je poslata preko nadležnih vlasti.

Molimo da nas povratkom ovog akta o prijemu i uručenju zaostavštine izvestite.

S.P.-S.N.

Dat
Informativnog oseka

A. Zenović

Smrt u logoru

zatvoren bodljikavom žicom. Banda je bila odjevena nekim engleskim vojnim jakanama, a na glavi su imali partizanske kape, neki obične, a neki troroge. Narod je preko ograda tražio svoje nesretnike u logoru, a partizani su vikali i pucali na njih. Među zarobljenicima hodali bi oznaši, želeći nekoga prepoznati i odvesti ga sa sobom. I tako danonoćno, odvozili bi narod kamionima, a mi smo znali da se nitko od njih neće spasiti. Ja sam molila Boga da i mene uzmu, i da mi time prekinu patnje, kako moje tako i muku što gledam stradanje svojih supatnika. Ali, zahvalna sam Bogu što mi je dao snage da to sve izdržim, a imala sam i dodatnu sangu zbog moga malog sina.

Sjećam se svih zločina, a i žrtava, samo ne znam imena. Sjećam se i dobro mi je ostalo u pameti, kad je banda ukrcavala u kamion časne sestre, one su plakale tako glasno da ih je čuo cijeli logor. Prekljinale su zločince da im poštede život, ali krvni-

ci nisu imali milosti. Udarali su časne sestre kao stoku, nazivali ih svakakvim pogrdnjim imenima i odvezli ih na pogubljenje. Sjećam se dobro riječi partizana, mislim da su svi govorili srpski, a bilo je nešto i drugih. Nisu sličili na ljude, izgledali su kao životinje, imali su izobličena lica. Svaki dan su odvodili ljude uz povike "Ajmo, ustaše, šta čekaš!". Tuda su se kretali neki u civilu, noseći nekakav popis osoba. Tražili su ih, a kad su ih našli ukrcali bi ih u kamion. Dragi Bog zna kakva ih je sudska snašla, sigurno nisu pušteni svojim domovima.

Tako sam jednoga lijepog dana ugledala jednog poznanika kako očima prebjire po napačenom narodu, sigurno tragajući za nekim da ga ukrcu u kamion. To je bio imenom i prezimenom Šime Barbaroša iz Sv. Filipa i Jakova. Odlučila sam mu se javiti, pa što bude, ionako sam mislila da mi nema spasa. On me je prepoznao i prisao mi je. Tražila sam pomoći i pomogao

mi je, dao vode i kruha. Molila sam ga da me nekako izvuče iz logora. Malo je zastao i rekao da će pokušati. Za kratko vrijeme Barbaroša je došao i rekao da je sve sredio. Ponudio je da ostanem u Zagrebu kod obitelji nekog doktora, koji je trebao mene i dijete pregledati. Prihvatala sam tu pomoći, a doktor je bio Židov. Tu smo se nahranili, okupali, a doktorova žena je donijela hranu za dijete.

Krenuli smo doma, autobusom do Senja. Sama nisam vjerovala da sam slobodna i da me nitko ne dira. Kad sam bila u tom autobusu, imala sam osjećaj da letim. U autobusu je bilo puno ljudi, a svi su šutjeli, nitko nikome nije vjerovao, iako su se poznavali. Manje više svi smo prošli isto. Stigavši u Senj, imali smo brod koji je išao u Zadar. Dobro sam se osjećala na brodu, srela sam poznate osobe, malo smo pričali, ali samo o zdravlju jer je OZN-a bila svuda oko nas. Njih je lako bilo prepoznati, već po tome kako te gleda.

Najzad smo došli kući, kod mojih roditelja. U svoju kuću nismo mogli, jer je bila spaljena, a sve drugo opljačkano. Kad sam pomislila da je kraj mojih muka, opet su prema meni počela zastrašivanja, ispitivanja, razna provjeravanja. Valjda se nisu mogli načuditi kako sam ostala živa ja i moj sin Rafe. Morala sam se svako malo javljati u Zemunik, tobože radi neke provjere. Kad ne u Zemunik, onda sam se moralu javljati u Zadar i tako redom.

Nisam imala pravo na ono malo hrane i odjeće kao drugi. Komunisti su bili bijesni, izazivali su i izrugivali su mi se. Govorili su: "Eno žene koljača", to se odnosilo na moga pokojnog muža, iako on nije nikome naudio, a sigurno je mogao. Naprotiv, štitio ih je, zato su mi tako i vratili.

Čvrsto sam uvjerenja da su za sve moje patnje, od ubojstva svekra i svekrve i paljenja čitavog imanja, najviše doprinijeli rođaci moga muža, a to su Ive Smolić (Gamilov) te njegova supruga. To se znalo, a oni su nastavili kao i prije. Potom smatram krivim i odgovornim tzv. NOO, koji je zlo sijao od 1942. godine. Svašta su radili, htjeli su mi oteti zemlju, i to Ive, rođak od muža. Nagovarali bi druge osobe da me izazivaju, sve s ciljem da se odselim iz Debeljaka. Nisu mi dali da sa seoskoga bunara nosim vodu, nego kad bi se kabao nali, gurnule bi ga tako da se voda prolila.

Nije ti to sve! Dijelila se hrana u selu, ide narod, odlučim i ja. Kažem sama sebi, ne će me valjda ugristi, kad ono i gore. Kaže se da glad čovjeka natjera na svašta, pa tako i mene kod neprijatelja. Dobro se sjećam. Davalo se malo brašna, šećera i nekog sira iz konzerve. Došla sam i ja na red. Upitaju me partizanke: "Što ti o'š, ženo od koljača?!" Odgovorila sam da sam došla kao i svi drugi. One će na to: "Nemaš pravo, moš' ići...". Ja sva jadna, nešto sam rekla i okrenula se da ću otići. Uto, jedna "drugarica" me pizom, utegom od vase, pogodila u leđa.

Na pitanje, koje su to «drugarice» bile, baka Slavka mi odgovori:

- Moj sinko, ne zaslužuju da im se ime spomene, ionako mještani znaju o kome

se radi. One su i onako otišle vragu poštu nositi, jer za njih se ne može reći da su pošle Bogu za kurira, nego vragu za poštara. Drugarica s pizom je bila Jurka Strenja. Tada je i moj čača bio sa mnom, htio me je braniti, ali za ruke ga je uhvatio drug **Ante Raspović**, koji je još živ.

Išla sam često po vodu na bunar udaljen kojih 600 metara, uz svakodnevno maltretiranje. Tako i ovoga puta, naišle su dvije žene i govorile mi da će me zaklati. Nisam im ništa odgovorila, jer sam znala da su spremne za takvo što. Bile su to Jurka Strenja i **Stoja Smolić** udata Dražić. Jurka je izvukla kuhinjski nož veličine oko 20 cm te je ponovila da će me zaklati. Normalno, ja sam pobegla. I tako svako malo. Jednog dana došli su oznaši i donijeli neko pismo. Tvrđili su da je to pismo poslao moj suprug Ante. Znali su da ja ne znam čitati, i pričali su mi da u pismu piše da će se Ante oženiti, a da mu ja trebam dati dozvolu, to jest da potpišem. Moj je odgovor bio ovakav:

- "Ako sam nepismena, nisam luda. Znam ja 'ko te poslao kod mene. To je onaj Ive prokletnjak, valjda misli da mi je malo zla napravio, pa treba još."

Oni su vjerojatno htjeli da ja potpišem nešto što njima treba, a uvjerenja sam da je to trebalo Gamilu za zemlju. Rekla sam im da se vrate onome tko ih je meni poslao. Valjda su shvatili te su me ostavili. Bilo je dosta sličnih scena od roda moga pokojnog Ante, pa su mi tako govorili da se udam, jer da se ionako Ante oženio, a dobro su znali da je poginuo. Slali su mi nekakve pakete, s prljavom odjećom, jednom pun paket cipela, i to samih ženskih štikli. Sve to radi samog izrugivanja. Jednom prilikom naredio NOO da se javim u zatvor, to je bilo u zadarskoj Foši. Ne znam kako se onaj upravitelj ili sudac zvao, ali rekao je stražarima, po govoru izgleda da su bili Boduli, otprilike ovako: "Što ste doveli tu ženu, ona ništa nije kriva. Pustite je nek' ide kući, jer da ima neku krivnju, ne bi je pustili iz logora u Zagrebu". I tako su me jedno vrijeme pustili.

Potom su me zvali ponovno na sud. Nekoliko dana se sudilo i osudili su me na uvjetnu kaznu od 2 godine. Sudac je rekao cijelom odboru da me puste na miru i da u mene ne diraju. Ovoj osudi su pridonijeli odbornici. Dobila sam sudska rješenja, koja sam, ne znajući čitati, odnijela kod rođaka Ive da mi protumači. Mislima sam da će mi pomoći, kad ih je već sud ukorio, ali gadno sam se prevarila. Pročitao on rješenja i stavio ih sebi u džep. Nije mi želio vratiti, tako da ni sada ne znam što je to pisalo.

Kad sam kopala u vrtu, po meni su iz posude prolivali mokraću. Nadničarila sam kako bih preživjela, kopala, žela i radila druge teške poslove. Jednom prilikom bila sam na dnevnicu u Sukošanu. Jedan me pita kako sam, kako rabota i ne krijući pasji smješak. Ja znam da mi se ruka i da mu je draga kako se mučim. Odgovorim ja njemu da sam dobro, dragom Bogu hvala, bolje nego svi moji neprijatelji! Nije mu bilo draga, okrenuo se i otisao. Ja sam zaplakala, jer me nije imao tko zaštiti, niti sam se kome mogla obratiti. A taj je ljudina imenom bio drug **Frane Rogoznica**.

Moj sinko, imala bih ja pričati puno toga, ne bi u najdeblju knjigu stalo, samo mogu reći da sam u onom ratu izgubila muža Antu, brata Franu, svekra Josu, svekrvu Stoju i djevera Božu. Ubiše ih 15. ožujka 1943. (svekra i svekru). Moj je suprug nestao na križnom putu, "narodni sud" ga je osudio «u ime naroda», donio presudu da se konfiscira cijela imovina, pokretna i nepokretna, a presudu je donio **Vjekoslav Meštrović** 10. listopada 1945. godine, pod br. KONF 167/45 (presuda u prilogu). Za moga brata Franu postoji dopis Crvenog križa iz Beograda, da je uslijedila smrt u logoru, i da je umro kao zarobljenik pod brojem 8360, dana 7. svibnja 1948. godine, poslano Narodnom odboru Sukošan, ovjerio **Aleksa Zenović** (u prilogu potvrda)...•

MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (II.)

TIJEK POVLAČENJA OD ZAGREBA PREKO SLOVENIJE U AUSTRIJU

Slijedeći povlačenje njemačke vojske s područja Hrvatske, hrvatska je vlada u nazočnosti Poglavnika u noći od 4. na 5. svibnja 1945. donijela odluku da sve hrvatske oružane snage napuste državni teritorij i da se povlače prema Celju te da građanstvo po svojoj volji može krenuti s vojskom. U skladu s tom odlukom, izrađen je i razrađen plan povlačenja u Glavnem stožeru HOS-a. Postrojbama HOS-a je 5./6. svibnja upućena zapovijed da se povlače preko Celja u Austriju u susret tamošnjim vojnim snagama zapadnih sila. Zapovjednikom povlačenja imenovan je glavar Stožera, general **Duro Gruić**.

Dne 5. svibnja 1945. Hrvatske oružane snage su, prema zapovijedi Glavnoga stožera, prešle iz borbenog poredka, s takozvane Zvonimirove crte, u stanje povlačenja, smjerom kako slijedi:

I. vojni sbor, uz zapovijedanje generala **Ante Moškova**, pravcem: Varaždin - Ivanec - Krapina - Rogatec - Celje - Slovenj-Gradec - Dravograd - Klagenfurt, s varijantom Krapina - Rogaška Slatina - Maribor - Dravograd - Klagenfurt.

II. vojni sbor, pod zapovjedništvom generala **Vjekoslava Maksa Luburića**, smjerom: Sunja - Sisak - Petrinja - Zagreb - Brežice - Rogatec - Celje - Slovenj Gradec - Dravograd - Klagenfurt.

III. vojni sbor, pod zapovjedništvom generala **Artura viteza Gustovića**, smjerom: Ivanić Grad - Krapina - Rogaška Slatina - Celje - Slovenj Gradec - Dravograd - Klagenfurt.

IV. vojni sbor, pod zapovjedništvom generala **Josipa viteza Metzgera**, smjerom: Zagreb - Zaprešić - Rogatec - Celje - Slovenj Gradec - Dravograd - Klagenfurt.

V. vojni sbor, pod zapovjedništvom generala **Ivana Herenčića**, smjerom: Samobor - Brežice - Zidani most - Celje -

Piše:

Josip Jozo SUTON

Slovenj Gradec - Dravograd - Klagenfurt.

O planu i strategiji povlačenja HOS-a malo se čulo u javnosti. Koliko je meni poznato, o tome je donekle općenije pisao **pok. Vladimir Šklopan**, predsjednik *Hrvatskoga domobrana*, u mjesечноj glasili Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, br. 69 od prosinca 1997., te broj

General Tomislav Sertić

70 od siječnja i br. 71 od veljače 1998., a iza toga i dr. **Andelko Mijatović** u svome posebnom izdanju *Bleiburška tragedija i križni put hrvatskoga naroda godine 1945*. Posebno je bilo za očekivati da o planu i strategiji povlačenja Hrvatskih oružanih snaga više piše preživjeli i u inozemstvo izbjegli domobranci pukovnik i pričuvni brigadir HV, sada već pokojni **Josip Aleksić**. No, i njegovo pisanje o tome u glasili *Hrvatskoga domobrana* broj 2 od travnja 1999., pod naslovom "Bleiburg", prikazano je šturo. Istina, o

tome su ponešto i drugi pisali. **Adam Zahić** u glasilu *Hrvatski domobran* broj 2, 4 i 5/1996., Tomislav Sabljak i Ivo Smoljan u knjizi *Povlačenje 1945. - krivci i žrtve* (Zagreb, 2000.) i drugi. Zapravo, oni su prikazivali povlačenje i to onako kako su ga osobno vidjeli, proživjeli ili od drugih čuli. Sabljak i Smoljan, pak, povlačenju pristupaju krajnje tendenciozno.

Cinjenice govore da je plan povlačenja brzopletno donesen, pa je i povlačenje teklo u metežu, bez jedinstvene zapovjedne koordinacije. Tek je 9. svibnja u Celju potpisana sporazum s predstavnicima NOV i PO Slovenije o slobodnom prolazu kroz grad i daljnji nastavak kretanja u smjeru Slovenj-Gradeca. Toga dana, također u Celju, izabrano je novo zapovjedništvo kolone u povlačenju, na čelu s generalom Herenčićem. Tu je imenovano i Vojno vijeće, koje su činili nazočni generali i neki glavnostožerni časnici. Ovdje se nameće pitanje, zašto se i po čijem nalogu odvojio od glavnine vojske u povlačenju Glavni stožer HOS-a s glavarom stožera generalom Gruićem, pa se u tijeku povlačenja moralo imenovati zapovjedno vijeće kolone s generalom Herenčićem.

Povlačenje je teklo, uglavnom, u tri smjera. Srednjim smjerom kolona se kretala Zagreb - Rogatec - Celje; sjevernim smjerom Varaždin - Rogatec - Celje i južnim smjerom Karlovac - Samobor - Zidani Most - Celje. Celje je bilo stjecište sva tri smjera. Dalje od Celja, svim kolonama bio je glavni smjer hoda prema Slovenj-Gradecu i dalje Dravogradu, s ciljem: prijeći u Austriju i stići u Bleiburg u susret engleskoj vojsci.

Prije ovih određenih smjera, kolona se od početka povlačila smjerom Celje - Maribor - Dravograd - Austria. Tim smjerom povukli su se Poglavljak, vlada, Glavni stožer HOS-a, oružništvo, državno vodstvo, pa i veći broj izbjegloga građanstva, te vlakovi s ranjenicima. Kolona se tim smjerom kretala sve dok nisu

slovenske i druge partizanske snage, potpomognute snagama bugarske armije 9./10. svibnja zaposjeli Maribor i presjekle put daljem povlačenju te zarobile šezdesetak tisuća pripadnika HOS-a, civila i vlakove s ranjenicima: s tim što su Poglavnik s pratnjom, vlada, Glavni stožer HOS-a, neke postrojbe oružništva, državne opskrbne ustanove I sedamdesetak tisuća izbjeglica umaklo u Austriju. Presijecanje povlačenja prema Mariboru i zarobljavanje oko šezdesetak tisuća izbjeglica u povlačenju, pretežito civila i nekoliko vlakova s ranjenicima, izazvalo je uznemirenost među izbjeglicama, zapravo i pojačani strah od Rusa. Svatko se bojao da ne bi upao u ruske ruke. Zato zapovjedništvo HOS-a požuruje i ubrzava povlačenje od Celja u smjeru Slovenj-Gradeca prema Dravogradu. Postojala je mogućnost povlačenja i u smjeru Celje - Šoštanj - Črna - Bleiburg, ali se glavnina kolone pod zapovjedništvom generala Herenčića usmjerila prema Slovenj-Gradecu te dalje prema Dravogradu.

Kolona se mukotrпno kretala. Put kojim se povlačila bio je toliko zakrčen mnoštvom ljudi, opreme i stvari, da je nastao jedan nesavladiv metež koji je samo napadaču koristio. Na istom smjeru povlačenja izmiješali su se vojnici i civili. To je vojne postrojbe činilo neučinkovitima. Kolona se pretvorila u gomilu ljudi i stvari, vojnika i civila, žena, djece, staraca i starica, iznemoglih od umora, gladi i žeđi, kamiona, zaprežnih kola s konjima i volovima, motora, bicikala, odbačene razno-razne opreme i stvari itd. U svemu tomu je bila i kolona njemačkih vojnika, koja se nakon kapitulacije i polaganja oružja povlačila istosmjerno s hrvatskom vojskom i izbjeglim građanstvom. Takvo je stanje ometalo učinkovitost hrvatske vojske, a pogodovalo napadačkim snagama, koje su napadale začelje kolone i njezine bočne dijelove, vrebajući kakav pogodan klanac, držeći ga pod udarom oružja, ako ne zbog presijecanja puta, onda radi usporavanja njezina kretanja. U takvim okolnostima jugopartizanske su snage, čarkajući oko kolone, odvajale, tu i tamo, neke njezine skupine, te ih zvverski uništavali. Čak su te snage, noću 9./10. svibnja, lansirale da im se predala legendarna 373. pješačka "Tigar" divizija.

Tu lažnu predaju prihvatali su jugokomunistički mediji i pretvorili je u "istinitost", koja se, nažalost, i danas uvažava i podržava. Istina je o toj legendarnoj diviziji druga. Njezin zapovjednik (Nijemac) general **Gravenstein**, iza kapitulacije Njemačke, doveo ju je u bezizlazno stanje. Ostala je bez streljiva, pa je s jugopartizanima pregovarao o njezinoj predaji, izjednačujući je s postrojbama njemačke vojske. Zbog toga je nastala zbumjenost kod vojnika, pa su to jugopartizani iskoristili te nekoliko tisuća njezinih vojnika zarobili i, dakako, zvverski likvidirali, dok su se neki dijelovi te

General Ivo Herenčić

slavne hrvatske divizije izvukli iz klopke, a potom se pridružili drugim HOS-vim postrojbama nastavljajući borbe sve do Bleiburške tragedije 15. svibnja 1945. Prema tome, legendarna 373. pješačka "Tigar" divizija je dio HOS-a. Ona se nije predala, nego je upitnim postupkom njezina njemačkog zapovjednika dovedena u stanje uništenja.

Dok su se u takvim okolnostima više stotina tisuća hrvatskih izbjeglica i vojske povlačilo od Celja prema Slovenj-Gradecu i dalje u smjeru Dravograda, bježeći iz svojih domova ispred jugočetnika maskiranih pod petokrakom zvijezdom, dok napadačke snage nasrtljivo napadaju kolonu sa svih strana, odvajajući neke njezine začeljne skupine radi zvverskoga uništavanja, dok je koloni prekinut prolaz na dravogradskim mostovima koje su 9./10. svibnja zaposjeli slovenski partizani i postrojbe bugarske armije, dok parti-

zanske snage dobivaju pojačanje, dotele predstavnici HOS-a general **Vladimir Metikoš** i pukovnik **Danijel Crljen** vode maratonske i neefikasne pregovore s predstavnicima slovenskih partizana i JA, i to s komandantom **Simonom Srdićem**, polit-komesarom **Mitjom Hribovšekom** i njegovim pomoćnikom **Nandom Majcenom**, u nazоčnosti predstavnika bugarske armije generala **Šterija Atanasova**, o slobodnom prolazu kolone preko dravogradskih mostova radi ulaska u Austriju.

Na prostoru ispred Dravograda nastao je opći metež. Jugopartizanske snage, potpomognute bugarskim postrojbama, blokirale su dravogradске mostove. Zbog toga je dolazećim kolonama bio presječen put kretanja prema Austriji. Na taj prostor slijevale su se postrojbe HOS-a sa stotinama tisuća hrvatskih izbjeglica, kolona njemačkih razoružanih i nerazoružanih vojnika, kozačka kolona i crnogorska narodna vojska s crnogorskim izbjeglicama. Ta mnogoljundost iz sata u sat se povećavala. Svi su se našli pred problemom, kako se izvući iz te klopke. Neprijatelj zbijeno mnogoljdstvo napada sa svih strana i iz svih oružja, pa i uz sudjelovanje zrakoplovstva. Pregovori između predstavnika HOS-a i predstavnika jugopartizana ne uspijevaju. Jugopartizanske snage ne odustaju od svoga zahtjeva koji se svodi na bezuvjetnu predaju HOS-a, dok HOS-ve snage svaku predaju, bilo u kojem obliku, odlučno odbijaju, zahtijevajući slobodan prolaz kolone u smjeru Austrije.

U takvim okolnostima zapovjedništvo HOS-a odlučilo se je na probijanje jugopartizanske blokade. Za vrijeme vođenja pregovora jugopartizanske snage, a to je trajalo od 9./10. do 12./13. svibnja, neprekidno su dobivale pojačanja i postajale sve jače i jače. Te su se snage toliko ojačale da su počele borbeno udarati po prostoru krcatom ljudima i opremom, po prostoru na koji su još uvijek pristizale skupine hrvatskih izbjeglica. Zapovjedništvo HOS-a, shvativši da je jugopartizanska strana koristila pregovore sračunato za dobivanje na vremenu, u kojem su joj pristizale nove postrojbe kojima je jačala borbeno djelovanje, prekinulo je dalje vođenje pregovora. No, HOS se na-

pokon odlučio na proboj predravogradske blokade. To je učinio odlučno i uspješno. Postrojbama HOS-a bio je prvi punkt proboga u Podklancu. Taj su probog te snage izvršile u dopodnevnim satima 13. svibnja, te otvorile put koloni u smjeru Guštanju - Bleiburg. Istim su udarom te snage 13./14. ovladale dravogradskim željezničkim mostom i uspostavile mostobran kojim je krenula glavnina kolone u smjeru austrijske granice, te se povlačile dalje i slije se 14./15. svibnja na Loibaške poljane. Hrvatske vojne snage s izbjeglicama koristile su i treći smjer povlačenja prema Bleiburgu, i to zaobilaznim smjerom od Slovenj-Gradeca kroz naselja Sele - Kotlje prema Guštanju i dalje do Bleiburga. Kolona koja se je povlačila tim smjerom i prošla kroz Guštanje prije jugopartizanskog presijecanja toga smjera u noći 13./14. svibnja, stigla je u predvečernjim satima 13. svibnja na Loibaške poljane. Istoga dana, noću 13./14. svibnja jugopartizanske snage presjekle su put koloni na području Guštanja. No, to nije dugo trajalo. Postrojbe HOS-a u ranim jutarnjim satima 14. svibnja protjerali su jugopartizanske snage s područja Guštanja (Ravne na Koroškem) i omogućile koloni da nastavi povlačenje tim smjerom prema Bleiburgu.

Iz predravogradske blokade izvukle su se i njemačke i kozačke postrojbe. Njemačke su postrojbe u skladu s kapitulacijom položile oružje, predale se jugopartizanima i prepustile se u njihove ruke. Kozačke su postrojbe jednim dijelom prema postignutom dogovoru od 11. svibnja položile oružje i razoružane se predale jugopartizanima, dok je drugi dio odbio predaju, te samostalno u noći 11./12. svibnja izvršio probog blokade i nastavio se povlačiti prema austrijskoj granici.

Blokada kretanja kolone ispred Dravograda uznemirila je generala **Bobana**, koji je sa svojom divizijom "Crne legije" štitio desno krilo kolone u povlačenju, pa je zbog toga, probijajući se kroz kolonu stigao pred Dravograd, da provjeri što se

Dravogradski most 1945.

tu događa, zbog čega se kolona ne kreće naprijed. Sama njegova pojava podigla je moral zastalom mnoštvu, kojemu je bio cilj krenuti dalje i prijeći preko granice u Austriju. General Boban nije tu čekao, nego je održao kraći sastanak sa zapovjednicima koje je tamo zatekao, a potom naredio postrojbama da krenu u probog blokade. Time je prekinuo pregovore koje je počeo voditi i vodio general Herenčić te je uspješno izvršio probog opkola u Podklancu, te otvorio put koloni koja je krenula dalje u smjeru sjeverozapada od Dravograda prema Guštanju za Bleiburg. Ta je kolona toga istoga dana, tj. 13. svibnja u predvečernjim satima počela stizati na Loibaške poljane u Austriji.

Glavna kolona HOS-a, koja je danima punila predravogradsku dolinu, uspjela se je izvući iz jugopartizanske blokade i stići na Bleiburške poljane. Jugopartizanske snage, pored svih svojih pristižućih pojačanja i pokušaja pregovaranja i nagovaranja o predaji, nisu uspjele, a niti su se usudili izvršiti napad i prisiliti HOS na predaju. I tu je hrvatska vojska, kao i u tijeku četverogodišnjega rata, braneći uspješno i časno svoju Domovinu, pokazala svu snagu i odlučnost i borbenu moć. Hrvatska je vojska, u tijeku povlačenja, najbolje pokazala svoju snagu i moć. Izvela je glavninu kolone svojih izbjeglica preko Slovenije u Austriju na Bleiburške poljane. To je učinila u okolnostima koje

joj nimalo nisu bile naklonjene. Napadale su je **Brozove** takozvane armije, brigade popartizanjenih četnika, pomagane od boljševičkih "crvenaša" i od popartizanjenе bugarske vojske; djelovala je u metežu nastalom miješanjem vojske i civila, pa joj je time umanjivana učinkovitost djelovanja; djelovala je na području tuđih država; vladala je neizvjesnost povlačenja, te uz to sve i gubitak države i napuštanje Domovine. Sve ovo nije demoraliziralo hrvatsku vojsku. Ostala je i u takvim okolnostima na visini svoga domovinskog zadatka. Jugoarmije sklepane od mobiliziranih srpskih seljaka, koji niti su imali vojnog znanja niti borbenih motiva, nisu mogle, ni u zalasku njezine moći, pobijediti hrvatsku vojsku. Te jugopartizanske armije nisu se znale boriti, ali su znale ubijati. Zato, hrvatska je vojska i u povlačenju u neizvjesnost ostala nepobjeđena, ali je poražena prijetvorom zapadnih sila.

Izbjegličke kolone na bleiburškim poljanama

Od 13. do 15. svibnja slijevala se je hrvatska izbjeglička kolona na Loibaške poljane pred Bleiburgom i napunila ih nepreglednim mnoštvom vojnika, civila, motornih i zaprežnih vozila te svakojakom opremom. Premda sam među prvima stigao na tu destinaciju, ni danas mi nije jasno tko je naredio da kolona tu stane, zašto baš tu, te zašto nije išla dalje u dubi-

nu austrijskoga teritorija. Gledao sam engleske tenkove koji su poredano stajali sučelice hrvatskoj koloni na udaljenosti od otprilike 1,5 km. No, engleski vojnici, koliko sam mogao vidjeti, nisu se pojavljivali ispred nas. Kolona je iz sata u sat sve više i više punila poljane. Tenkovi se nisu micali, pa čak ni narednih dana. Upitno je, jesu li bili postavljeni na toj lokaciji sa zadatkom da presjeku put hrvatskoj koloni, ili su se slučajno tu zatekli?

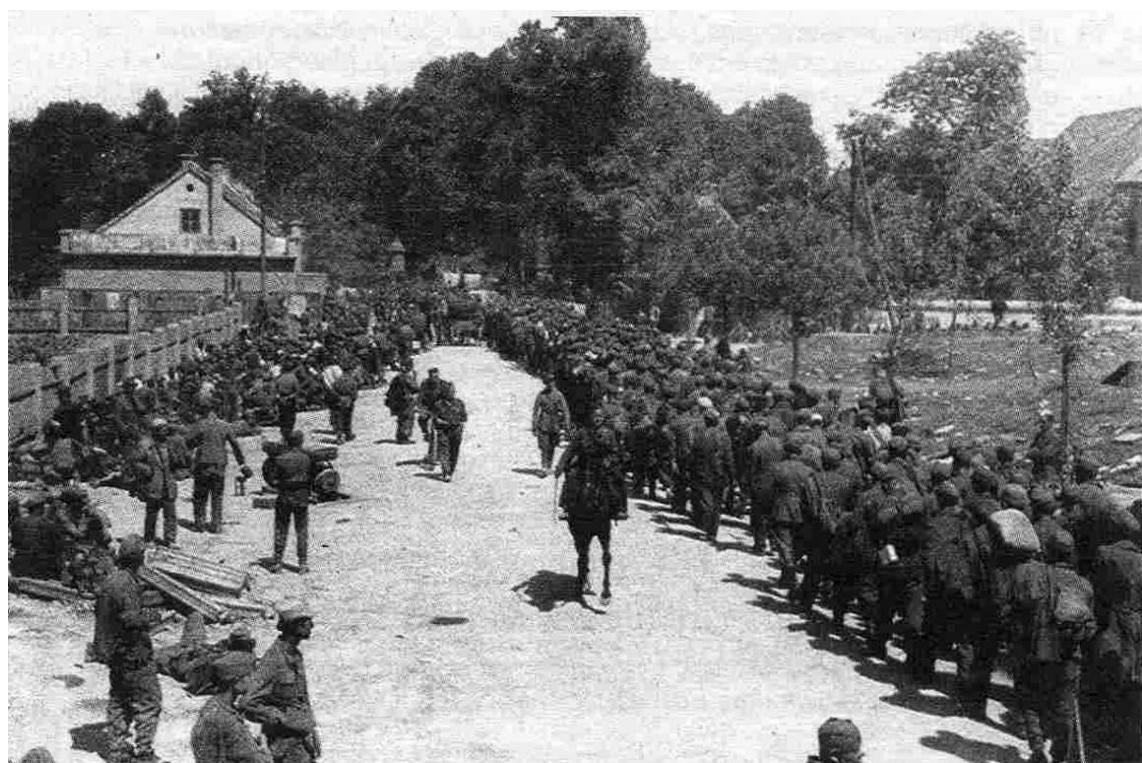
Viđeno i proživljeno stanje na Loibaškim poljanama od 13. do 15. svibnja bit će prikazano u mojoj knjizi: "Moj križni put", čije se objavljinje priprema. Stoga ću ovdje glede opisa pregovora od 15. svibnja prenijeti verziju jednoga od hrvatskih pregovarača, prof. Danijela Crljena, ustaškog pukovnika s engleskim vojnim predstavnicima u Koruškoj u Austriji, u nazočnosti jugopartizanskih emisara.

Casnički odbor organiziran u povlačenju, na čelu s generalom Ivom Herenčićem, zapovjednikom V. vojnog sbora, odredio je da se povedu pregovori s britanskim vojnim zapovjedništvom u Koruškoj u Austriji o predaji hrvatske vojske i civila u povlačenju. Za vođenje tih pregovora uz generala Herenčića određeni su general **Vjekoslav Servatzy** i Danijel Crljen, ustaški pukovnik. Ovi su pregovorači propušteni kroz britanske vojne redove u britansko vojno zapovjedništvo, smješteno u dvoru grofa Thurna-Val sassina kraj Bleiburga. U zapovjedništvu ih je primio britanski general, kasnije su mu saznali ime, **Patrick Scott**. Britanac se postavio na distanci. Tek kad je saznao da general Herenčić vodi pregovorače, ponudio mu je da sjedne sučelice sebi, dok su general Servatzy i pukovnik Crljen ostali stajati oko stola. Pokretom ruke i preko tumača, davao je riječ generalu Herenčiću.

General Herenčić, kako navodi Crljen, nije istupio i kazao da su došli pregovarati, nego je kazao da su došli u ime Poglavara Nezavisne Države Hrvatske ponuditi predaju hrvatske vojske zapadnim saveznicima, a za civilne izbjeglice zatražiti azil. Britanski general Herenčiću je odgovorio da ne može prihvati predaju hrvatske vojske, jer se prema dogovoru Saveznika u Jalti sve neprijateljske postrojbe moraju predati onoj vojsci protiv koje su se borile. Sva obrazlaganja generala Herenčića i dodatnoga prikazivanja povlačenja civilnog pučanstva s političkog aspekta prof. Crljena ostala su bezuspješna. Britanski general, pored odbijanja predaje hrvatske vojske, odbio je i davanje azila civilnim izbjeglicama, s izgovorom da se on ne bavi političkim problemima, već da se strogo ograničava na izvršavanje zapovijedi vrhovnoga savezničkog zapovjednika za Sredozemlje, feldmaršala **Harolda Alexandra**, sa sjedištem u Caserti kraj Napulja, koji sve radi po uputama dobivenim od ministra predsjednika **W. Churchill**a. Britanac nije pokazivao nimalo interesa za poznavanje jugoslavenske stvarnosti, nego je indiferentno priopćio hrvatskim predstavnicima, da će stići predstavnici jugoslavenske vojske s kojima će se utanaciti uvjeti predaje, udaljujući ih u predsjedništvo.

na čekanje do dolaska jugopartizanske delegacije. Hrvatski su predstavnici izašli u predsjedništvo i utučeni razmišljali, hoće li moći slobodno izaći i otići u svoje taborište, te da li dalje tu ostati ili napustiti razgovore. U međuvremenu pojavila su se dva oficira (časnika) s jugopartizanskim znakovljem, prešli preko predsjedništva i ušli u ured zapovjednika ekspediciskog britanskog korpusa. Iza toga britanski general pozvao je dvojicu predstavnika hrvatske vojske. Na taj poziv kod Britanca su ušli general Herenčić i pukovnik Crljen, dok su generali Metikoš i Servatzy ostali u predsjedništvu na čekanju. General Metikoš naknadno je došao u britansko zapovjedništvo da provjeri zašto se toliko dugo hrvatski pregovorači ne vraćaju u svoje taborište.

Nakon ulaska u prostoriju kod britanskog generala, on je hrvatskim pregovaračima odredio da sjednu za stol sučelice dvojice jugopartizanskih emisara. Jedan od te dvojice, ne predstavivši se, drsko je i bezobrazno zatražio od hrvatskih predstavnika osobne podatke, tj. da se predstave, što su oni potom i učinili i ujedno zatražili da i oni to učine. S očitim negodovanjem su to učinili, kazavši da su obajica politički komesari i po činu potpukovnici. Činove prišli u šumi. Jedan se od njih predstavio prezimenom **Basta**, nag-

Hrvatska vojska u zarobljeništvu kod Celja

lasivši da je Srbin iz Like, dok se drugi nije predstavio, ali po njegovom izgovoru i naglasku dalo se zaključiti da je Slovenac.

Razgovori su počeli preko prevoditelja, tumača, bez vođenja zapisnika, što znači bez pismenih tragova. Basta je u svome komesarskom stilu, dakako, minimalizirao hrvatsku vojsku, naglašavajući da se već glavnina te vojske predala pred Dra-vogradom, da je ostatak u rasulu, da dio te vojske koji se još nije predao ne predstavlja nikakvu borbenu snagu za partizanske divizije koje su ga opkolile, da se jedna od najborbenijih divizija te vojske predala zajedno sa zapovjednikom generalom **Franjom Sudarom**, koji je već njegov zarobljenik... Zaciјelo, Basta je hrvatsku vojsku prikazao s jednom ironijom, da uvjeri britanskog generala u njezino rasulo i borbenu nemoć. Zatim je zatražio bezuvjetnu predaju u roku jednoga sata, s tim da se – ako hrvatski pregovorači prihvate tu predaju – civilno pučanstvo može vratiti svojim kućama, a vojnici i časnici bit će zadržani u zarobljeništvu gdje će im se suditi. Potom se prijetećim tonom zagrozio hrvatskim pregovoračima, da će, ako ne prihvate ponudene uvjete predaje, za četvrt sata započeti opći napadaj na hrvatsko taborište koji će trajati sve do potpunoga uništenja i vojske i civila. Na veliku žalost, hrvatski su pregovorači prihvatali Bastine ultimativne uvjete predaje, s izuzećem da rok predaje ne bude 1 sat, nego 24 sata, imajući u vidu dobivanje na vremenu, u svrhu omogućavanja što većem broju pripadnika hrvatske vojske i izbjeglih građana da se izvuku iz namještene angloameričko-jugopartizanske klopke na Bleiburškim poljama. Jugopartizanski predstavnici su odobili prijedlog hrvatskih pregovorača, pa i ponudu britanskog generala da rok za redaju bude dva sata umjesto jednoga.

Britanski je general, koji je imao apsolutno odlučujuću ulogu u pregovorima, hrvatske je pregovarače metnuo na koljena, naredivši da predaju hrvatsku vojsku pod uvjetima predloženim od strane jugopartizanskih pregovorača, tj. u roku jednoga sata, koji počima teći nakon 20 minuta po završetku pregovora. Ishod pregovora bio je unaprijed određen. Hrvatske oružane snage trebalo je poš-

to-poto poraziti. Kad ih jugopartizani nisu uspjeli poraziti, onda su to učinili Angloamerikanci i to ne oružjem, nego vjerolomstvom. Zapravo, predstavnici Hrvatskih oružanih snaga nisu nastupili kod britanskih zapovjednika vojnih snaga u Austriji da pregovaraju, nego da se predaju s dubokim pouzdanjem da će Britanci ponudenu predaju prihvatići, te time zaštiti razoružanu hrvatsku vojsku i izbjeglo hrvatsko pučanstvo od jugokomunističkog pokolja.

Britanski je general predaju hrvatske vojske pretvorio u prijetnju. On je u tijeku tobožnjih pregovora upozorio hrvatske predstavnike da su engleski tenkovi opkolili njihove oružane snage, te ujedno ponudio oružanu pomoć jugopartizanskim izaslanicima. Uza sve to, ponudio im je, ako ustrebuju, i jednu savjetodavnu komisiju za praćenje i pružanje pomoći pri predaji. Na to su se oglasili jugopartizanski izaslanici, kazavši da im nije potrebna nekakva pomoć, ali ako im ustreba, da će je zatražiti. Vezano na to general Herenčić je ciljano Britanu dobio da hrvatski predstavnici prihvaćaju ponuđenu britansku savjetodavnu komisiju za predaju, na što mu je Britanac odmah uzvratio, da hrvatska strana ne može ništa tražiti, da je on ponudio englesku komisiju u slučaju ako je zatraže njegovi saveznici, očito misleći na jugopartizansku stranu. Hrvatski predstavnici kolone u povlačenju, došli su u britansko vojno zapovjedništvo

u Bleiburgu u Austriji, da ponude predaju hrvatske vojske i građanstva u izbjeglištvu, s uvjerenjem da će vojne snage zapadnih Saveznika prihvatići ponuđenu predaju i provesti je po odredbama međunarodnoga prava o postupanju prema ratnim zarobljenicima. Međutim, britanski je general postupio suprotno od onoga u što su se uzdali hrvatski predstavnici. Sva njihova upozorenja i posredovanja a priori je odbijao, navodeći da su civili pobegli bez ikakva razloga, zavedeni propagandom, a njegovi saveznici jugopartizani da će poštivati sva ljudska prava i međunarodne ugovore o vođenju rata i o pravima ratnih zarobljenika. General je Herenčić, uočavajući kod Britanca posvemašnje nepoznavanje jugoslavenske stvarnosti, pokušao upozoriti Scotta da je apokaliptički bijeg civila iz Hrvatske posljedica jugokomunističkih zločina počinjenih nad hrvatskim narodom, da taj izbjegli svijet radije ide u smrt, nego da se vrati u domovinu pod komunistički jaram, da se taj ispašeni narod obraća danas Engleskoj da ga zaštiti od pokolja, jer će u protivnom Engleska snositi tešku moralnu odgovornost, ako ovaj goloruki narod preda jugokomunistima na pokolj. No, uza sve to, engleski je general prekinuo Herenčića, ponavljajući da se njega ne tiču politički problemi. Na to mu je hrvatski general uspio kazati da će njegovo odbijanje predaje biti uzrokom najstrašnije katastrofe u povijesti hrvatskog naroda.

(nastavit će se)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom prosinca 2008. i prve polovice siječnja 2009., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesobično pomogli:

Duro	Crljenko	Zagreb	520,00
Vilko	Hećimović	Zagreb	500,00
Ivan	Lukinec	Kanada	1.000,00
Marija	Macukić	Zagreb	500,00
Tonči	Marinković	Zagreb	320,00
Ivan	Cindrić	Sv. Nedelja	300,00
Josip	Maruševec	Varaždin	90,00
Dragutin	Domšić	Pazin	500,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (XI.)

Istim redom, kojim su odredili spuštanje u postaju, držeći se stalno konopom, polagano i oprezno, klizili su jedan po jedan niz krov, koji je okrenut prema dvorištu. Spustili su se do samog ruba, iznad kojega se izdiže zid od, po prilici, jedan metar visine. Podigavši glavu iznad zida, sva je unutrašnjost zgrade pred njihovim očima. Posvuda je mrak, samo se u hall-u nazire slabo osvjetljenje. S crkvenog zvonika otkucava jedan i pol. Oni i dalje čekaju, osluškuju, promatraju. Neka samo dobro utonu u san i neka stražar u svojoj sobi bezbrižno zadrijema. U postaji mrak je sve gušći, sve dublja tišina. Čuje se disanje karabinjera, koji spavaju. Otkucava dva sata, **Maks** daje **Željku** znak, da pomoćno spušta konop. Malo zatim, jedan za drugim klize ni njega, ni dva metra od otvorenih vrata karabinjerske spavaonice. Za čas su u dvorištu postaje, osluškujući, da ih nije tkogod primijetio. Željko već povlači konop i prekida svaku vezu s vanjskim svijetom. Nema nikakvog znaka uzbune, tišina vlada i dalje, nemaju što oklijevati i već polaze prema hall-u. U laganim gumenim papučama prelaze dvorište i dolaze do vratiju, koja vode u hall. Kroz staklo u zidu stražarnice probija slabo svjetlo jedne stolne lampe, a za stolom sjedi stražar i ne sluti, da ima posjete. Glavu je naslonio na lijevu nadlakticu, a u desnoj drži olovku prekinuvši, valjda, posao, da malo odrijema. Dečki su ušli u hall, a odatle svaki na svoju stranu. Maks je ušao u zatvorenički odio, **Stipe** će prema izlazu iz postaje, **Šuco** ostaje u hall-u, na straži. Prolazeći hall-om, Stipe je primijetio, da na zidu visi jedna puška, koju je stražar tamo ostavio, vjerojatno, kad se je s ulice povukao u zgradu. Sjetivši se, da bi stražar mogao pucati za njima, izvadio je iz nje magazin s nabojima, a zatim prosljedio prema velikom portonu.

Maks je vrlo oprezno, polagano i tiho povlačio zavor na vratima ćelije. Bojao se je škripanja starog, zahrđalog željeza, ali, srećom, zavor je išao lako i glatko kroz masivne željezne okove. Isto tako polagano i oprezno otškrinuo je vrata, toliko, koliko je bilo dovoljno, da se može proći

Piše:

Anka RUKAVINA

kroz otvor. **Prof. Crljen** je stajao uz vrata i s jednim korakom bio na hodniku. Maks ga je primio za ruku i vodio kroz hodnik, zatim kroz hall prema izlazu, dok je stražar još uvijek drijemao. Pred samim vratima prošli su nekoliko sekunda teške panike. Već su se bojali, da su zaglavili i da je sve propalo. Stipe nije uspio otvoriti vrata. Potezao je bravu amo, tamo, ali brava kao da ju je netko uklelo. Šuco je još

Prof. Danijel Crljen

uvijek stajao na straži i, vidjevši što se događa, prisjeti se, da bi razlog mogao biti ona poluga, za koju Stipe, vjerojatno, nije znao. Priskoči vratima, podigne polugu, zakrene kotačić, vrata se otvore, i oni već bježe niz ulicu. No kako je snažno potegao, a onda opet naglo pustio, pero je u bravi jako škljocnulo i stražar se probudio. Izletio je na ulicu, ali oni su već sletili niz ulicu i zakrenuli iza ugla. Željko, s konopom na ramenu, već ie stigao do istog ugla te on i Stipe krenuše jednom ulicom, a Maks i Šuco s prof. Crljenom najkraćim putem do prvog vinograda. Bilo je važno izaći iz grada i «zadobiti distancu», prije nego se karabinjeri pokrenu, a onda usmjeriti prema potoku. Prešli su cestu i prugu i našli se na ugovorenou mjestu, da se uvjere, da su svi sretno «iznijeli glavu iz boja». Već su izvan opasnosti, već mir-

nije i lakše dišu, no, mora se što prije na sigurno. Maks i Šuco će odvesti prof. Crljenu u njegovo sklonište. Željko će trkom u logor, da javi vijest, da preda konop i da zatim doneće prof. Crljenu kaput i cipele. Stipe će obavijestiti Ivu i **Jožu**. Moraju se požuriti. Sve treba biti na mjestu prije dana, a do zore nije više daleko.

Kroz sve to vrijeme ja sam ostala u mruku iza nastambe, očekujući pozorno znak u vezi s njihovom akcijom. U jednom sam času protrnila u dubokom uvjerenju, da sam čula hitac iz puške. Ali kako nije više bilo pucnjave, počela sam sumnjati, da mi se je to samo pričinilo. U svakom slučaju, bilo je vrijeme, kad je već sve moglo biti gotovo te bi se svaki čas mogao netko od njih pojaviti. Najpametnije je, da se vratim u paravan. Bilo je dva sata i deset minuta. U nastambi je sve tiho, Angela pokraj mene spava dubokim snom. Iza pritvorenih vrata paravana brojim minute i očekujem njihov lagani korak. Ništa ne čujem, ali u jednom času primjetih jednu vidljivu sjenu kroz platno paravana. Jedva stigoh do vrata, nađoh se u čvrstom Željkovom zagrljaju: «Sve je u redu, svi smo dobro!»

Tokom te noći **Durdica** je stalno držala pod okom vrata moga paravana. Primijetila je, da nisam u nastambi i kako me satima nije bilo, postala je vrlo zabrinuta. Mora da se nešto događa, jer gdje bih ja mogla biti u to doba noći? Bila je sva shrvana i očajna te, očito, nije se nadala dobrim vijestima. Kad je Željko ušao u moj paravan, odmah je doletjela i udarila u plač: – «Sigurno su ga već odveli?» – Željko je morao nekoliko puta ponoviti, da je na slobodi i da je sve u redu, dok nije konačno shvatila. Još sva izvan sebe, donijela je kaput i cipele. Željko je odmah odletio, ostavivši konop meni, da ga odnesem u nastambu broj 14, prvi hodnik, paravan treći od ulaza. Bio je to veliki paravan, s krevetima na kat, u kojem su stanovali Šuco i Maks, s još šestoricom momaka. Šest momaka je spavalо, dok su dva kreveta stajala prazna. Zamotala sam konop u jednu deku i ostavila na jednom praznom krevetu, te se, što sam brže mog-

la, vratila u moju nastambu. Đurđica još uvijek ne može vjerovati. Misli, da je sve samo san. Obadvije smo vrlo uzbudjene, smijemo se i plaćemo u isto vrijeme.

Malo vremena nakon toga u nastambi se pali veliko svjetlo i teški vojnički koraci odzvanjaju hodnikom. Začas sam pod dekom u krevetu, pravim se da spavam, dok pozorno slušam komešanje pred Đurđićinim paravanom. Angela, koja poznava svo englesko osoblje, šapće mi, da je to kapetan, koji zahtijeva, da Đurđica izade iz paravana. Odmah zatim ulazi on i podvируje pod krevet, dok njegova pratnja čeka u hodniku sa spremnim strojnicama. – «He isn't here» izjavljuje napokon, te odoše tako bučno, kao što su i došli.

Kojih desetak minuta kasnije, opet se čuju vojnički koraci i karabinjeri, s puškom na ramenu, nahrupiše u sve hodnike nastambe. Pred Đurđićinim paravanom «il maggiore» i «il sargento» salijeću je pitanjima: «Come si chiama il ragazzo con la cicatrice, dove la signorina Anka?» – «Non so, non so!» – odgovara uporno Đurđica.

Karabinjeri odlaze i ponovno se navraćaju. Opit ispituju i opet odlaze. Već su opkolili logor i krstare među nastambama, u postrojbama od desetak ljudi, poviruju stalno u nastambe, ali, srećom, ne ulaze u paravane. Ja se iz paravana ne mičem, oni bi me sigurno primijetili, svi me poznaju. Đurđica me izvješće o njihovu kretanju. Najedanput me zove, sva uzbudena i preneražena. Moram, kaže mi, izaći i vidjeti, jer ako ne vidim vlastitim očima, ne će vjerovati. Kroz pritvorena vrata promatram odred karabinjera, koji prolazi ispred nastambe, a iza njih cijeli jedan roj znatiželjne djece. Među djecom, prvi za petama karabinjera, išli su Željko i Maks. Stipe je nakon akcije odmah proslijedio za logor, navratio kod Ive i Jože, da ih o svemu obavijesti, i kad su karabinjeri stigli u logor, bio je već u svom krevetu. Šuco je ostao s prof. Crljenom u njegovu skrovištu.

Karabinjeri su uporno tražili «i due ragazzi alti, esbelti, forti», koji su bili u njihovoj postaji. – «Dov'e il ragazzo con la cicatrice?» pitao je cijelo vrijeme «il maggiore». Neki su smatrali, da bi se Iva trebao negdje sklonuti, ili da barem ne izlazi iz paravana. Iva je, naprotiv, otiašao ravno pred «il maggiore», da mu prištedi vrijeme i trud. Nije mu bilo teško dokazati, da je jučer bio u Monturano, a noćas u logoru. Mogao se je pozvati na više oso-

ba, a i sam ga je zapovjednik logora vidoio, kad je stigao u logor u djeep-u «Crvenog Križa».

Karabinjeri su nekoliko sati krstarili logorom, ali otkrili nisu ništa. Oko sedam sati posjedali su u svoja bojna kola i otišli. Ostalo ih je samo nekoliko, koji su i dalje obilazili logorom, no strah je već prošao, uzbudjenje se stišalo, a logor pomalo ulazio u dnevnu rutinu života. Držeći da je opasnost minula, izašla sam na trg, da se u miru prošećem, nakon nekoliko dana teških briga i napetosti živaca. Nedaleko glavnog ulaza prišla sam jednoj skupini znanaca, koji su komentirali noćašnji događaj, neki veseli, neki zabrinuti, bojeći se represalija engleske policije. Dok oni nagadaju tko bi mogao stajati iza toga podviga, na ulazu se pojavi i Šuco. Odmah prilazi k nama i pita, što se je dogodilo. Prof. Žanko mu odgovara, da je noćas netko ukrao prof. Crljenu iz karabinjerske postaje – «Ta nije moguće!» – usklikne ovaj bosanski vragoljan. Bilo je devet sati.

Karabinjeri su se, istina, povukli iz logora, no cijelo jutro vidjelo ih se je na cesti, uz potok, oko željezničke postaje, obilazili su oko logora i stajali na oba ulaza. Na mostu, preko kojega cesta vodi u Monturano, stajala su dvoja kola puna karabinjera, koji su pozorno stražarili, no nisu ni slutili, da i nad njima netko bdije. Oko mosta, pod izlikom da se kupaju i sunčaju, momci su pomno pratili njihovo kretanje. Samo nekoliko stotina metara niz potok, prof. Crljen je čekao, da prođe dan.

Iz logora karabinjeri nisu odveli nikoga, ali u samome Fermu u klopu im je uletio Joža. Ne sluteći nikakove opasnosti, ne osjećajući se ni kriv ni dužan, Joža je toga jutra otiašao u grad po nekakvu poslu. Jedva se je pojavio na Piazza Maggiore, karabinjeri su ga opkolili i ubrzo se je našao u onoj istoj ćeliji, iz koje je te noći pobjegao prof. Crljen. U zatvoru je proveo cijeli taj dan i slijedećeg jutra sretno vratiti o logor.

Te noći prof. Crljen je zamijenio svoje skrovište na potoku s drugim, mnogo sigurnijim i udobnjijim, i time je naš pothvat uspješno završio. Dečki su bili sretni i veseli. Istrgnuli su jednog Hrvata iz ralja krvnika, spasili su čovjeka, govorio je Šuco, koji je kroz četiri godine Nezavisne

Države, svojim govorima dizao moral u narodu i vojsci.

Kroz četiri dana, što sam posjećivala prof. Crljenu, jedanaest sam puta uzašla uz brdo do grada Ferma, devet puta sam bila u njegovoj ćeliji, prešla manje, više oko 70 km, hranila se slabo, a spavala nikako. Bez sumnje, veliki napor za moje snage. No, sav je taj napor pljeva na vjetru u usporedbi samo s onom jednom minutom, kad su dečki klizili niz konop u postaju, ne znajući što ih tamo čeka, i kad je i najmanji krivi potez mogao zapečatiti njihovu sudbinu.

U logoru se je mnogo nagađalo tko je mogao izvršiti taj podvig i na koji način, no tajna nije izašla iz našeg uskog kruga. Ozna je iz toga nastojala isklepati teški «ustaški slučaj», te nastojala proturiti vijest o oružanom napadaju na postaju, o mrtvim i ranjenim karabinjerima. No, talijanske su novine opisale događaj onako, kako se je i zbio i s očitim simpatijama: «Que intelligenza, que coraggio!» pisale su novine «La voce del Adriatico», koje su izlazile u Anconi.

U to vrijeme se je sve više i sve jače šaputalo po logoru o Križarima i njihovoj uspješnoj borbi u Hrvatskoj. Danomice su stizale vijesti o njihovu hrabrom odlijevanju neprijatelju te potrebi organiziranja pomoći i prebacivanja ljudi u «Šumu». Psihoza «Šume» zavitlala je cijelu vojničku skupinu, jer govorilo se: ako u Hrvatskoj postoji i jedan Križar koji se bori, njihovo je mjesto uz njega. Uz to su neprestano kolale i vijesti o novim uhicanjima i izručivanjima, stvarajući tako nesigurnost i nemir, te su se mnogi i protiv volje odlučili za «Šumu», jer, eto, radije idu sami, nego da ih Englezi izruče.

Iva i Joža, obojica ustaški časnici, nisu mogli ostati izvan toga vrtloga. Obojica su bili vrlo aktivni, ali u dva suprotna smisla. Dok je Joža s jednom skupinom mladih časnika pripremao odlazak u Šumu, Iva je proljevao žuč, dokazujući, da to nema smisla. Nije imao povjerenja u blještave vijesti «iz Hrvatske», i smatrao je, da se «Šuma» ne može oslanjati na pomoć naroda, koji je izvrgnut strašnom teroru, te da je svaka akcija nemoguća bez pomoći koje jače vanjske sile.

Prvih dana kolovoza, iz razgovora s Maksom, doznala sam, da su i njih četvoricu spremni za «Šumu», samo da moraju čekati, da i na njih dođe red. Smatruju, da bi njihov odlazak mogao uslijediti istom polovicom rujna, jer najprije odlaze čas-

tnici, onda dočastnici, a zatim ostali, već prema mogućnosti i potrebi. Prije odlaska bi željeli posjetiti prof. Crljena, da ga još jednom vide i pozdrave, jer tko zna kuda će koga zanijeti vihor vremena, i da li ćemo se ikad više sastati.

U dogovoru s Đurđicom uglavili smo dan posjeta te se jednog krasnog predvečerja nađosmo u krugu sretne obitelji, daleko od engleskih doušnika.

Od odlaska prof. Crljena iz logora prošlo je već mjesec dana. Pod bujicom novih događaja, vijesti i bojazni, bilo je to dovoljno, da njegov slučaj siđe s logorskog repertoara. No, Ozna ga nije zaboravila te je nastojala, da mu na bilo koji način uđe u trag. Prigodom našeg posjeta imali smo jedan fotografski aparat s filmom, koji je već bio pri kraju te smo jedva uspjeli snimiti nekoliko slika.

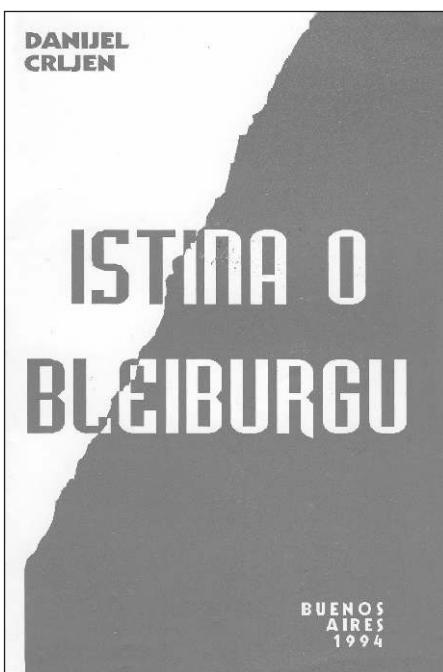
Dala sam razviti film u logorskom foto-atelieru, i od svake snimke naručila po jedan primjerak. Nakon par dana jedan primjerak tih slika našao se je u poslovniči, na radnom stolu zapovjednika logora! Osoba, koja je o tome obavijestila dečke, savjetovala im je, da se uklone iz logora, ali oni tome nisu pridali važnosti, jer tko može znati odkada i odakle su te slike. Prepoznavši ipak u tome prste Ozne, bit će na oprezu, pa ako se zapovjednik logora bude za njih zanimalo, oni će otići iz logora. Usljedili su, međutim, novi događaji, koji su pospješili njihov odlazak.

U logoru se je tih dana pojavila engleska vojna policija, a s njom i panika pred novim uhićenjima. Odmah se je pronijela vijest o preseljavanju jedne skupine ljudi iz Ferma u Bagnoli kod Napulja, koji logor je, navodno, veći i udobniji. Dan, dva nakon toga objavljen je i popis osoba, koje se moraju seliti. Na popisu je bila i Đurđica s **Jadrankom**, mnogi momci iz časničke skupine, među njima i Joža.

Bilo je vrlo bolno trganje ove naše skladno uređene zajednice. Razdvajale su se obitelji, braća, prijatelji i znaci i odlazili u nepoznato, jer tko zna kamo odlaze, tko bi vjerovao Englezima?

Kod ukrcavanja u kamione karabinjeri su osiguravali red. Bila je već večer, kad su krenuli prema Porto San Giorgio, gdje su morali preći u vagone za prevoz stoke. Pred odlazak su im dijelili čokoladu, a u zoru cijeli je vlak uletio u ogradi bodljikave žice. Našli su se u zarobljeničkom logoru u Afragoli, opkoljeni svom silom dobro naoružane vojske.

Fermo se više nije mogao oporaviti od ovoga udarca. Sve su organizacije prestale s radom, u zraku se je osjećala tuga i tjeskoba. Stizavale su svakakve vijesti, među ostalima, da je Đurđica umrla i da je Jadranka sama u žici. Konačno, dobrotom jedne osobe, stiglo je Đurđičino pismo od 18-tog kolovoza i prve točne vijesti. Kad su u Afragoli izašli iz vlaka, sa svih strana su na njih bile uperene strojnice. Slijedilo je prozivanje te odvajanje prozvanih od ostale skupine. Oni koji nisu bili prozvani, morali su opet u vlak, a oni prozvani, ostali su u ogradi bodljikave žice. – «Najstrašniji je momenat bio – piše

da prati razvoj događaja u logoru pa, ako sve bude teklo kako treba, on će lako za njima.

Izložili su svoju odluku vodećim časnicima, koji su je zadovoljno prihvatali. Oni su im povjerili i neke dužnosti u Austriji te dali točne upute za putovanje i prelaz preko granice.

Među časnicima, međutim, nije bilo sloge i žučljive prepiske bile su na dnevnom redu. Jedni su s nepovjerenjem primali vijesti o Križarima, a drugi su opet izričito bili protiv prebacivanja u Šumu, kao i protiv bilo koje akcije u tom pogledu. Oni, koji su iz «pouzdanog izvora znali za uspješne borbe i junačka odolijevanja Križara», nazivali su izdajicama svakoga tko se ogluši na zov Šume. Situacija je bila vrlo neizvjesna i svaka odluka nesigurna.

Sve to nije utjecalo na odluku dečki, da idu u Šumu, ali ih je potaklo i na oprez i pouzdanje u sama sebe. Putovat će stoga na vlastitu ruku te osobno provjeriti tko ima pravo, a tko krivo. Neće, prema tome, slijediti već utvrđenu vezu, tim više, što su putem te veze neki momci upali u ruke talijanskim komunistima, koji su ih predali u Jugoslaviju. Radeći po talijanskim selima, već su otprije prikupili nešto hrane za put i konačno spremili uprtnjače. Uvečer, 24-tog kolovoza, došli su, da me pozdrave s «doviđenja u slobodnoj domovini», a slijedećeg jutra napustili Fermo. S njima su otišla još dvojica, od kojih je jednome bilo ime **Lujo**, a drugi je bio **Lojzek**. Mislim, da im je to bio nadimak.

U Porto San Giorgio su uzeli vlak te krenuli prema Anconi, Bologni i dalje na sjever prema Austriji. Javliali su se iz svakog mjesta, gdje je za to bilo prilike. Prelazeći preko Alpa, hvatali su se najviših uzvisina, kako bi izbjegli talijanske i austrijske pogranične stražare, jer su ovi hvatali naše ljudi i predavalii ih Englezima, a ovi su ih izručivali u Jugoslaviju.

Konačno su stigli u Klagenfurt. Dobrotom jedne osobe, koja je putovala u Fermo, poslali su mi pismo i u njemu jedan runolist, za uspomenu na njihov sretan prelaz preko Alpa. Još jedno pismo «dobrotom» od 1. rujna. Javljuju mi, da za nekoliko dana kreću dalje, i nadaju se, da će slijedeće pismo primiti iz domovine. Bilo je to, međutim, zadnje, koje sam od njih primila. (*SLIJEDI DRUGI DIO: SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU*)

PISMA IZ ISTRE

PAS, REMEN I KAIŠ

Finile su i te fešte. I Božić i Novo lito i Sveta tri kralja. Vrime je da se gre dela-ti. Ako već niste dobili otkaz! Inšoma, iz unega starega u uvo novo lito smo zako-račili s pismom: «Radujte se narodi, kad čujete glas, / poslije Nove godine, stegnut ćete pas!»

Ča je pas? Z kratkin «a», četveronožni lajavac. Z dugin «a», remen, kaiš. Koji su došli u naš rječnik ki zna ud kud. Uostalen, kako se reče, «opasati se», ali «oremeniti se», «okaišati se»? Inšoma, kako je da je, pas, remen ali kaiš, lipi moj narode hrvacki, uzmi šilo i probijaj nove škulje! Da ga moreš stegnuti.

E, ali! Neposlušni narod je poručija: «Stegnite vi remen, bando lopovska!» Pak je policija intervenirala. Pak se je povukla i ispričala. Jer da «bando lopovska» ni uvreda, nego... «vrijednosni sud!». Ma dajte, vas molin. Ki će priznati da je... «banda lopovska» i da je uvr-rijedjen!

Uostalen, uti vaš remen, kaiš, pas je čista štupideca. Vero je! Provajte si zamisliti da ga stegne jedan... Šuker (na primjer!), eli jedan... Čobanković (na primjer!). Takove volumene, da ne rečen trbušine, je nemoguće stegnuti po svin važećim fizikal-nim zakonima! A i koja korist ud tega. A da se mene pita, ja bin svin, koji u lipoj našoj spadaju u... «bandu lopovsku», stegnuja remen... okolo vrata! Vero bin! «Govor mržnje»? Ne! samo... pri-jedlog za razmišljanje!

Ča san još stija reći? A, da! «Vrijednosni sud». Znači ja, na primjer, moren slobodno po zido-vima pisati: «Bando slovenska!» I moru me kazniti samo za to ča šaran po fasadami! E! A ki će kazniti Sanadera i Mesića, za širenje laži i dezinformacija! Kad uporno Janeze nazevaju (nikako da shva-tin ča njin to treba), «naši prija-telji Slovenci»! A ki su nan u toj Evropi... neprijatelji!

Pa sad, kad se bolje razmisli, Slovenci su nas Hrvate zapravo spasili da jopet ne srljamo kako «guske u maglu»!

A iznenadeni Sanader je posla svin na-šin prijateljima u Europi pismo da ukaže na... neprijateljsko ponašanje naših... prijatelja Slovenaca! E, da san ja premijer ma samo jedan misec! (Kako prvo, za uti misec bin dobija plaću veću ud cile moje godišnje mirovine!) Energične mire bin poduzeja: «Ne ćete nas u Europu! E, ne ćete ni vi u naš ZERP! Nima ni nekretnina za vas!».

Inšoma, kako ja vidin, 2009. će biti u znaku godišnjice sv. Franje. Koji je, tamо prid 800 lit živija u siromaštву i po-kori. Pak ćemo i mi biti... siromašni i po-korni!!!

O BREKIMA, KOSTIMA I DENTIJERAMI

I? Di van je sad uta vaša božićnica, penzići jedni! U gradskoj kanalizaciji i septičkin jamami! A kako ste samo bili nagrnuli u šoping! I u hip Špendali tih

svojih 100, 200, 300 kunah! Da baren za vrine praznika ne rondate po kontejnerima i mir remetite uglednin i poštenin građanima!

Koji su to izjelice uti penzići! A z tin svojin nezajažljiv appetiton, ugrožava-ju i sam opstanak našega ekonomskoga sustava. Kako? Vero lipo! Svaki put kad dobiju mirovinu, nakon ča plate račune, ala kupovati! Hranu, naravno. I kad na-vale na pijat, ča jidu? Ma jidu «obi-teljsko srebro» uve naše države. Jer, kad god dojde mirovina, eli božićnica, eli ra-ta duga, znak je da su uni gori prodali jopet jedan kus imovine lipe naše. Eli se baren zadužili, ča je u konačnici isto!

Ča san još stija reći? A, da! Iman četiri breka, psa, kako ćete. Jenega san naba-vija da mi čuva hižu. Šarplaninca Lea. Staru kućicu Čiki držimo u hiži. San se nada da će krepati (nemojte reći mojoj Nadalin!), jer ima već jeno 14 lit, ma uti mali zloduh, hudoba uporno, tvrdoglavu živi! Kako najgori, najzadrtiji penzići! Po cile dane leži kako štraca, ma se vajk digne. Pak mi je kći uvalila Megi. «Ma samo privremeno, tata!». I to privremeno dura već dva lita. Pak san jedan dan sprid butige, po škuren i po daždu vidija jenu malu žutu lopticu z crnon čunki-con, svu mokru i promrzlu. I kako san moga pasati pored nje i ub-rnuti glavu! San je uza i donesa doma, samo privremeno, narav-no!

I da ću kupiti une mršave, posne, jeftine kosti, da to skuhan za uti moj čopor. Ma, da! Polica za kosti u super-marketu... prazna! Zakasnija san. Oni, a zna se koji, su bili brži! ki? Nemojte mi samo reći da je to slučajnost, vas molin! Kad god dojdu mirovine, nestanu kosti z policah! Prokleti požderuhi, glodavci jeni! Bogdaj da si dentijere polomite!

Ča ste rekli? Ja da san bezdu-šan! Je da se zajebavan na tuji ra-cun! Ma dajte, vas molin! Ter san i ja penzići!!

Vaš Blaž PILJUH

KNJIGA O UBIJENOME DUBROVAČKOM GRADONAČELNIKU

Višegodišnji trud i nastojanje neumornog predsjednika dubrovačke podružnice HDPZ-a, dr. Augustina Franića, da posmrtni ostaci ubijenoga dubrovačkog gradonačelnika dr. Niku Koprivice budu dostoјno pokopani, urođio je plodom. Kao što smo izvješćivali na ovim stranicama (usp. *Po-*

politički zatvorenik, br. 188, studeni 2007. te br. 200, studeni 2008.), kosti dr. Koprivice nakon više od šest desetljeća pokopane su u Dubrovniku uz zaslужene počasti.

No znajući da novinski tekstovi i izvješća žive kratko i da su nakon toga dostupni samo rijetkim

DR. AUGUSTIN FRANIĆ

Dr. Niko Koprivica
gradonačelnik Dubrovnika,
žrtva i mučenik s Dakse

istraživačima, dr. Franić se potudio o tom događaju i o samome gradonačelniku Koprivici prirediti i napisati knjigu. Pod naslovom «*Dr. Niko Koprivica – gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik s Dakse*» nedavno je u 800 primjeraka tiskana u nakladi dubrovačke podružnice HDPZ-a. Lijepo uređena knjiga ima 70 stranica, a podijeljena je u tri dijela: *Kako su pronađeni posmrtni ostaci dr. Niki Koprivice, Tko je bio dr. Niko Koprivica, te Sahrana posmrtnih ostataka dr. Nike Koprivice*. Pridodano je i devet priloga koji se sastoje od većeg broja faksimila dokumenata te fotografija, dijelom crno-bijelih, a dijelom tiskanih u boji. Primjer je to, kako bi – da je dovoljno mara i rodoljubne svijesti – trebali biti ovjekovježeni svi hrvatski velikani, kako oni poznati, tako i oni posve nepoznati ili potpuno zaboravljeni. Upravo po onoj da je *krv mučenika sjeme kršćanstva*, mi smo kao narod po tim pojedincima uspjeli opstatiti, sačuvati svoj identitet i nadu u sretniju budućnost. Knjigu dr. Franića moće se nabaviti u dubrovačkoj podružnici HDPZ-a. (L. P.)

U SPOMEN

IVAN KOŽIĆ

(1922.-2009.)

Laka mu bila hrvatska zemlja

HDPZ - Podružnica Zagreb

U SPOMEN

IVANKA DRUŽINEC-DAMJANOVIĆ

(1927.-2008.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Krapina

U SPOMEN

DRAGICA MRKOĆI

(1926.-2008.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Krapina

U SPOMEN

BARICA POŽGAJ

(1922.-2008.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Krapina

IN THIS ISSUE

On the occasion of the Human Rights' Day (10 December), on 13 December 2008 in Zagreb, the second manifestation of the citizens' initiative *Circle for the Square* (*Krug za trg*) was held. The initiative is organised by a large number of citizens' associations and individuals, who request that the Zagreb city authorities change the name of the city's most beautiful square. Since 1945, the square has been called after Marshall Tito. **Josip Broz Tito** is one of the most infamous characters in Croatian history. As a leader of the communist movement, he devoted all his life to establish and preserve the communist dictatorship. In the state-legal sense, he was permanently oriented to Yugoslavia and a relentless opponent of Croatia's independence. The politics symbolised by Tito marked the most tragic period of Croatia's history. Several dozen thousand Croats (and according to some, far more) were killed under his command. In most cases without trial, 600 Catholic priests, monks and nuns, including the blessed **Alojzije Stepinac**, the Arch-

bishop of Zagreb, were killed. Hundreds of thousands of young and able people were directly or indirectly forced to emigrate, and all over Europe and in South America almost seventy Croat dissidents were killed. Yugoslav prisons were constantly full of political prisoners. Some other nations in the former Yugoslavia suffered a similar fate, especially Albanians. These are the reasons for the mentioned citizens' initiative. **Prof. Maja Runje** reports about the manifestation that gathered several thousand people and is the one who prepared the text of the request addressed to the city authorities. Unfortunately, due to the influence of former communists and their ideological followers which is still strong in Croatia's public life, the Zagreb authorities remain silent. In Croatia, it is still possible to hide communist crimes behind the mask of "antifascism", so that even Tito, who was until 1948 one of **Stalin's** most devoted collaborators, is still presented as a positive person or an "antifascist". This label

is used to justify all the crimes he is responsible for.

* * *

While **Franjo Talan** describes the crimes committed by Yugoslav communists in Međimurje, the furthest northwest part of Croatia, **Prof. Bruno Zorić** presents a testimony about similar crimes in the south of Croatia, on the Adriatic coast. By using examples of some Croat families from Bosnia and Herzegovina, who spent most of their lives in Germany, **Maja Runje** shows that the base of the so-called economic migration in communist Yugoslavia was in fact political discrimination. More than half a million of Croats had the same faith. **Josip Jozo Suton** writes about his memories of Croatian armed forces in the WWII. He also describes the circumstances of suffering of a large number of soldiers and civilians extradited by the British military to Yugoslavia, in Austria in 1945, although they knew that most of those people would be killed without trial or persecuted for their different political views. •

Split hundred years ago

IN DIESEM HEFT

Anlässlich des Tages der Menschenrechte (10. Dezember) fand in Zagreb am 13. Dezember 2008 die zweite Protestkundgebung der Bürgerinitiative *Krug za trg* (Kreis für Platz). Es handelt sich um Unternehmen das von mehrere Bürgervereine und einzelne Bürger organisiert wurde um von Zagreber Stadtverwaltung die Umbenennung des schönsten städtischen Platzes zu verlangen. Dieser Platz trägt seit 1945 den Name des Marschalls Tito. Als eine der finsternen Gestalten in der kroatischen Geschichte ist **Josip Broz Tito** verzeichnet. Als Führer der kommunistischen Bewegung, hat er sich während seines ganzen Lebens für Herstellung und Erhalt der kommunistischen Diktatur eingesetzt. In staatsrechtlicher Hinsicht war er dauerhaft der jugoslawischen Orientierung und bedingungslose Gegner der kroatischen staatlichen Selbständigkeit. Politik, die Tito symbolisiert, bezeichnet den tragischsten Zeitabschnitt der kroatischen Geschichte. Unter seinem Befehl waren einige Zehntausend (nach einigen Schätzungen sogar viele mehr) Kroaten getötet. Hauptsächlich ohne jegliches Gericht wurden 600 katholische Priester, Ordensbruder und Ordensschwester, voran mit dem Zagreber Erzbischof, den selig

gesprochenen **Alojzije Stepinac**, liquidiert. Hunderttausende junge Leute wurden direkt oder indirekt in die Emigration getrieben und weit über Europa und Südamerika wurden fast siebzig kroatischen Dissidenten von der jugoslawischen Geheimdienst umgebracht. Jugoslawische Zuchthäuser waren mit politischen Häftlingen ständig voll. Ähnliches Schicksal war auch bei den anderen Völkern in dem ehemaligen Jugoslawien, vor allem der Albaner. Das sind Gründe der Entstehung der Bürgerinitiative. Über diese Initiative die einige Tausend Leute mobilisierte, berichtet **Prof. Maja Runje** die den Text der Forderung an die Stadtverwaltung auch für die Veröffentlichung vorbereitet hat. Leider, wegen des noch immer starken Einflusses der ehemaligen jugoslawischen Kommunisten und deren ideologischen Nachfolger, schweigt die Zagreber Stadtobrigkeit. In Kroatien ist noch immer möglich die kommunistische Verbrechen unter dem Deckmantel des „Antifaschismus“ zu verstecken, so auch Tito, der bis 1948 einer der treueste Mitarbeiter **Stalins** war und heute wird als positive Person und „Antifaschist“ vorgetäuscht. Mit dieser Ethik werden alle Verbrechen für die er verantwortlich ist, rechtfertigt.

* * *

Während **Franjo Talan** die kommunistische Verbrechen in äußersten Nordwesten Kroatiens, in Međimurje, beschreibt, bringt **Prof. Bruno Zorić** Zeugenberichte von ähnlichen Verbrechen im Süden Kroatiens, auf der Adriaküste. Auf dem Beispiel der Biographien einiger kroatischen Familien aus Bosnien und Herzegowina, die ihr Leben überwiegend in Deutschland verbracht haben, zeigt **Maja Runje**, dass Grund der sog. ökonomischen Emigration in kommunistischem Jugoslawien, tatsächlich die politische Diskriminierung war. Ähnlich war die Geschichte mehr als eine Halbe Million Kroaten. Seine Erinnerungen an Kroatische Waffenkräfte während des Zweiten Weltkrieges veröffentlicht **Josip Jozo Sutton**. Er beschreibt zugleich die Bedingungen des Leidens einer Großzahl der Soldaten und Zivilisten, die von britischen Militärmacht in Mai 1945 aus Österreich nach Jugoslawien ausgeliefert wurden obwohl bekannt war, dass die Mehrzahl dieser Menschen ohne Gerichtsurteil umgebracht werden oder wegen ihren anderen politischen Überzeugung, auf andere Art und Weise, verfolgt.♦

Travnik (Bosnien und Herzegowina)

KOMANDA GRADA ZAGREBA

Zrinjevac 3

NAREDBA BR. 3

Sva lica muška i ženska koja se nalaze na području grada i kotara Zagreb, a koja su poslije 15. rujna 1944. g. služila stalno ili sa prekidom u neprijateljskoj vojsci, mornarici, avijaciji, žandarmeriji, policiji ili nekoj drugoj oružanoj formaciji (izuzimaju se oni koji su služili u sanitetu), u uniformi ili građanskem odijelu, u bilo kojem svojstvu, imaju se radi evidencije lično prijaviti vojnim vlastima Jugoslavenske Armije.

Prijavljanje, se vrši po rajonima, a prema naredbi broj 2 ove Komande (I. rajon Petrova ul. br. 116, II. rajon Martićeva ul. br. 14b, III. rajon Mošinskoga ul. br. 12, IV. rajon Sv. Duh br. 127, V. rajon Radnička c. br. 27, VI. rajon Igralište Gradjanskog, VII. rajon Logor Ilijе Gregorića Selska c.) dne 18., 19. i 20. svibnja od 8-12 i od 14-18 sati ovim redom:

18. SVIBNJA: svi oficiri i podoficiri bez obzira na čin i rod vojske.

19. SVIBNJA: svi vojni činovnici, razni stručnjaci, pomoćno osoblje svih vrsta, nastavnici po vojnim školama i svi mornari.

20. SVIBNJA: svi žandari, policijski stražari i namještenci policije u uniformi ili u civilu, bez obzira na čin i vrstu zaposlenja, te svi ostali koji nisu spomenuti (vojnici svih robova vojske izuzev mornarice, biti će naknadno pozvani.)

Svi koji se prijavljuju sa sobom će ponijeti dokumente o identitetu i dosadašnjim službama, a o svom prijavljivanju svaka će osoba dobiti službenu potvrdu.

Upozorava se, da će se prema svakom licu, koje se je po ovoj naredbi dužno prijaviti, a to lično ne učini u određenom roku, najstrože postupiti.

Svi kućevlasnici, stanodavci i kućepazitelji od svojih će stanara – koji se prema ovoj naredbi moraju prijaviti vojnim vlastima – zatražiti potvrdu o prijavi, pa za one koji se ne budu mogli iskazati potvrdom, podnjeti prijavu Komandi Grada Zagreba. U protivnom će se slučaju smatrati da sakrivaju ili pomažu sakrivanje pripadnika neprijateljskih oružanih formacija.

II.

Kućevlasnici ili kućepazitelji do daljnog naredjenja zadržati će na vidnome mjestu u hodniku svoje zgrade popis svih stanara dotične kuće, a stanari u svojim hodnicima popis svih lica svoga stana. Iz popisa mora se vidjeti ime i prezime, godine starosti, mjesto rođenja, zanimanje i prijašnji stan.

III.

Ponovno se upozorava gradjanstvo da neima nikko prava, osim organa Komande Grada i Narodne Odbrane ulaziti u privatne stanove, iseljavati ili oseljavati u stan, vršiti rekvizicije motornih vozila ili bilo čega drugog. Organi Komande Grada i Narodne Odbrane u svakom će se slučaju iskazati propisanim dokumentima, a svaki suprotan slučaj gradjani su dužni prijaviti ovoj Komandi, najbližem rajonu ili vojničkim patrolama.

IV.

Kinematografi mogu početi sa prikazivanjem filmova s time da zadnja predstava svrši pola sata prije redarstvenog vremena.

V.

Komanda grada Zagreba preselila je i sada se nalazi Zrinjevac br. 3.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Zagreb, 16. svibnja 1945.

Komandant, pukovnik

V. HOLJEVAC v. r.

oga Kao rezultat takmičenja u odricanju kruha borci-omladinčić II. brigade 32. di-

hovu ljubav prema našim borcima. Sa-
kupljeni otpaci otpremljeni su tvorni-
cama.

Zagreb
d. u Zagreb
dog nepro
od tri

ODREDBA O ISELENU IZ ZAGREBA

БОГДАНОВИЧ

ZAGREB, 28. studenoga. — Pozivaju se
sva lica, koja su se u vremenu od 10. IV.
1941. do 8. V. 1945. doselila i nastanila u
Zagreb, a koja u smislu naredbe Uprav-
nog odjela Gradskog narodnog odbora od
9. VII. 1945. broj pov. 28/45. nisu dobila
dozvolu boravka, da u roku od 8 dana
od dana ovoga oglasa napuste područje
grada Zagreba.

sada prenijeti onoliko, koliko im prilike
budu dozvoljavale, a ostalu imovinu po-
hraniti na mjestu, koje sami izaberu, te
da su dužni prigodom odlaska obaviti
propisanu odjavu s naznakom mjesto, u
koje se vraćaju.

Sva lica, na koja se citirana naredba odnosi, a čije iseljenje je oglasom Upravnog odjela Gradskog narodnog odbora od

J. IX. 1945. broj 19604/1945. radi njihovog
žela biračkog prava obustavljen do 30. stu-
denoga, dužna su napustiti područje grada
Zagreba u roku od 8 dana od 30. studenoga.
Sva se ta lica upozoravaju na propise
naredbe od 9. VII. 1945. broj Pov. 28/45.,
a naročito, da se mogu povratiti u bilo
koje mjesto ranijeg boravka, te da sa
svojom imovinom mogu raspolažati i za

Od ovoga se izuzimaju svi polaznici fakulteta i visokih škola u rangu fakulteta, naučnici (šegrti), koji će za sebe lično, uz predočenje potvrde fakulteta, koji pohadaju, i potvrde o naukovljanju, dobiti do daljnega dozvolu boravka.

Sva lica, koja se ovom pozivu ne održaju i u određenom roku ne napuste područje grada Zagreba, bit će po izmaku roka po organima Upravnog odjela prisilno iseljena u mjesto, u kojem su boravili 10. IV. 1941. te kod toga Upravni odjel neće uzimati u obzir nikakve druge zahtjeve i molbe takvih lica.

zovi i u odredjenom roku ne napustiti područje grada Zagreba, bit će po izmaku raka po organima Upravnog odjela prisilno iseljena u mjesto, u kojem su boravili 10. IV. 1941. te kod toga Upravni odjel neće uzimati u obzir nikakve druge zahtjeve i molbe takvih lica.